
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

22. évfolyam 12. szám

2013. december

Tartalom

Könyvtárpolitika

Gerencsér Judit: Könyvtárvilág. Az MKE webmagazinja 3

Műhelykérdések

Redl Károly–Mezey László Miklós: „A könyvtár, ami összeköt”. Interjú a „Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együttműködése” című ösztöndíjprogram résztvevőivel 9

Pegán Anita: „A könyvtárosok helytörténeti munkája nagyon fontos, nagy teremtő ereje van”. Interjú Nincsevics Klárával, a Pest Megyei Könyvtár igazgatójával 24

Gaján Éva: Irodalmi barangolások Szentendrén és környékén – a hatvanéves Pest Megyei Könyvtár szervezésében 28

Stefanecz Mária: A repozitóriumok világa szerzői jogi megközelítésben ... 34

Extra Hungariam

Németh Márton: Bibzoom – a dán könyvtárak kulturális, zenei szolgáltató- ismeretterjesztő portálja 42

Évfordulók

Vasné Tóth Kornélia: A magyar ex libris-szakirodalom óriása, Galambos Ferenc 46

Napló

Sonnevend Péter: Írás, könyv, olvasás. Dialógus 50

Perszonália

Vajda Kornél: Somkuti Gabriella (1927–2013) 55

Szabó Sándor: Urbán László (1935–2013) 58

Lukács Zsuzsanna: Juhász Jenő (1937–2013) 59

Könyv

Kégli Ferenc: Többet ér ezer szónál. A zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár történetének képeskönyve CD-ROM-on 61

From the contents

Judit Gerencsér: “Könyvtárvilág” (Library world). Web magazine of the Association of Hungarian Librarians (3);

Károly Redl–László Miklós Mezey: “The library connects us”. Interview with the participants of the fellowship programme entitled “Co-operation of young librarians in the Carpathian basin” (9);

Mária Stefanecz: About repositories from the point of copyright (34)

Cikkeink szerzői

Gaján Éva, a szentendrei Pest Megyei Könyvtár munkatársa; *Gerencsér Judit*, a Kúria Jogi Szakkönyvtár vezetője; *Kégli Ferenc*, az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) ny. osztályvezetője; *Lukács Zsuzsanna*, az Országos Idegennyelvű Könyvtár ny. osztályvezetője; *Németh Márton* könyvtáros informatikus (Szódliget); *Pegán Anita*, a budapesti Csik Ferenc Általános Iskola és Gimnázium könyvtáros tanára; *Redl Károly*, az Országgyűlési Múzeum Előkészítő Iroda helyettes vezetője; *Sonnevend Péter*, ny. főiskolai tanár (Budapest); *Stefanecz Mária*, a Felsőtárkányi ÁMK Könyvtár munkatársa; *Szabó Sándor*, az ELTE ny. tanszékvezető tanára; *Vajda Kornél*, a 3K ny. főszerkesztője; *Vasné Tóth Kornélia*, az OSZK munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária,
Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpásné Balczer Gabriella**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 6,0 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

**Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap**

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU–ISSN 1216-6804

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Gerencsér Judit

Könyvtárvilág

Az MKE webmagazinja

Előzmények

Pályázat

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) a Nemzeti Együtműködési Alaptól (NEA) támogatást nyert (azonosítási szám: NEA-KK-12-SZ-0419) webmagazin létrehozására, illetve három szám elkészítésére. A pályázat keretében az MKE és a pályázat megvalósítói vállalták egy elektronikus újság létrehozását, és első három számának megjelentetését korszerű kommunikációs eszközökkel.

Célja

Az 1935-ben alapított Magyar Könyvtárosok Egyesülete jelenleg mintegy 2300 fős a tagsággal rendelkezik, akik 30, részben működési hely szerint szerveződő területi (általában megyei), részben könyvtártípusok, könyvtári tevékenységek szerint működő szakterületi szervezetekbe tömörülve végzik civil szakmai tevékenységüket, az ország egész területére kiterjedően.

A webmagazinnal az volt a célunk, hogy az immár 78 éve működő, nemzetközi relációban is elismert, az olvasáskultúra, az elektronikus írástudás terjesztésében, az élethosszig tartó ismeretszerzésben nagy múlttal bíró MKE tevékenységéről friss felületen és formában adjunk hírt, növelve imázsunkat a szakma és a társadalom előtt. A kiadvány korszerű formában jeleníti meg az egyesület és az egyesületi tagok munkájával létrehozott értékeket. A magazin elősegíti a 30 szekcióban tevékenykedő 2300 tagunk, valamint partnerkapcsolataink együtműködését, az MKE és az IFLA (könyvtáros szervezetek nemzetközi szövetsége) történéseinek nyomon követését. Bemutakozási lehetőséget nyújt a szekciós programoknak, valamint a publikációs tevékenységet folytató „web újságíró” és potenciális „web újságíró” kollégáinknak hírek, újdonságok, szakmai anyagok közzlésére, ezzel növelve egyesületünk átláthatóságát, hitelességét.

Az ország egész területére kiterjedően működő egyesületünk tagsága igényli a folyamatos tájékoztatást a szervezet életének fontosabb eseményeiről. Ezt korábban az *MKE Hírlevéllel* oldottuk meg, de ez lap nem tudta, nem tudja teljesíteni azt az igényt, hogy 30 tagszerveztünk önálló, értékes tevékenységeiről érdemben

számot adjon. Elektronikus újságunk – sok más információ nyújtása mellett – ennek a belső közösségi igénynek is eleget tesz.

Indokoltsága

Az online média ereje, hatása szinte napról-napra növekszik; meghatározó szerepe van a civil szervezetek társadalmi elfogadottsága és megítélése szempontjából is. Az MKE média-megjelenései, jelenlegi kiadványaink, weblapunk és hírlevelünk mellett szükségünk volt a mai kor elvárásainak megfelelő, kommunikációs céljaink újszerű megvalósítását szolgáló saját elektronikus újságra. A webmagazin megjelenésével nagyobb társadalmi nyilvánosságot szerezve, hatékonyabban tudunk megjelenni célcsoportjaink, támogatóik és potenciális támogatóink körében.

Célcsoportjai

Az új online újság főbb célcsoportjai: az MKE-tagok, a potenciális tagok; könyvtárak és könyvtárosok; civil közgyűteményi és kulturális szervezetek; együttműködő és potenciális partnerek, támogatók és kapcsolati hálónk további tagjai: az oktatási intézmények, a KKDSZ, a kulturális intézetek, a könyvkiadók, a könyvkereskedők, az Emberi Erőforrások Minisztériuma, szakmai kollégiumok, a szimpatizáns, érdeklődő magánszemélyek és maga a „média”.

Minthogy az MKE szoros kapcsolatot ápol a határon túli magyar szakmai társ-szervezetekkel, elektronikus újságunk célcsoportjának az ő tagságukat is tekintjük.

Megvalósítás

Névválasztás

Az elektronikus időszaki kiadvány elnevezésére pályázatot írtunk ki 2013 februárjában az MKE tagjai körében az MKE honlapján. A beérkezett szavazatok alapján a tagok *Könyvtárvilág. Az MKE webmagazinja* címet támogatták. A szavazás eredményéről Fehér Miklós, az MKE főtítkára tájékoztatta az MKE elnökségét, amely a szavazatok alapján többségben javasolt névformát hagyta jóvá. Így a magazin neve **Könyvtárvilág. Az MKE webmagazinja** lett.

The screenshot shows the MKE webmagazinja website interface. On the left, there is a sidebar with navigation links: 'Magazin archivum' (with a list of issues from 1 to 5), 'Keresés' (with a search box), and 'Cikkek gyűteménye rovatonként' (with links for 'Civil info', 'Szervezeti élet', 'Szakmai műhely', 'MKE és JELA hírek', 'Tudósaink jelentései', and 'Pótlás'). The main content area features a large title 'Könyvtárvilág' and a sub-header 'Civil info'. Below this, there is a section titled 'Civilkedés' with the text: 'Posted by zandaz - november 10th, 2013'. The main text of the article reads: 'A Komárom-Esztergom Megyei Szervezet évek óta igyekszik kihasználni azokat az alkalmakat, amikor - nem feltétlenül támogatás reményében - megszólíthatja a civileket. Ez év áprilisában már volt erre lehetőség, amikor „A Vértés Agorája” megnyitotta kapuit a civil szervezeteknek is teret adva a bemutatkozáshoz.' There is a small image of a group of people and a quote: 'Most ismét felhívhattuk magunkra a figyelmet. 2013. szeptember 21-én Tatabánya-Dózsakerületben rendeztek császári napot a lakóknak. A rendezést szeptember végi esemény híre szűrtől majdnem elkerülte a szervezetet. Már augusztustól nyomozni kellett a szervezők után. Megkerestük a hajdani tatabányai civil nap házigazdáját, az United Way városi központját, az újonnan felállt civil információs centrumot, a dózsakerületi közösségi házat, ám senki nem tudott és nem hallott semmiről. Telefonok, e-mailek, üzenetek, ismerősök megkérdezése után végül két héttel az esemény előtt érkezett közvetve az üzenet, hogy szívesen látják az egyesület standját. A lehetőségnek örülünk, csak gyorsan kellett egyeztetni. [...]' At the bottom of the article, it says 'Posted in 5. szám, Civil info, 1. évfolyam (2013) - No Comments »'. Below the article is a 'Programajánló' section.

Szerkesztőség

- A Webmagazin *főszerkesztője*: **Kóródy Judit**, a Magyar Telekom Infotéka vezetője, az Infodok Kft. ügyvezetője, az MKE Műszaki Szekciójának vezetőségi tagja.

A Webmagazin szerkesztői:

- **Amberg Eszter** – az OSZK Projektigazgatóságának jogász–könyvtáros munkatársa, az MKE Jogi szekció vezetőségi tagja,
- **Barátné Hajdu Ágnes** – tanszékvezető egyetemi docens, az MKE alelnöke,
- **Bazsoné Megyes Klára** – ny. könyvtárigazgató, az MKE Tanácsának elnöke,
- **Demecs Éva** – a Budapesti Corvinus Egyetem könyvtárosa, az MKE Társadalomtudományi Szekció vezetőségi tagja,
- **Fehér Miklós** – az OSZK Könyvtári Intézet osztályvezetője, az MKE főtítkára,
- **Gerencsér Judit** – a Kúria Jogi Szakkönyvtár vezetője, az MKE Jogi Szekció titkára.

Szerzők

A webmagazin három új számának létrehozásában tizenöt önkéntes segédkezett, akik cikkek írásával járultak hozzá a munka sikeréhez, illetve az azóta megjelent számok cikkeinek megírásában is nagyon sok lelkes szakmai önkéntes cikkíróval üdvözölhattünk, akiknek ezúton is nagyon köszönjük munkájukat és segítségüket.

A webmagazin szerzői és rovatszerkesztői között köszönhetjük **Hamburger Antalnét**, az Apáczai Nevelési Központ Könyvtár (Pécs) gyermekkönyvtára vezetőjét és **Keszi Erikát**, a Csorba Győző Megyei–Városi Könyvtár ny. főtanácsosát, kulturális menedzsert, protokoll- és rendezvényszervezőt, akik saját rovataikban írásaikkal nagymértékben hozzájárultak és hozzájárulnak online újságunk szakmai sikeréhez.

Tartalom, főbb rovatok

A pályázat által támogatott három lapszámban és a következő számokban is szakmánk valamennyi szegmensét be kívántuk mutatni a webmagazin segítségével.

A KIADVÁNY ROVATAI

- **Köszöntő**
Az MKE elnöke köszöntője.
- **Civil infó**
Egyesületünk tevékenységét segítő, civil élethez kapcsolódó friss információk linkkel és programajánló.
- **Szervezeti élet**
MKE szervezeteinek és szekcióinak bemutatása, a szervezeti programok beszámolója.
- **Szakmai műhely**
Projektek, témák, irányvonalak, fejlesztések.
- **MKE és IFLA hírek**
Az MKE és az IFLA működésével, fenntartásával kapcsolatos hírek, konferenciabeszámolók.

- **Tudósítónk jelenti**
Tudósítások eseményekről, kiállításokról, konferenciákról, rendezvényekről.
- **Portré**
Alkotó könyvtáros, MKE vezetők, szervezeti vezetők.
- **Szakmai barangolások itthon és a nagyvilágban**
Beszámoló képzésekről, szakmai kirándulásokról.
- **Mentor**
Könyvtárosok szakmai felajánlásai az MKE-szervezetek, illetve -szekciók számára.
- **Könyvajánló**
Könyvtárosoknak ajánlott szakmai kiadványok, cikkek, adatbázisok.
- **Sziporkák**
Humoros történetek szakmánkkal kapcsolatban.

Webmagazinunk civil szervezetek és a könyvtár- és információtudomány területén működő cégek, intézmények számára is elérhető, megfizethető reklámlehetőséget kínál.

ISSN-szám

Az elektronikus újságot regisztráltattuk az Országos Széchényi Könyvtár ISSN-irodájában is. A kiadvány mindenben teljesíti a regisztrációs feltételeket. 2013. június 12-én kaptuk meg a kért névre a hivatalos ISSN-számot: **ISSN 2064-1443**.

Formai felépítés

A webmagazin projektjének keretében elvégeztük a <http://mke.info.hu/> oldalon működő honlapunk megújítását is. Az eddig nem működő honlap- szolgáltatásokat működőképessé tettük, megváltoztattuk a honlap külalakját, a tartalmát újrastrukturáltuk, máshogy jelenítjük meg, illetve új anyagokat töltöttünk fel, hogy méltó alapjául szolgáljon a webmagazinnak, amelynek működtetéséhez pedig tárhelybővítéssel éltünk.

The screenshot shows the MKE webmagazin website. On the left is a navigation menu with 'Magazin archívum' (listing issues 1-5), 'Keresés' (search), and 'Cikkek gyűjteménye rovatonként' (listing categories like Civil info, Szervezeti élet, etc.). The main content area features a 'Civil info' section with a headline 'Változás az állami kitüntetések adományozásában' and a sub-headline '2013. január elsejével életbe lépett a 49/2012 (XII.15) EMMI rendelet az Emberi Erőforrás Minisztere által adományozható elismerésekről'. Below this is a 'Networkshop 2013' section with a date '2013. március 26. és 2013. március 28.' and a brief description of the event.

A pályázat megvalósítása során frissítésre került az MKE honlapjának keretrendszere, és kialakításra került az elektronikus újság szerkezete is. A webmagazin projekt informatikus műszaki szerkesztője, Zonda Zoltán felel a műszaki szerkesztésért, a honlap és a webmagazin designjának kialakításáért, illetve a magazin tartalmi feltöltéséért. A szakmailag sok kihívást jelentő feladatok során egy olyan új honlap és online médium jött létre, ami online tartalomszolgáltatás nyújt, alkalmazza a web 2.0-s közösségi funkciókat, lehetőséget nyújt a keresésre az egyes tartalmi elemek között és archívummal is rendelkezik.

A webmagazin egyik nagyon fontos előnye, hogy a felhasználói igények alapján megtekinthetőek a különböző számok tartalmi elemei az adott számra való kattintással, illetve lehetősége van a rovatok cikkeinek együttes megtekintésére is. A felhasználók számára a webmagazin cikkei és elemei kereshetőek is, ami nagymértékben megkönnyíti a tartalmak elérését és megtalálását.

Megvalósult eredmények

MKE honlap:

- Korábbi tartalmak újra elérhetővé tétele
- Új struktúra
- Új design
- Új menüpontok
- Továbbfejlesztett tartalom

Webmagazin:

- Online tartalomszolgáltatás
- Közösségi funkciók kialakítása
- Kereshetőség
- Archívum

Összegzés

A webmagazin összehangolt szakmai munkafolyamat eredménye, amely már számos eredményt hozott; igyekszünk minél többet tenni érte a jövőben is, és hasonlóan folytatni a megkezdett munkát.

Az elektronikus kiadvánnyal a legfőbb célunk az MKE tevékenységének bemutatása, imázsának növelése, az egyesület és az egyesületi tagok munkája értékeinek megjelenítése, szervezeteink és szekcióink, valamint partnerkapcsolataink hosszú távú együttműködésének továbbfejlesztése volt. Ez megvalósult, hiszen a kiadvány eddig megjelent öt számában az összesen harminc szervezetünk közül már több szervezet részletesen be tudott mutatkozni, hírt adunk szakmai kompetenciákról, bemutattunk sok-sok követendő gyakorlatokat, a kapcsolatépítéshez portrékat, személyes felajánlásokat prezentáltunk. De természetesen a célok elérése hosszabb távú feladat, így az MKE elkötelezett abban, hogy a projekt lezárultát követően is fenntartja és működteti a webmagazint, és folyamatosan közreadja a következő számokat!

Őszintén reméljük, hogy a *Könyvtárvilág* betölti küldetését, elnyerve tagjaink, a szakma, a civil szféra, a társadalmi szerepvállalásunkat segítő támogatók és az érdeklődők tetszését – olvasottsága egyre nő és nő.

Szeretnénk megköszönni mindazoknak, akik eddig megtiszteltek bennünket javaslatukkal, a segítő közreműködésükkel. Számítunk a továbbiakban is az érdeklődésükre, ötleteikre, javaslataikra.

Természetesen a magazin szerkesztősége továbbra is lehetőséget biztosít hírek, információk, cikkek publikálására, ezeket várja az *mke.verzo@gmail.com* címen.

Impresszum-adatok:

*Könyvtárvilág. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete
webmagazinja.*

Elérhetőség: <http://mke.info.hu/konyvtarvilag>

ISSN 2064-1443

Megjelenik 2013. május 1-től, kizárólag webes formában.

Periodicitás: évi 6–10 szám.

Felelős kiadó:

Bakos Klára elnök,

Magyar Könyvtárosok Egyesülete.

Főszerkesztő: Kóródy Judit.

Szerkesztők: Bazsóné Megyes Klára, Demecs Éva,
Fehér Miklós, Gerencsér Judit, Hamburger Antalné,
Keszi Erika Zsuzsanna.

Műszaki szerkesztő: Zonda Zoltán.

Szerkesztőség:

Magyar Könyvtárosok Egyesülete
1827 Budapest, Budavári Palota F épület.

Telefon/fax: 06-1-311-8634

E-mail: mke.verzo@gmail.com

Honlap: <http://mke.info.hu/konyvtarvilag>

„A könyvtár, ami összeköt”

Interjú

a „Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok
együtműködése” című
ösztöndíjprogram résztvevőivel

Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke idén harmadik alkalommal hirdette meg a „A könyvtár, ami összeköt – Kárpát-medencei fiatal magyar könyvtárosok együtműködése” című pályázatot, amelynek felhívásában így fogalmazott:

„Az olvasásnak kitüntetett szerepe van az anyanyelvi kultúra megőrzésében. A kisebbségi magyar közösségek tapasztalatai egyértelműen bizonyítják, hogy a magyarság vállalása és a magyar anyanyelv használata szoros összefüggést mutat. A kisebbségi magyar közösségek megtartása szempontjából rendkívül fontos tehát az anyanyelv ápolása, az olvasás, aminek egyik intézményes hátterét a könyvtárak és az ott dolgozó könyvtárosok biztosítják.”

A program fő célkitűzése, hogy támogassa a Kárpát-medencében a fiatal magyar könyvtárosok határokon átvéelő szakmai tevékenységét, segítsen olyan személyi hálózat kialakításában, amely alkalmas különböző könyvtárszakmai kérdések gyors és hatékony megoldására, ezzel is hozzájárulva az anyanyelvi kultúra megőrzéséhez.

Az ösztöndíjprogramon 2013. szeptember 7. és október 6. között az alábbi könyvtárosok vettek részt:

Deák Réka	– Románia/Erdély, Marosvásárhely – Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Könyvtára
Dér Katalin	– Magyarország, Zalaegerszeg – Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár
Fazakas Éva	– Románia/Erdély, Zilah – Szilágy Megyei „Ionită Scipione Bădescu” Könyvtár
Gönczy Katalin	– Ukrajna/Kárpátalja, Beregszász – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Apáczai Csere János Könyvtár
Hajnal Anna	– Szerbia/Délvidék, Zenta – Városi Könyvtár
Orosz Tímea	– Ukrajna/Kárpátalja, Beregszász – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Könyvtára
Papp Kinga	– Románia/Erdély, Kolozsvár – Erdélyi Múzeum-Egyesület

- Szabó Enikő** – Románia/Erdély, Kolozsvár – Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár
- Szüts Gergely Etele** – Magyarország, Pécs – Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont – Csorba Győző Könyvtár
- Virginás Péter** – Románia/Erdély, Kolozsvár – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet könyvtára

Vendéglátóként az Országgyűlési Könyvtár biztosította a program szakmai háttérét és intézményes kereteit. A rendkívül színes program során az ösztöndíjasok betekintést nyerhettek az Országgyűlés jogalkotó munkájába, az Országgyűlés Hivatalának működésébe. E témakörben a bevezető előadást a törvényhozási igazgatóhelyettes, Háziné Varga Mária tartotta. Ezt követte a Bizottsági Főosztály, az Európai Unió Iroda, a Tájékoztatási és Iromány-nyilvántartó Iroda, a Képviselőtájékoztatási Központ, a Nemzeti Integrációs Iroda és a Telekommunikációs Osztály tevékenységének bemutatása. Az Országgyűlési Könyvtár igazgatója, Markója Szilárd részletes tájékoztatást adott a könyvtár előtt álló új feladatokról, majd a könyvtár különböző szervezeti egységeinek vezetői (Barlanginé Kelemen Ida, Boros Ildikó, Pintér Katalin, Tóth Éva) mutatták be teljes körűen szakmai tevékenységüket.

A program része volt az Informatika a Nemzeti Közszolgálatban és Könyvtárakban Alapítvány által szervezett harmincórás akkreditált tanfolyamon való részvétel, amelynek tematikája, illetve címe *Személyes információmenedzsment* volt. A tanfolyamot sikeres vizsgával zárta valamennyi ösztöndíjas.

Az ösztöndíjasok ellátogattak Lakitelekre, a Népfőiskolára, ahol Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke fogadta őket. A program részét képezte ismerkedés a különböző könyvtártípusokkal, ennek keretében látogatást tettek az Alkotmánybíróság Könyvtárában, a Corvinus Egyetem Központi Könyvtárában, a Fővárosi Szabó Ervin Központi Könyvtárban és a FSZEK nagytérenyi fiókkönyvtárban, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtárában, a Magyar Nemzeti Levéltárban, az Országos Idegennyelvű Könyvtárban, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban, az Országos Széchényi Könyvtárban, a kecskeméti Katona József Könyvtárban és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Központi Könyvtárában.

Fogadta őket Szakály Sándor, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem tudományos rektor-helyettese, Bakos Klára, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, Fodor Péter, az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöke, Hörcsik Richárd, az Országgyűlés Európai Ügyek Bizottságának elnöke.

Szakmai előadást tartott a számukra Bárdi Nándor történész, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet munkatársa. Az előadások témái *A magyar kisebbségkutatás 1986-tól napjainkig (intézmények, publikációs fórumok, kulcskérdések)*, illetve *A kisebbségi magyar közösségek társadalmi átalakulása 1989 után* voltak.

Az ösztöndíjasok a program zárásaként egy-egy összefoglaló beszámolót készítettek, amelyben összegezték a Magyarországon töltött egy hónap szakmai tapasztalatait.

A program szakmai zárásaként Bellavics István, az Országgyűlés Hivatalának közgyűjteményi és közművelődési igazgatója találkozott az ösztöndíjasokkal, rövid tájékoztatást adott az igazgatóság tevékenységéről, és köszönetet mondott a könyvtár munkatársainak, akik a program lebonyolításban részt vettek. Ezután ke-

rült sor kötetlen beszélgetés keretében az egyhónapos szakmai program tapasztalatainak értékelésére.

Az ösztöndíjprogram utolsó állomásaként a résztvevők Blaskóné Majkó Katalinnak, a Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény igazgatójának meghívására Tihanyba utaztak, az egyetem művésztelepére.

A program technikai lebonyolításában közreműködött Horváth Eszter, Kis Kapin Károlyné, Villám Judit és Maltsik Balázs, koordinátora Redl Károly volt.

A *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* szerkesztősége körkérdést intézett a program résztvevőihöz, arra kérve őket, mutassák be saját könyvtárukat, munkájukat, illetve fejtssék ki az anyaországban szerzett tapasztalataikat.

– Lassan hagyománnyá válik, hogy minden év őszén a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros körkérdést tesz föl a határon túli fiatal magyar könyvtárosok együttműködésének egyhónapos ösztöndíj-programján résztvevőknek. Ezúttal is elsőként azt kérdezem meg, amit a tavalyi résztvevőktől: mi az, ami a különböző országokban és nagyon eltérő körülmények között dolgozó magyar könyvtárosokat összeköti. Mindnyájan más-más országból, más-más településtípusból, más-más könyvtártípusból érkeztek, ilyenformán nézőpontjaitok, helyzetértékelések között is nagy eltérések lehetnek. Mégis mi az, ami csakugyan összeköt benneteket?

Deák R.: Paradox módon ezek az eltérő helyzetértékelések, nézőpontok, könyvtártípusok, amelyek adott esetben elválaszthatnak bennünket – valójában összekötnek. Erre lett felépítve az egész ösztöndíj-program. A résztvevők nagy része kisebbségi körülmények között él, de eltérő viszonyok között, és éppen ezekben nyerhettünk betekintést.

Dér K.: Az összes könyvtár feladata az információ gyűjtése és továbbítása. Ez régóta közös pont és továbbra is elsődleges szempont. Ami közös a mi könyvtárainkban, akár a határ mentén, akár a határon túl, az a többnyelvűség, a kulturális sokszínűség. Voltak korok, időszakok, amikor a politika és a társadalom ezt problémaként kezelte, vagy nem is vett róla tudomást. Ma egyre inkább értéknek tekintjük, amit a többnyelvű, többkultúrájú valóság felmutat. Az egyes nemzetiségekhez, népcsoportokhoz, etnikumokhoz tartozó egyének érdeke és joga, hogy kultúrájukat átörökíthessék gyermekeik számára, és nem csak az iskolarendszer keretei között. A sokszínűség fenntartása, ápolása tehát mindannyiunk feladata, ebben segíthet a könyvtár.

Fazekas É.: Nem igazán tudom, mennyire számít, ki honnan érkezett... Mindegyikünk magyar és ugyanazt a nyelvet beszéli, és még véletlenül sem jut eszünkbe önmagunkat esetleg romának, szerbnek vagy ukránnak nevezni. Az itt eltöltött szinte egy hónap alatt rájöttem, hogy attól függetlenül, honnan jöttünk, a könyv szeretete, valamint a magyar értékek megőrzése és ápolása az, ami mindannyiunk számára nagyon fontos.

Gönczy K.: Szerintem mindenképpen a magyarságunk, a hagyományaink, az anyanyelvünk a közös pont. Ezt bizonyítja, hogy bár más-más ország területén élünk, rögtön megtaláltuk egymással a közös hangot, összebarátkoztunk, jól éreztük magunkat együtt. Összeköt még bennünket a könyv, a szakmánk szeretete.

Hajnal A.: Úgy vélem, ami leginkább összeköt bennünket, az az anyanyelvünk, a határon túli lét kérdése, az anyaországhoz való ragaszkodás, és leginkább a könyv szeretete és a könyvtárhoz fűződő szoros kapcsolat, amely nélkül mind-

nyájunk élete sivárabb lenne. Mindenképp fontosnak tartom azt, hogy a szervezők célja megvalósuljon, és egy olyan Kárpát-medencét beszövő hálózatot alakítsunk ki, amely a munkánkat segíti, és határon túli életérzésünket megerősíti abban, hogy nem vagyunk egyedül, hogy nemcsak egymás támaszai lehetünk, de az anyaország is erős támaszként mellettünk áll.

Orosz T.: Mi az, ami összeköt minket? Szerintem elsősorban az, hogy akár a határon innét, akár határon túl, mindannyian könyvtárosok vagyunk és mindnyájan egy cipőben járunk. Ebben a hirtelen felgyorsult világban próbáljuk megtartani a felnövekvő generáció számára a könyvek szeretetét, hogy ne csak az internet világát ismerjék, hanem tudják azt is, mi az a könyv, mi az a könyvtár.

Papp K.: Ahogy a program elnevezése is mutatja, elsősorban a könyvtár köt össze bennünket. Az ösztöndíjprogram kezdetén a könyvtár volt az első közös pont, ami mindannyiunk életében jelen van. Mind egy-egy könyvtárból vagy könyvtárat is működtető, könyvtárközeli kulturális intézményből jöttünk. Ahogy teltek a napok, gyűltek a közös élmények, kezdtük megismerni egymást és egyre több dolog összeköt bennünket: a budapesti barangolások, közös metrózások, ebéddek, a meglátogatott könyvtárak és számos egyéb apróság. A közös élmények, tapasztalatok mellett azonban az esti beszélgetések során rájöttünk, hogy Kárpát-medencei magyarként a kisebbségi lét problémái is összekötnek. Erdélyiként sokat beszélgettem erről a beregszászi és zentai kollégáinkkal, és gyakran döbbenet tapasztaltam, hogy bár országhatárok választanak el egymástól, de hasonlóak a problémáink, hasonló tapasztalataink vannak kisebbségben élő magyarokként.

Szabó E.: Én úgy látom, valójában csak abban különbözünk, hogy más-más helyen születtünk, illetve hogy nagyjából más könyvtártípusban dolgozunk. Az egy hónap alatt kiderült, hogy a magyar kisebbség problémái mindenhol jelen vannak, mind a magánszférában, mind a munkahelyen – többé-kevésbé hangsúlyos módon –, és ezzel mindenki a maga módján próbál megbirkózni. Munkahelyünk szerete is összeköt, hiszen jó könyvtáros csak az lehet, aki szeretettel és jókedvvel végzi a munkáját, legyen az feldolgozás, beszerzés, digitalizálás, programszervezés vagy tájékoztatás. Ebben próbálunk maximálisat nyújtani. Most meg annál inkább, hiszen ötletekkel gazdagodva térünk haza. Végére most már a barátság is összeköt bennünket, nagyon jól összeszoktunk és összebarátkoztunk. Remélhetőleg lesz még valamikor alkalom rá, hogy a csapat teljes egészében összeüljön, akár hivatalosan, akár magánúton.

Szüts G. E.: A XX. század politikai eseményei tragikusak voltak a magyar nemzet számára. A trianoni békediktátum után drámai módon változtak meg a régi határokon belül élő magyarok könyvtárhasználati esélyei, ami viszont közvetlenül érintette a magyarságtudat fennmaradását, megőrzésének esélyeit és a nyelvhasználat lehetőségeit. Ahhoz azonban, hogy bármilyen témájú és nyelvű papíralapú dokumentum, hangfelvétel, fotó vagy mozgókép bármely országban élő magyar vagy más nemzetiségű számára – a szerzői jog figyelembevételével – hozzáférhető legyen, előzetesen nélkülözhetetlen a digitalizálásuk és kereshető adatbázisba rendezésük. Ez több mint könyvtárszakmai kötelezettségünk.

Tíz fő négy országból vesz részt az ideai Kárpát-medencei fiatalok együttműködése programban, különböző feladatkörű intézményekből, különböző munkakörökből kerültek ki a győztes pályázók. Speciális helyzet a miénk: külön országokban dolgozunk, mégis egy nemzet tagjai vagyunk. Egyszerre kell megélnünk a

könyvtárak jelenlegi paradigmaváltási folyamatát; mindannyiunkat egyformán érint az informatika térnyerése a könyvtárügyben, és egymással együttműködve kell haladnunk vele.

Virginás P.: Mostanáig kevés könyvtárközi együttműködésben vagy könyvtár-szakmai programban vettem részt, főképp nem a Kárpát-medence szintjén. Összekötő, létező kapocsként alapvetően a közös szakmát és a közös nyelvet nevezném meg, az együtt töltött hónap során egyfajta csoportkohézió is kialakult.

– *Röviden mutassátok be saját könyvtárakat és benne a munkátokat!*

Deák R.: A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi karának könyvtárosa vagyok. 2001-ben, az egyetem megalakulásával egy időben jött létre a könyvtár. Ez korlátozottan nyilvános könyvtár, ami azt jelenti, hogy a kar hallgatói, oktatói, munkatársai vehetik igénybe a szolgáltatásait, de az olvasótermet bárki használhatja. Körülbelül harmincezer könyvtári egységet tartalmaz az állomány, javarészt a szakképzésekhez tartozó magyar és idegen nyelvű tankönyveket, szakkönyveket, lexikonokat, folyóiratokat, hanganyagokat és elektronikus dokumentumokat. A könyvtár tájékoztató részlegén levő számítógépek ingyenes internethasználatot, online katalógus- és adatbázis-hozzáférést biztosítanak.

Saját feladatköröm a könyvtáron belül a könyvkölcsönzés és a tájékoztatás, valamint az állománygyarapítás. A tájékoztatásba beletartozik a könyvtár bemutatása a középiskolai diákok számára az egyetem népszerűsítési kampánya keretén belül, valamint a hallgatók eligazítása a könyvtár működésében, az adatbázisok és a webkatalógus használatában. Az állománygyarapítás rám eső része javarészt adminisztrációs feladatkör, a vásárolt vagy ajándékba kapott könyveket leltárkönyvbe vezetem, raktári jelzettel, vonalkóddal látom el, majd továbbítom katalogizálásra.

Dér K.: A zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban dolgozom mint olvasószolgálati tájékoztató és könyvtárközi ügyekkel foglalkozó könyvtáros.

Az én könyvtáram dinamikusan fejlődő, modern könyvtárat képvisel Magyarországon. Csodálatos informatikai fejlesztések mentek végbe nálunk az utóbbi években, amelyek megkönnyítik a dolgozók és az olvasók életét is: mint az RFID-technológia bevezetése, önkiszolgáló kölcsönzés, TextLib-fejlesztés (olvasói állapotok webes nyomon követése, hosszabbítás, előjegyzés), a Zalai Tudástár adatbázis-kezelő rendszer kialakítása, oktatási kabinet építése, információs akadálymentesítés és sorolhatnám tovább.

Intézményünk Zala megye legnagyobb közkönyvtára, 2012-ben hatvanéves volt. Nyilvános könyvtári és megyei könyvtári feladatokat lát el. Megyei könyvtárként helyismereti gyűjteményt, hálózatgondozó szolgálatot – Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszert – működtet. Szervezi a továbbképzéseket, a gyermekkönyvtári együttműködést – a zalai könyvtárakkal és a Pedagógiai Intézettel együttműködve a Zalai Gyermekkönyvtáros Műhely koordinátora –, megyei rendezvénysorozatok, a mozgókönyvtári szolgáltatás kiépítését, a könyvtári kiadványok kötetését, restaurálását. Rendszergazdánk révén gondoskodik a NIIF Iroda HBONE regionális központjának szerződés szerinti üzemeltetéséről, a kapcsolt intézmények internetszolgáltatásának biztosításáról. Az intézmény honlapján (www.dfmk.hu) a teljes TextLib-katalógus elérhető, amely az egész állományt feltárja. A kistérségi könyv-

tárak állományainak folyamatos rögzítésével pedig elérhetőek a kisebb települések gyűjteményei is.

A könyvtár mintegy kétszázötven-ezer dokumentumával áll az olvasók rendelkezésére. Az állomány döntő többségét ma is a könyvek teszik ki (kétszázhuszonegy-ezer darab). A legfrissebb tájékozódást a napi és hetilapok, folyóiratok kínálják, amelyekből több mint háromszáz-félét vehetnek kézbe az olvasóink. Beiratkozott olvasóink száma most hat-hétezer fő.

Fazekas É.: A Szilágy megyei könyvtárban dolgozom gyermekkönyvtárosként. Könyvtárunkat közkönyvtárként alapították még 1876-ban. 1971-ben lett megyei könyvtár. A Szilágy megyei könyvtár ma több mint hatezer felhasználót szolgál ki, közülük húsz százalék magyar. Ha röviden fel kellene vázoljam a mi könyvtárunk szolgáltatásait, a következőket mondanám: a gyűjtemény folyamatos fejlesztése, feltárása és védelme, könyvtári és szakirodalmi szolgáltatások nyújtása tanulóknak és pedagógusoknak, kölcsönzés, helyben használat, szakirodalmi tájékoztatás, önálló tanulás segítése (például felzárkóztatás, tehetség gondozás, pályaorientáció), más könyvtárak szolgáltatásainak közvetítése, illetve átvétele, személyiségfejlesztés, valamint a tanítás segítése, vagyis After School program. Sajnos, egyetlen saját épületünk nincs, úgyhogy a könyvtár részlegei viszonylag távol vannak egymástól. A gyermekrészleg – ahol én dolgozom – nagyon barátságos kis könyvtár, ludotékaival, játszószobáival. Négyen dolgozunk itt, magyar könyvtáros csak én vagyok. Tájékoztatók, kölcsönzők, gyermekcsoportokat fogadok. Az „Ügyes kezek” elnevezésű kézimunka programot vezetem, és a magyar nyelvű állományt gyarapítom.

Gönczy K.: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola alapítványi fenntartású, kárpátaljai székhelyű, államilag elismert, harmadik akkreditációs fokozatú ukrainai felsőoktatási intézmény. A képzés 1994-ben kezdődött meg mint a Nyíregyházi Főiskola Speciális képzése. Önálló, hivatalosan bejegyzett, állami működési engedéllyel rendelkező felsőoktatási intézményként 1996 óta működik. 2003-ban a főiskola felvette II. Rákóczi Ferenc nevét. Intézményünk kezdettől fogva nemcsak oktatási intézményként, hanem kulturális és szellemi központként is szolgálja a Kárpátalján élő magyarságot.

Ezeknek az eredményeknek a hátterében természetesen ott áll a főiskola Apáczai Csere János Könyvtára is, amely teljes állományával áll a hallgatók és tanárok rendelkezésére. Bár nem vagyunk közkönyvtár, a dokumentumokhoz való hozzáférést minden érdeklődő számára lehetővé tettük a látogatójegy bevezetésével. A könyvtár a főiskola Információs Központjának egyik szervezeti egysége, amely gyűjt minden kárpátaljai vonatkozású dokumentumot. Ebből következően bibliográfiai és dokumentációs tevékenységet is végez. Öt részlege közül én a kölcsönző részlegben dolgozom tájékoztató könyvtárosként, valamint segítek a feldolgozásban is. Könyvtárunk a jelenlegi állapot szerint nyolcvannyolc-ezer dokumentummal rendelkezik.

Hajnal A.: Én több mint négy éve dolgozom a zentai Városi Könyvtárban mint könyvtáros, regionális rendezvényszervező, hagyományéltető gyermekcsoportok vezetője. Egy évvel ezelőtt neveztek ki a könyvtár vezetőjének, amely a zentai Thurzó Lajos Művelődési–Oktatási Központ keretében külön osztályként működik. Napjainkban a közművelődési központ alapítója, fenntartója Zenta község, szervezeti-működési egységei pedig a Városi Múzeum, a Művelődési Ház, a Városi Könyvtár, amely több mint hetvenezer dokumentummal és a központi könyvtár-

ron kívül két fiókkönyvtárral (Felsőhegy, Tornyos) rendelkezik. Nem tartozik a Vajdaság legnagyobb közművelődési könyvtárai közé, ugyanakkor egyike azon keveseknek, amelyekben a könyvtári munka komplex gépesítése megtörtént. Gazdag a könyvtár helyismereti gyűjteménye is. Az utóbbi időben a könyv és az olvasás népszerűsítésén kívül a rendszeres kiállítások, író-olvasó találkozók, egyéb klubéleti formák teszik még mozgalmasabbá a könyvtár szellemi életét, életterét. További jellemzői: hét könyvtáros dolgozik itt, évente huszonnégy-ezer dokumentumot kölcsönzünk, a könyvtári tagok száma négy és fél ezer. A tagság kétharmada kis- és középiskolai diák. A könyvvállomány fele szépirodalom, 28 százaléka gyermekkönyv, 19 százaléka szakkönyv, 3 százaléka helyismereti dokumentum. A könyvek 56 százaléka magyar, 42 százaléka szerb és 2 százaléka más nyelvű.

Intézményünk legjelentősebb rendezvényei a Magyar Kultúra Napjának délvidéki központi ünnepsége, az Implom József Helyesírási Verseny körzeti döntője, a Hagyományaink Ünnepe, a Középiskolások Szín- és Filmművészeti Vetélkedője, az Enekelt Versek Zenei Fesztiválja és a Kálmány Lajos Népmesemondó Verseny.

Orosz T.: Én is a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtárából érkeztem, amelyet már Gönczy Katalin lényegében bemutatott. Könyvtárunk, amely Apáczai Csere János nevét viseli, a 2013. márciusi állapot szerint 88 480 dokumentumot számlál. Állományunkat az ETO szerint tartjuk nyilván és így osztályozzuk. Könyvtárunk 2006-tól használja a Szirén Integrált Könyvtári Rendszert. Öt részlegünk közül és a Folyóirat-olvasó és médiatár részlegvezetője vagyok. A részleg több funkciót lát el. Állománya három kategóriába sorolható: államnyelven, anyanyelven megjelent időszaki kiadványok, illetve audiovizuális adathordozók. Termünk technikai demonstrációt biztosító támogató eszközökkel is áll az olvasók rendelkezésére, intézményünk hallgatói és tanárai számára nyújtjuk szolgáltatásainkat.

Papp K.: Kolozsvárról érkeztem, az Erdélyi Múzeum-Egyesület munkatársa vagyok. Intézményünk magyar civil szervezet, amelynek története 1859-ig nyúlik vissza. 1950-ben megszűntették, de 1990-ben néhány lelkes kolozsvári értelmiséginek sikerült feléleszteni az intézmény szellemét, és újból elindítani működését. Napjainkban Kolozsvár egyik kiemelkedő magyar kulturális intézménye, amely a szakosztályai, kutatóintézete, könyvtárai, kiadója és digitális adatbázisa által összefogja nemcsak a kolozsvári, hanem az erdélyi magyar nyelvű tudomány iránt érdeklődőket, ugyanakkor teret ad a különböző tudományágakat művelőknek.

Az EME három épületben működtet könyvtárat, állománya mintegy hétezer kötetből áll. Jelenleg tizennyolc fizetett munkatársa van (könyvtáros, kutatók, gazdasági és adminisztratív személyzet). Én 2006 októberétől vagyok az egyesület munkatársa, könyvtárosként kerültem oda, azonban 2011 novemberétől kutatóként dolgozom az intézménynél. A könyvtárosi feladatok elvégzésébe továbbra is besegítek, ugyanis intézményünkben a nagy könyvtáraktól (megyei, egyetemi, országos könyvtáraktól) eltérően nincs lehetőség arra, hogy minden szakterületen külön alkalmazottat foglalkoztasson, ezért a könyvtárosi munka is igen változatos, ugyanis az olvasószolgálat, könyvfeldolgozással, könyvtárrendezéssel, kiadványcserével, állománygyarapítással járó feladatok elvégzésére nem jut külön szakember. Ugyanakkor kipróbálhattam magam a kiadványterjesztés, a bibliográfiakészítés, a pályázatírás, a honlapszerkesztés, a digitalizálás területén is. Igen sok új dolgot tanultam az elmúlt évek során.

Szabó E.: 1872-ben létrejött a kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem és az Egyetemi Könyvtár, amelynek első könyvtárigazgatója Szabó Károly volt. Kezdetben az állomány az Erdélyi Múzeum-Egyesület könyv- és kéziratgyűjteményéből, a Jogakadémia könyvállományából, Joseph Benigni történész könyvgyűjteményéből állt. 1906–1907-ben felépítették, majd 1909-ben felavatták a szecessziós stílusú új könyvtárépületet, Erdélyi Pál igazgató erőfeszítéseinek köszönhetően. 1960–1961-ben hozzátoldották az új raktárépületet, új szolgáltatásokat vezettek be (könyvkötészet, sokszorosítás, mikrofilmzés, könyvhigiéna). 1990-ben Lucian Blaga költő, filozófus, volt könyvtáros nevét kapta az intézmény, és ekkor indult el a számítógépesítési, automatizálási program.

Napjainkban a központi könyvtár hálózata a központi épületből, huszonkilenc egyetemi fiókkönyvtárból, négy speciális könyvtárból (amerikai, német, osztrák és judaisztikai gyűjtemény), valamint nyolc „bővítmenyből”, azaz más településen levő könyvtárakból áll. Én hét éve a második legforgalmasabb fiókkönyvtárban dolgozom, a pszichológia–pedagógia szakon, amely a könyvtár főépületének második emeletén található. Hozzávetőlegesen huszonötezer kötetnyi könyv, hét-ezer időszaki kiadvány, valamint CD-k, kazetták, pszichológiai tesztek találhatóak nálunk. A felhasználók köre egyetemi hallgatókból, tanárokból, kutatókból, középiskolásokból, könyvtáros kollégákból kerül ki. Ami a munkámat illeti: mint minden fiókkönyvtárban, én is széles körű tevékenységet folytatok, ebbe beletartozik a könyvek, időszaki kiadványok feldolgozása papíron és számítógépen (katalogizálás, szakozás, tárgyszavazás, leltározás), azután olvasószolgálat, kölcsönzés, bibliográfiakészítés, nyilvántartás, jegyzékkészítés, a könyvállomány időszakos ellenőrzése, az elavult vagy sérült kötetek leírása, a hiánylisták összeállítása és így tovább. Könyvtárunk az Aleph integrált rendszert használja 1993 óta, idén augusztusban szereztük be legújabb verzióját.

Szűts G. E.: A pécsi székhelyű, XXI. századi színvonalú Dél-dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont épületében található, megyei és városi feladatokat ellátó Csorba Győző Könyvtár helyismereti osztályának Baranyai DigiTár projektjében dolgozom. A projekt alapvető célkitűzése, hogy a Baranya megyében létező és a későbbiekben itt keletkező szellemi értékek a Csorba Győző Könyvtár weblapján (*baralib.hu*) mindenki számára hozzáférhetőek legyenek. 2012-ben megkezdődött a helyismereti osztály fotó- és videotárának digitalizálása. A baranyai helytörténeti és közművelődési értékek, valamint a megyei médiában fellelhető audiovizuális dokumentumok akkor válhatnak közkinccsé, ha a teljes adatbázis – a hatályos jogszabályok figyelembevételével – bárki számára hozzáférhető lesznek az interneten is.

Virignás P.: A kolozsvári székhelyű Nemzeti Kisebbségkutató Intézet könyvtára 2007-ben létesült, de gyakorlatilag 2008 tavaszától működik az intézet Dokumentációs Központja keretében. Az intézetben folyó kutatási projektekhez szükséges szakirodalmat igyekszik biztosítani, ezért alapvetően társadalomtudományi szakkönyvtárként határozható meg. Fő gyűjtőköre a szociológia, antropológia és néprajz, kultúrakutatás, politikatudomány, különösen az etnikumközi viszonyokat, a nacionalizmust, a kisebbségi jogokat, valamint a migrációt tárgyaló szakirodalom. Főként idegen nyelvű köteteket és folyóiratokat tartalmaz a gyűjtemény, angol, kisebb mértékben német, francia, valamint magyar és román nyelven. Egerszermind a Románia területén élő kisebbségekről szóló társadalomtudományi és

történeti szakirodalom gyűjtését is felvállaljuk, hozzávetőleg a XIX. század második felétől. Így a két legjelentősebb kisebbségre, a magyarokra és a romákra vonatkozó kiadványok fontos helyen szerepelnek állományunkban. A gyűjtemény az idén négyezer-ötszáz példány fölé emelkedett (könyvek és folyóiratok együtt). Az intézmény számítógépes hálózatában elérhetőek a JSTOR tudományos cikk- és folyóirat-adatbázis bizonyos állományai, illetve a Routledge Kiadó releváns folyóiratai is. A könyvtár nyilvános, állománya bárki számára hozzáférhető, és a helyben olvasás mellett kölcsönzést is biztosít.

A Dokumentációs Központ munkatársai közül egyedül rendelkezem szakirányú végzettséggel és könyvtárosi munkatapasztalattal, ezért elsősorban én foglalkozom a könyvtár fejlesztésével. Munkaköröm, illetve feladataim a könyvtárszervezés egészére kiterjednek: állománygyarapítás, feldolgozás, olvasószolgálat és kapcsolattartás a könyvtárat érintő kérdésekben.

– *Mi volt a legmeghatározóbb élmény, tapasztalat, amit Magyarországon szereztek, és amiről egyben azt is gondoljátok, hogy odahaza hasznosítani tudjátok?*

Deák R.: Adott tíz ember, aki azelőtt nem ismerte egymást, és egy hónap alatt összekovácsolódott csapat lett. Már maga ez az élmény meghatározó.

Ami a programokat illeti, hajlamos az ember arra, hogy világmegváltó tervekkel térjen haza. Ez nálam sincs másként. Az ösztöndíj-program első hetében részt vettünk egy *Személyi információmenedzsment* elnevezésű tanfolyamon, ami tulajdonképpen az információs környezet megszervezését jelenti – szűrés, mentés, rendszerezés, egységesítés. Figyelmeztettek azokra a veszélyekre, amelyek a virtuális térben jelentkezhetnek, és elláttak tanácsokkal, amelyeket otthoni vagy munkahelyi környezetben alkalmazhatunk. Tervbe vettem, hogy otthon ezeket hasznosítani fogom.

A legmeghatározóbb élményt mégis csak a könyvtárlátogatások adták. Azok az intézmények, amelyekben jártunk, úgy tűnt, felismerték, hogy a politikai, gazdasági, társadalmi és technológiai változások – ha akarjuk, ha nem – befolyásolják a könyvtár életét is. A változásokhoz igazodni kell, ismerni kell a trendeket, az olvasók igényeit. Tehát a könyvtár, a könyvtáros feladata, hogy rugalmas legyen, gyorsan alkalmazkodni tudjon és tudja alkalmazni az újat. Ez a felismerés nálunk, Erdélyben némi fáziskéséssel érvényesül. Így a program remek lehetőség, hogy a látottakat tovább adjuk, és így elindulhat otthon is egy folyamat.

Dér K.: Nagyon szerencsésnek érzem magam, hogy részt vehettem az Országgyűlési Könyvtár által szervezett programsorozaton. Úgy érzem, mindegyik könyvtárlátogatással picit gazdagabb lettem, és bár a mi könyvtárunk is az élenjáró könyvtárak közé sorolható, bőségesen akadt számomra is rácsodálkozó hatást kiváltó látvány, újfajta módszer, eszköz, amelynek láttán felcsillant a szemem, gondolván: bevezetését akár nálunk is meg lehetne valósítani. Ilyen volt például a kecskeméti könyvtárban ellesett SzofiPont (Education Center of Computer Science országos távtanulási hálózat); több idegen nyelvű folyóiratot lehetne nálunk is járatni a határon túli magyarok örömeire; térítéses szolgáltatássá tenném nálunk is az irodalomkutatást, témafigyelést, illetve nálunk is be lehetne vezetni a helyismereti sajtófigyelést, ajánlójegyzék-összeállítást. Szintén nagyon szimpatikus számomra az „Otthon Könyvtár” – az egészségkárosodott és idős emberek könyvtári ellátása. Vagy a „babaszoba” gondolata, amellyel megoldható lenne a kismamák számára

sokszor problémát okozó szoptatási és pelenkázási szükséglet. Aztán jobban ki lehetne használni a könyvkötészet munkáját, lehetne szolgáltatásként bevezetni nálunk is a könyvek javítását, köttetését, a spirálfűzést, egyedi díszdobozok készítését, a laminálást, a névjegykártya-készítést. Ezek még némi bevételt is hozhatnának.

A könyvtárlátogatások közül kiemelném a Képzőművészeti Egyetem Könyvtárát, ahol belepillanthattunk egy készülő kiállításba; láthattuk, hogyan működik az alkotóműhely, hogyan kelnek életre a plakátok és egyéb lenyomatós technikával készülő mesterművek. Kellemes „alkotásszag” ütötte meg az orromat innen-onnan, és ekkor felidéződött bennem saját gyerekkori „képzőművész” múltam is. Csodálattal és egy kis irigységgel töltött el, hogy a tehetséges fiatal művészek képességeinek kibontakozásához mennyiféle lehetőség megadatik e hatalmas épület falai között.

Az Országgyűlési Könyvtár Deák-termében tartott előadások közül Bárdi Nándorét emelném ki. Társaimmal ellentétben én még hosszan hallgattam volna. Nem azért, mert mindennel egyetértek, amit tényként közölt, hanem, mert a kulturális különbségek kezelésének lehetőségei és módszerei nagyon foglalkoztatnak engem is. Főként a kutatásainak, felméréseinek a felépítése, szerkezete, módszertana szempontjából volt hasznos számomra ez a beszámoló, hiszen éppen egy hasonló kutatáson dolgozom én is. Mint jelenleg is szlavisztika szakos hallgató – tele nyelvészeti jellegű tantárgyakkal – a kisebbségkutatásnak főként a nyelvészeti szempontú megközelítése érdekel, amelyekre olykor Bárdi Nándor is kitért.

Fazekas É.: Ez eléggé nehéz kérdés, ugyanis minden előadás, kirándulás, intézménylátogatás külön élmény volt számomra. Igazi újdonság volt, hogy eddig nem igazán ismertem az Országgyűlés munkáját.

Hogy mit fogok otthon felhasználni mindabból, amit láttam és hallottam? Megyei könyvtárosként főként a kecskeméti megyei könyvtárban, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, a nagytétényi fiókkönyvtárban és az Országos Pedagógiai Könyvtárban és Múzeumban tett látogatások voltak a legnagyobb hatással rám. Nagyon sok ötletet tudtam meríteni ezeknek a könyvtáraknak a munkájából. Szintén hasznosnak találtam az *Egyéni információmenedzsment* tanfolyamot is. Az akkreditált tanfolyam szervezője az Informatika a Nemzeti Közszolgálatban és Könyvtárakban Alapítvány (INKA) volt. Értékes oklevéllel és sok-sok olyan értékes információval térek haza, amit mindennapi munkámban gyakran fel fogok használni.

Gönczy K.: Több élményem is volt: a sok szép könyvtár, levéltár, kisebb és nagyobb gyűjtemények, ezek mind olyan helyek, ahová magánemberként soha nem jutottam volna el. Sok új dolgot láttam az olvasói tájékoztatás terén, amit fel fogok használni a munkámban. Apró, hasznos ötleteket viszek magammal, olyanokat, amikkel közelebb hozhatom az olvasókat a könyvtárhoz.

Hajnal A.: Nekünk, akiknek a könyvtárosság a hivatásunk, úgy gondolom, nem az a feladatunk, hogy könyvekkel tömött polcok között csöndben, magányosan üldögéljünk, néha átadjunk egy-egy könyvet a betévedőknek. A program során megtanulhattuk, hogy a könyvtárosi lét lehetőség, lehetőség, hogy közösségünk tagjait, amelyben élünk, megismerhessük, és számukra megmutathassuk a könyv szeretetét, és a könyv szeretetével a bennük rejtett titkok átadására képesek legyünk. Vágyam tehát, hogy könyvtárunk közösségi hely legyen. Örömmel jöjjenek be a gyerekek, felnőttek. Otthont jelentsen az én otthoni közösségemnek. A program során megismert eszközök, módszerek ebben lesznek a segítségemre.

Könyvtárosi munkámat nagymértékben segíti, tudásomat gyarapítja, tapasztalataimat pedig gazdagítja, hogy egy hónapot tölthettem itt, megismerhettem a magyarországi könyvtári életet, amelyről boldogan számolok be közvetlen munkatársaimnak és a Kapocs Könyvtári Csoport érdeklődő tagságának is. Különösen azokra a tapasztalatokra volt nagy szükségem, amelyek révén könyvtárunk és közgyűjteményünk még inkább a nemzetpolitikai feladatok szolgálatába állítható, mind a gyűjteményszervezés, mind a szolgáltatáspolitikáé, mind pedig a szolgáltatásmarketing szempontjából. Azaz egy olyan magyar közösség önazonosságának erősítését segíti, amely immár kilencvenöt éve kényszerül kisebbségi léthelyzetben élni.

Orosz T.: Az itt töltött egy hónap alatt bepillantást nyerhettünk az Országgyűlés munkájába. Számomra maradandó élményt nyújtottak a programok, mert általuk olyan helyekre nyerhettem bebocsáttatást, ahová csak kevesek juthatnak el. Lehetőségünk nyílt több könyvtár meglátogatására is. Ámulva jártuk végig a könyvtárak gyönyörű részlegeit. Minden könyvtárban sok újdonsággal és érdekességgel találkoztunk. Azon kívül, hogy sok-sok ötletet „loptunk el” egy-egy könyvtárból, a kollégák biztosítottak a felől is, hogy bátran fordulhatunk hozzájuk kéréseinkkel a határon innen és túl, ők, ha tudnak, szívesen segítenek.

Papp K.: A magyarországi ösztöndíjprogram ideje alatt rengeteg benyomás ért bennünket, új emberekkel ismerkedhettünk meg, eddig ismeretlen helyeken jártunk, érdekes, jól működő, modern intézményeket látogattunk meg, és az Országház kulisszái mögé is bepillanthattunk. Igen nehéz lenne a legmeghatározóbbat kiválasztani ezek közül. Inkább úgy foglalnám össze a válaszom, hogy igyekeztem minden intézményben tanulni valamit, és igyekeztem arra koncentrálni, hogy mi az, amit a mi kis könyvtárunkban, intézményünkben hasznosítani tudnánk. Úgy látom, hogy sokkal több figyelmet kellene fordítanunk az olvasói igények kiszolgálására, a velük való kommunikálásra, az oktatókkal való kapcsolattartásra, nagyobb publicitásra lenne szükség a könyvtárnak. Sokat tanultam a különböző digitalizálási projektek bemutatásából, az Országgyűlési Könyvtár digitalizálási programjairól szóló előadásból, a Baranyai DigiTárban, a pécsi csorba Győző Könyvtárban folyó digitalizálási munkák bemutatásából, valamint a Magyar Elektronikus Könyvtár, az Elektronikus Periodika Archívum munkáját illusztráló előadásokból. Ezekon kívül célul tűztem ki, hogy az itt jelen lévő kollégák intézményeivel ápolni fogjuk a kapcsolatot, akár cserekapcsolatokat is kialakíthatunk.

Szabó E.: Nem igazán tudok csak egy élményt, tapasztalatot kiemelni, hiszen annyi mindent láttunk, hallottunk, ami odahaza nem, vagy esetleg nem ebben a formában működik. A *Személyes információmenedzsment* kurzus lenne az egyik ilyen számomra, ahol négy nap alatt olyan információkkal gazdagodtam, amelyeket otthon nehezen szereztem volna meg magánúton. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, illetve a kecskeméti Katona József Könyvtárban tett látogatás mély hatást gyakorolt rám. Ezek több szempontból is a legtöbb hazai, hasonló típusú könyvtár fölé emelkednek. Szakmailag a Corvinus Egyetem Központi Könyvtárban tett látogatást emelném ki, lévén, hogy magam is egyetemi könyvtárban dolgozom. Elképesztően modern, fiatalos, jól működő könyvtárat láttam, amely nagy hangsúlyt helyez az oktatókkal, diákokkal való kapcsolatra, a kommunikációra. Stratégiájukból sokat lehet tanulni.

Szüts G. E.: Annak ellenére, hogy én magyarországi könyvtárból jöttem, számomra is vannak tapasztalatok, amiket – remélem – odahaza hasznosítani tudok.

Az egyik legjelentősebb tapasztalatszerzés talán az Országgyűlés Hivatala Telekommunikációs Osztályának videostúdiójában tett látogatás alkalmával történt. Itt betekintést nyerhettem az Országgyűlés plenáris üléseinek televíziós és internetes közvetítési rendjével összefüggő könyvtár-informatikai témájú háttér-információkba. A másik jelentős élmény volt számomra, hogy nemzetünk könyvtárának, az Országos Széchényi Könyvtár médiatárának és stúdiójának helyiségeibe is elkalauzoltak a kollégák.

Virginás P.: Sokféle élményben volt részünk, hiszen II. András pecsétjétől a mobil eszközökre tervezett katalógus-honlapokig elég hosszú időbeli utat jártunk be az egy hónap alatt. Amint az első kérdésre adott válaszból is kitűnik, az én könyvtáram specifikus, nem szokványos városi könyvtár jellegű fejlesztést igényel – bár ilyen vonatkozásban is találgattam jó példával, hiszen jártunk működő egyszemélyes könyvtárban is –, ugyanakkor a nemzeti könyvtár, de akár az egyetemi könyvtárak is mutattak látványos megoldásokat, gondolok itt a tájékoztatás hatékonyabbá tételére a több, különböző közösségi média és megosztó használatán keresztül.

– Valamennyien – határon innen és túl – érzékeljük, hogy a könyvtár a XXI. század elején paradigmaváltás előtt áll vagy már benne is van. Hogyan látjátok a jövőt? Milyen lesz a XXI. század könyvtára? Milyen műveltségi eszmények, milyen kultúrákép fogja jellemezni ezeket az intézményeket? Vagy egyszerűen csak információs pontok lesznek? Netán a közösségi művelődés terei?

Deák R.: A XXI. században az emberiséget az elidegenedés fenyegeti – ezt olvashatjuk naponta a sajtóban, ezt mondják a pszichológusok, és ha jól belegondolunk, mi magunk is ezt tapasztaljuk. A modernizáció során megszűnik a közösségi védőháló, ennek hatására az ember elmagányosodik, izolálódik. A családokban a gyerek a telefonját, az apa a laptopját, az anya meg a táblagépet pötyögteti. Ráadásul az információözön elbizonytalanítja az embert. Minél több információ áll a rendelkezésünkre, annál kevésbé értjük meg a körülöttünk levő világot. Ez elszigeteli egymástól az embereket, és ennek az sem mond ellent, hogy látszólag állandóan kommunikálunk, ám ezek sokszor csak felszínes próbálkozások, amelyek nem helyettesíthetik a valódi kapcsolatépítést. Ezért a könyvtárak a közösségi művelődés terei kell hogy legyenek azok a helyek, ahol összeülhetünk, beszélgethetünk, vitatkozhatunk, vagy csak egyszerűen emberek között lehetünk.

A jövő könyvtára információs központ is, a könyvtáros menedzser is, aki a hagyományos és a modern eszközökről egyaránt tájékozott és tájékoztat, a használók igénye szerint. Az információs igények változási irányát nem lehet megjósolni, de valószínű, hogy a tudnivalók egy kattintásra elérhetőek lesznek. Tehát az ilyen igényű társadalom kiszolgálására vállalkozó könyvtárnak szolgáltatnia kell online katalógust, ami helyettesíti a cédulakatalógust, internet-hozzáférést, ami már a mindennapok része. Szükség van arra, hogy a könyvtár rendelkezzen média-gyűjteménnyel, ami lehetőleg online elérhető. A könyvtárnak digitálisan is fejlődnie kell, a papíralapú könyvek mellett meg kell jelennie a digitalizált anyagoknak.

A mostani program lehetővé tette, hogy különböző könyvtárakba ellátogassunk. Vegyük például az Országos Idegennyelvű Könyvtárat, hatalmas, gyönyörű, múlt század eleji olvasóterme van. Számomra kellemesebb egy ilyen épületben dolgozni, mint a modern, „steril” környezetben, noha tudom, hogy az utóbbi esetleg világosabb, modernebb, könyvtárszakmai szempontból a céloknak megfelelőbb.

Dér K.: A dinamikusan fejlődő információs társadalomban a könyvtárak szerepe továbbra is nagyon fontos marad. Attól, hogy digitalizálódik a világ és paradigmát vált a könyvtáros szakma, szerintem még nem fognak megszűnni a régi, jól bevált módszerek. A szolgáltatásoknak csak meg kell újulni, ki kell bővíteniük olyan irányba, amelyekre szüksége van az új generációknak. De a régiék megtartása mellett! Például a könyvtárak elsődleges internet-hozzáférést biztosítanak már régóta. Nagy részük NAVA-pont és eMagyarország-pont is, valamint eddig is szolgáltatunk csak számítógépről elérhető adatbázisokból, de ha szükség lesz rá, szerintem nincs akadálya, hogy kölcsönözzünk e-tartalmat, tehát e-könyveket szolgáltatunk. És ez nem feltétlenül rossz, sőt előnyös is, mert például a helyigény nem játszik szerepet. Elektronikus eszközeink segítségével ezerszámra tárolhatjuk a könyveket, albumokat, enciklopédiákat. De természetesen minden technikai előrelépés ellenére, azok számára, akik nem akarnak gépektől függeni, számukra soha nem veszítenek romantikájukból a kézbe vehető, papírrillatú könyvek.

Fazekas É.: Mindig optimista lélek voltam. Bízom egy szép jövőben, ahol attól függetlenül, hogy milyen hordozón, papíron, esetleg elektronikusan, de mindenképp megmarad az olvasás szeretete. Ugyanakkor bízom abban is, hogy el fog tűnni a mogorva, szemüveges, kontyos könyvtáros néni vagy bácsi, akitől félni kell. És a helyét a laza, modern felfogású, jól tájékozott könyvtáros veszi át.

Gönczy K.: Bár a világ „rohan” és állandóan új dolgokat hajszolunk, szerintem a könyvtár nem fog bezárni. Talán a hagyományos könyvek helyett e-bookok lesznek a polcokon, de akkor is szükség lesz rá. Nálunk, Kárpátalján a könyvtár egyelőre a művelődés és a kultúra átadásában nagy szerepet játszik. Szerintem állandóan törekedni kell az olvasók igényeinek kielégítésére; majd a jövő megmutatja, milyen igényeik lesznek. De én bízom benne, hogy a könyv nem vesz el, csak átalakul. Nem szeretném, ha a könyvtár egyszer személytelen, ember és lélek nélküli intézménnyé válna.

Hajnal A.: A XXI. század könyvtára mindenképpen többfunkciós elvet kell hogy kövessen. Hogy virtuális információközponttá alakuljon, de megmaradjon használó- és olvasóbarát könyvtárnak, amelyik a működését, szolgáltatásait a valós igényekhez alakítja. Új módszerekkel és programokkal járuljon hozzá a közösségi lét erősítéséhez, és a digitalizálásnak köszönhetően mindenkire szóljon, és mindenkire eljuttassa a könyvet, az információt.

Orosz T.: Hogy milyen lesz a XXI. század könyvtára? Sajnos, nem tudom megmondani. De azt tudom, hogy ez a rohamosan fejlődő világ megváltoztatja a hagyományos könyvtár környezetét, és ha nem tudnak ezzel a változással lépést tartani, akkor nem lesz rájuk szükség. Nekünk, könyvtárosoknak kell tudnunk „haladni a korral”. Most a legfontosabb feladatunk, hogy a mai világban próbáljuk meg olvasóinkkal megszerettetni a könyvet, és próbáljuk rávezetni őket az olvasás szeretetére.

Papp K.: Meglátásom szerint a XXI. században a könyvtár és a könyvtáros saját szerepének átértékelésére kényszerül. Egyrészt lépést kell tartson a modern digitális világgal (e-könyvek, e-könyvolvasók, digitális tartalmak, adatbázisok szolgáltatása és így tovább), olyan mértékben, amennyire ez egy kulturális intézményben lehetséges; másrészt bizonyítania kell az adott közösségnek (az egyetemnek vagy a településnek), hogy szükség van rá, nem elavult dolgokat őrző, muzeális intézmény, hanem dinamikusan változó, modern közeg. A jelen és a jövő könyvtárai arra kell törekedjenek, hogy célközönségük igényeinek megfelelően művelődé-

si központok legyenek, közösségi élményeket nyújtsanak, és ráébredjék „fogyasztóikat” arra, hogy bármikor érdemes odalátogatniuk.

Szabó E.: Véleményem és tapasztalataim szerint nem csak a jövőben, már most is dualitás jellemzi a könyvtárat, hiszen a hagyományos könyvek mellett egyre nagyobb teret kapnak a digitalizált anyagok, adatbázisok, audiovizuális dokumentumok, adatbankok. Az internet korában a könyvtárosok feladata, hogy ezeket valamilyen formában, valamilyen módszerrel felfedezzék, rendszerezék, a felhasználók rendelkezésére bocsássák, az információs szakembereké pedig, hogy ezeket mobil eszközökre is optimalizálják. Szerintem a könyvtárak egyáltalán nincsenek a lejtőn, hiszen hiába élünk a www korában, az átlagember internete messze nem tudja kielégíteni a komoly információs és kutatási igényeket; az értékes könyveket, folyóiratokat, tanulmányokat csak az intézményekben lehet elérni, ugyanitt pontos szakmai eligazítást is kaphat bárki, akinek szüksége van rá. A diákok is inkább betérnek tanulni a könyvtárba, akár a hangulat, akár a csend miatt, akár azért, mert minden tankönyvet nem tudnak megvásárolni. A könyvbemutatóknak is tökéletes színhelye a könyvtár, na meg kiállítóteremnek sem utolsó, hiszen a műalkotásokat itt rengeteg ember megcsodálhatja. Elmondhatjuk tehát, hogy egy könyvtár már most is betölti mind az információs pont, mind a közösségi művelődési tér szerepét. Meglátásom szerint ez a status quo megmarad, sőt fejlődik, átalakul, bár hozzáténném, hogy minden könyvtárnak elsődleges feladatai közé kellene tartoznia a megfelelő marketingstratégia kialakítása, hogy a szolgáltatások, programok híre minél több úton minél több potenciális felhasználóhoz eljusson.

Szüts G. E.: A jövő könyvtára aránylag könnyen vizionálható, de ellentmondásos módon. A papíralapú és az audiovizuális dokumentumok digitalizálása ugrásszerűen nő, és a kereshetőségük is nemzetközileg koncentrálódik általános (például az Europeana) és tematikus-nemzeti szempontú adatbázisokba. Mindezek pedig egyre nagyobb mértékben az interneten lesznek hozzáférhetőek: munkahelyen, otthon és útközben, mobil eszközökön. Ennél a forgatókönyvnél a könyvtár funkciója nagymértékben módosul. Tartalmilag inkább közösségi tér lesz, ahová egyre kevesebb esetben könyvkölcsönzés vagy helyben olvasás miatt mennek el az emberek. Ezzel párhuzamosan hangsúly-eltolódás lesz a könyvtárosi munkakörben, tehát az állomány-feldolgozásban, az adatbázis-építésben, a digitalizálásban, az egyéni és közösségi igények szerinti tematikus és lokális tartalomszolgáltatásban. Az olvasótérben a könyvek mellett ott lesz az e-book-, a tablet- és a monitor-erdő.

Kettősség tapasztalható a XXI. századi könyvtárhasználatban Magyarországon és a magyarok lakta határon túli területeken is. Az infokommunikáció tárháza feltartóztathatatlanul bővül, alapvetően az internet – mint adatátviteli rendszer – és azt ezt kiszolgáló eszközök sokrétű felhasználási esélye miatt.

Sajátos szempont miatt is sújtva vannak a többségi állam keretében élő kisebbségek, etnikumok, tehát a nemzetiségek. Mivel a fajlagos költség viszonylag magas, ezért a könyvtár-üzemeltetés, a fordítás, a nyomtatás, a terjesztés, a digitalizálás egyszeri előállításáért ugyanannyiba kerül a milliós nagyságrendű (példányszámú) többségnek, mint az akár csak néhány tízezres kisebbségnek. „*Nyelvében él a nemzet*” – és ha anyanyelvükön nem tudnak tájékozódni, tanulni és kulturálódni a kisebbségi nyelv használói, akkor ott a beolvadás, a nyelvfelejtés akár két-három generáción belül végbemehet. És ha ráadásul földrajzilag távol él a kisebbség az anyaországtól, akkor mindez felgyorsulhat – rossz irányba.

Az európai gondolkodás elvben támogatja a nyelvében, identitásában sokszínű nemzetek közösségeit és azok fennmaradását. A gyakorlatban viszont csak a Europeaná törekszik a kivitelezésre, de az európai uniós tagállamok esetében is csak vállalások és nem kötelezettségek vannak a nemzetek részéről. Pedig az egyetlen gyors megoldás az, ha minél több dokumentum van fenn az interneten, amihez a hozzáférés korlátait (például szerzői jogét) minimalizálni kell és érdemes.

Továbbra is hiányzik a nemzeti (belföldi) közgyűjteményi és közművelődési intézmények közötti szakmai koordináció a digitalizálásra váró dokumentumok esetében. Több kétoldalú, határon átnyúló, kormányzati garanciákkal működő programot kellene megvalósítani a fenti témákban. Hiányzik a közgyűjtemények – könyvtárak, levéltárak és múzeumok – közötti szakmai koordináció is. A törvényi szabályozás ellenére a hazai közmédia számára nincs mérhető kötelezettség a fenti témában.

Virginás P.: Igazából nem tudok egységes könyvtárképről beszélni, hiszen a könyvtárak és levéltárak profiljuknak és beágyazottságuknak megfelelően különbözőképpen fejlődnek. Például a régi, papíralapú dokumentumok vonatkozásában a megőrzés és digitalizálás értékelődnek fel, a modern könyvtári terek pedig úgy vannak vagy lesznek kialakítva, hogy a mai, szélesebb társadalmi trendeket tükrözzék. Ugyanakkor – talán a gyermekprogramokat leszámítva – „közösségi” címkével ellátni a könyvtárat inkább csak a fent említett trendekhez való igazodást jelenti, és ez a törekvés nem fogja újra feltalálni a könyvtárat.

Szintén fontosnak gondolom azt, hogy a könyvtár a szolgáltatói ágazat többi szereplőjéhez hasonlóan viselkedjék. És mindezt jóval kevesebb összegért teszi, mint a többi tartalomszolgáltató. (Vagy esetleg ingyen teszi.) És mivel a könyvtár már kezdettől fogva szorosan összefonódott az információs kultúra fejlődésével, alakulásával, továbbra is az infokommunikációs technológia iránya mentén kell elképzelni a könyvtárak jövőjét, amire esetenként rá lehet és rá is kell aggatni kulturálisan releváns tartalmakat.

– Köszönjük a beszélgetést! Kívánjuk, hogy az itt tapasztaltak vagy az itt megszületett gondolatok csakugyan segítsenek benneteket abban, amit Hajnal Anna mondott, hogy a könyvtárak „otthont jelentsen az otthoni közösségnek”.

Redl Károly–Mezey László Miklós

„A könyvtárosok helytörténeti munkája nagyon fontos, nagy teremtő ereje van”

Interjú Nincsevics Klárával,
a Pest Megyei Könyvtár igazgatójával

A Pest Megyei Könyvtár, a többi megyei könyvtárhoz hasonlóan, kettős küldetésű: egyrészt Pest megye könyvtárai számára biztosítja a kulturális alaptörvényben megfogalmazott megyei könyvtári szolgáltatásokat, megyei hatókörű könyvtár; másrészt célja a magas színvonalú könyvtári, információs ellátást nyújtani Szentendre város lakosságának.

A könyvtár 1975 óta működik Szentendrén, mégis az ebben az évben folyó programsorozat mottójául az intézmény fennállásának 60. évfordulója szolgált. Az intézmény jelenéről, jövőjéről és a terveiről beszélgettem Nincsevics Klára igazgató asszonnal.

– *Hogyan ünnepelte a könyvtár a hatvanadik évfordulóját?*

– A könyvtárunk a hatvanadik évforduló ünneplésével erősíteni szeretne volna az intézmény presztízsét. Tudatosítani szeretnénk, hogy a '75 óta Szentendrén működő intézmény távolabbi múltja tekintetében vissza. Tavaly decemberben egy ünnepi nyitó héttel kezdtük a megemlékezést, és idén egész évben az évforduló jegyében tartjuk a rendezvényeinket.

A könyvtár legfontosabb partnere az olvasó, vagy ha úgy jobban tetszik, a könyvtárhasználó, ezért gondoltuk, hogy kikkel is ünnepelhetnénk leginkább, mint azokkal, akik minden nap jelen vannak az életünkben, az olvasóinkkal. A hagyományos szolgáltatások biztosításán túl szeretnénk, ha a könyvtár igazi közösségi színtérre válna.

– *Körülbelül másfél éve vagy az igazgatója a könyvtárnak. Ebben az időszakban jelent meg az új Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer működéséről szóló rendelet. Hogyan érintette ez a munkátokat?*

– Igen, módosult a korábbi gyakorlat. 2013 előtt a kistérségi társulások maguk kapták és döntöttek a normatíva felhasználásáról. Fontos és szép feladat a kistelepülések ellátása, ennek keretében a színvonalas könyvtári ellátás biztosítása a legkisebb településeken élőknek is, ott is, ahol eddig ez nem így volt.

2013-tól a megyei könyvtárak államilag kijelölt alapfeladata az ötezer fő alatti települések könyvtári ellátásának megszervezése és a minőségi ellátás biztosítása. Ezek a települések, ha nem működtetnek nyilvános könyvtárat, a megyei könyvtárak szolgáltatásának megrendelésével teljesíthetik törvényi kötelezettségüket. Az

erre a célra kapott állami támogatás csak és kizárólag a kistelepülésekre fordítható, tehát szerteágazó gazdálkodással is jár mindez.

Pest megyében a potenciális 121 településből ez évben 41, a következő évben további 12 település csatlakozik a rendszerhez. Most készült el a KSZR öt éves terve; 2018-ig szeretnénk elérni, hogy a megye minden településén legyen könyvtári szolgáltatás. Természetesen ez már többet, nemcsak könyvtárat, hanem egyben információs és közösségi helyet is kell hogy jelentsen.

Nem kis feladat ez a szakmai munkakörben dolgozó kollégáink számára, hiszen az ez évi létszámleépítések után mindössze 21 munkatársunk van. A feladat ellátása jelentős belső átszervezést és megterhelést jelent.

Pest megye egyébként az ország egyik legnagyobb megyéje, a legmagasabb lélekszámmal és a legtöbb várossal. Az alacsonyabb lélekszámú településeink többsége a borsónyi részen van. Ezekben a kistelepüléseken különösen fontos, hogy legyen egy könyvtári, közösségi és információs hely. Ahol ez megvalósult, ott úgy látjuk, hogy szinte a templom után a második legfontosabb intézmény a könyvtár, mert a megtartó erőt képviseli, képviselheti. Láttunk olyan kistelepülést is, ahol a polgármester büszkén mutatta meg a könyvtárukat, és szinte versengenek a szomszédos települések abban, hogy kinek van szebb, nagyobb állománnyal rendelkező könyvtára. Ezek kellemesen, szépen berendezett könyvtárak.

– *A költségvetés szűkössége miatt fontosak lehetnek a pályázatok. Mennyire tudtok mostanában pályázni?*

– A pályázatok megírása nem okoz gondot, ötleteink is vannak. A problémát az jelenti, hogy a kollégák oly mértékben leterheltek, hogy a megvalósítás sokszor erőn felüli munkaterhelést jelent. Az utóbbi egy évben több NKA-pályázatunk volt. Épp most jelent meg az „*Olvasnivaló Szentendréről, szentendreiekről*” című könyv*, amelynek a kiadását is az NKA támogatásával tudtuk megvalósítani.

Emellett volt például egy továbbképzésünk is pályázati pénzből, Máriabesnyőn tartottunk a megye könyvtárosai részére egy háromnapos programot. *Könyvtárosok a változások viharában. Ötletek, módszerek, kapcsolatok* címmel. A célunk az volt, hogy a nyár végén, a szeptemberi kezdésre egy kis lendületet adjunk a kollégáknak. Személyiségfejlesztő, kommunikációs tréning jellegű foglalkozások voltak. Nagyon pozitív visszajelzéseket kaptunk. Az ötlet onnan született, hogy a British Councilnek volt egy hasonló, évről-évre visszatérő, augusztus végi tanfolyama, amelyen én régebben részt vettem, és szerettük volna ahhoz hasonló élményhez és tapasztalatokhoz juttatni a kollégákat.

Sajnálatos módon az Európai Unió több pályázatából kizárta a közép-magyarországi régiót, így ennek lehetőségeivel Pest megye nem mindig élhetett. Az informatikai infrastruktúra területén erős visszaesés tapasztalható nálunk és a megyében is, egyre idősebb számítógépekkel vagyunk kénytelenek dolgozni mindenütt.

– *A honlapotokat böngészve színes programokat találtam. Neves és népszerű vendégeket hívtatok már meg. Ilyen volt például az előadóművész Soma, Pál Ferenc atya, illetve Vámos Miklós író.*

* *Olvasnivaló Szentendréről, szentendreiekről.* (Vál. és szerk. Máté György) Szentendre, Pest Megyei Könyvtár, 2013. 323 p. /Szentendrei Füzetek/

– Igen, stratégiai céljaink közé tartozik a minél sokszínűbb programok szervezése, még hozzá könyves környezetben. Ezt azért fontos kiemelni, mert az épület, amelyben vagyunk Művelődési Központ és Könyvtárnak épült, de még a kilencvenes évek elején a művelődési ház elköltözött a Duna-partra. Ezáltal megörököltük a színháztermet, amit bérbe adunk. Tehát általában a színházteremben lévő programokat nem mi szervezzük. A mi programjaink nagy része nem ebben a teremben, hanem a könyvtárban, tehát könyves környezetben kerül megtartásra. Hiszen ezeknek a programoknak nemcsak az a lényege, hogy az ember meghallgat egy előadót, találkozik egy íróval, egy érdekes személyiséggel, hanem az is, hogy az illető eljön a könyvtárba, ahol esetleg gyerekkorában volt utoljára. Az utóbbi időben valóban sikerült az általad is említett népszerű előadókat meghívni, de nem túl régen járt nálunk Kányádi Sándor, Schäffer Erzsébet, Bagdy Emőke. A közeljövőben lesz a vendégünk Nógrádi György egyetemi tanár, biztonságpolitikai szakértő. Biztos vagyok benne, hogy az előadását is nagy érdeklődés fogja kísérni. Tartottunk könyvkiadói bemutakozásokat, és szó volt a biztonságos internetezésről is, és még sorolhatnám a nem hagyományos és nem tipikus könyvtári rendezvényeinket is. A célunk az, hogy különböző érdeklődésű embereket hozzunk be a programjaink által a könyvtárba.

– *A digitalizálással hogy álltok?*

– Az utóbbi években könyvtárunk adatbázisából a megyére vonatkozó helyismereti, helytörténeti cikkek már teljes szöveggel, képi formátumban is elérhetőek. Ezt a feladatot szeretném összehangoltabbá tenni, mert a munkát jól csak együttműködve tudjuk elvégezni. Pillanatnyilag időnként még az is vitatott, hogy ki számít helytörténeti személynek. Pest megye ebből a szempontból (is) különösen nehéz feladatot jelent.

– *Még annak idején, 2005-ben, amikor Biczák Péter igazgatóval beszélgettem***, volt szó az épület felújításáról. Sajnos, a felújítás azóta sem történt meg, pedig még látványtervet is láttam. Hogy halad ez az ügy?*

– Sajnos, ez csak terv maradt, a kivitelezését nem sikerült végrehajtani, a pénzügyi forrás hiányzott.

A Pest Megyei Könyvtár épületét 1975-ben adták át mint Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár. 1975 óta a könyvespolcok a raktárral együtt telítődtek. A kisebb arányú bővítések, az időnkénti selejtezések a problémát rövid időre elnapolhatták, de véglegesen nem oldották meg. A könyvtárközi kölcsönzések várható felélénkülésével (kistelepülési ellátás miatt) a megőrző funkció is erősödik. Az épületen belüli megoldás is csak átalakítással, átszervezéssel oldható meg. Ehhez is pénzforrást kellene találni. A nemzetközi gyakorlatban az állomány 65-70 százaléka szabadpolcon van, nálunk a harmada. A felújítás mellett mindenképpen bővítésre is szükség volna. Az épület jellegéből adódóan (bár a Művelődési Központ kiköltözött az épületből, a színházterem bérbeadásával mi foglalkozunk) azt is meg kell oldanunk, hogy a színházterem rendezvényei se zavarják az olvasóterem közönségét.

* Pegán Anita: Szentendrén decemberben. Interjú Biczák Péterrel, a Pest Megyei Könyvtár igazgatójával. = Könyv, Könyvtár Könyvtáros, 2006. 1. sz. 12–17. p.

– *Végül kicsit a személyes ambícióidra térnék. Hogyan lettél igazgató? Mik voltak a motivációid?*

– Nem akartam vezető lenni soha. Számomra is meglepetés, hogy így alakult a helyzet. Bár régebben voltam egy ideig megbízott igazgatóhelyettes, de akkor is inkább egy adott feladat motivált, mint maga a beosztás. Most is a helyzet hozta úgy, hogy azt éreztem, ezt meg kell lépnem. Biczák Péter nyugdíjba vonulása után döntöttem úgy, hogy megpróbálom. A koncepcióm az volt, hogy mivel több mint harminc éve dolgozom a szentendrei Pest Megyei Könyvtárban, az évek óta meglévő jó gyakorlatokat folytatni kell, az új kihívásoknak is a meglévő szakmai tapasztalatok birtokában kell eleget tenni.

Talán azokat tartom a legfontosabb stratégiai pontoknak, amiket a beszélgetésünk során is említettem: a kistelepesti ellátás, ennek keretében színvonalas könyvtári ellátás biztosítása a legkisebb településen is; a rendezvények sokszínűségével közösségi tér kialakítása. Emellett pedig a helyismereti munka. Nem véletlenül adtuk ki a már említett könyvet is.

A múlt ismerete nélkülözhetetlen a fejlődéshez, ezért mindig is fontos és nélkülözhetetlen volt a helytörténet, a helyismeret egy adott közösség számára. A könyvtárak megalakulásuk óta különös figyelemmel gyűjtik a településükre vonatkozó irodalmat, a megyei könyvtár pedig a megye egészére.

A helytörténet nagyon fontos számomra, bizonyára a múltamnak is nagy szerepe van ebben. Bár Szentendrén dolgozom már 33 éve, előtte hét évig Bácsalmáson dolgoztam, és onnan is származom. Én harminc év után találkoztam egy Budapesten élő, magas pozícióba került földimmal, aki nagyon jó szívvvel emlékezett az általános iskolás helytörténeti szakkörre. Ez az úriember úgy adja fel a leveleit a mai napig a világba, hogy a boríték öntapadós levélzáróján ez áll: „*Bácsalmást, szülővárosomat ajánlom figyelmébe*”. Még most is bele tudok borzongani, ha erre gondolok. Ez mind annak a helytörténeti klubnak a hozadéka, ahova gyerekkorunkban jártunk. Mindez megerősítette bennem, hogy a könyvtárosok helytörténeti munkája nagyon fontos, nagy teremtő ereje van.

– *És hogyan lettél könyvtáros?*

– Bácsalmáson tényleg nagy hatású könyvtárosok voltak, de tulajdonképpen nem emiatt lettem könyvtáros. Gyermekkoromban jártam a könyvtárba, részt vettem különböző vetélkedőkön, de a tantusz még nem esett le akkor, hogy az ő nyomdokaikba lépjek. Kiváló irodalomtanárom volt, de pedagógus nem szerettem volna lenni. Aztán egyik nap, pont a pályaválasztás időszakában, láttam a tévében egy répcelaki népművelő–könyvtáros házaspárral készült interjút. Nagy lelkesedéssel beszéltek arról, hogy mi mindent tudnak csinálni Répcelakon a könyvtárban. Fel is vettem velük a kapcsolatot. Egyébként csak mostanában tudatosodott bennem, hogy az ő példájuk volt az, ami a pályára terelt. Nemrégem megkerestem újra a házaspár hölgy tagját, hogy elmondjam neki, valójában a velük készült riport irányított a könyvtárosi munka felé.

– *Köszönöm a beszélgetést, és kívánom, hogy terveid, terveitek, illetve az új épület álma megvalósuljon!*

(Az interjú 2013. november 11-én készült.)

Pegán Anita

Irodalmi barangolások Szentendrén és környékén – a hatvanéves Pest Megyei Könyvtár szervezésében

Hivatalosan 1952. december 31-én alakult meg – a megyei könyvtárak sorában utolsóként – a Pest Megyei Könyvtár jogelődje, Pesti Körzeti Könyvtár néven. Az alapítás tehát még 1952-re esett, ám a szakmai munka 1953-ban kezdődött meg.

A könyvtár történetét újságcikk, sőt könyv is megörökítette. Nem csak az intézmény neve változott, az első két évtized viszontagságaihoz hozzátartozott a helykeresés is. A megfelelő hely kiválasztása – a háború után alig néhány évvel – nem ment könnyen. Tóth Ferenc egykori igazgató visszaemlékezése szerint a munkatársak „*járták az utcákat, és nézték, hol van kitört üvegű, üres épület*”¹. Végül a pesti oldalon, a Kristóf tér 2. szám alatt egy korábbi ékszerüzletet találtak megfelelőnek. Itt nyílt meg a könyvtár, és működött egészen 1956-ig, amikor átköltözött az Engels (ma Erzsébet) terre, a hajdani Nemzeti Szalon épületébe. Azt azonban 1959-ben a tér átalakítása miatt lebontották, és ideiglenesen Szentendrén, a Somogyi-Bacsó part (ma Duna korzó) 12. szám alatt találtak neki helyet. 1961-ben aztán Budára, a Krisztina körút 2–4-be költöztették az egyre gyarapodó állományt. Végül 1975-ben átadták a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár épületét Szentendrén, az Engels (ma Pátriárka) utca 7. alatt, amelyben a könyvtár is helyet kapott.

Fennállásának hatvanadik évfordulóját a könyvtár 2013-ban egész éven át ünnepli. A jubileumra egységesen megtervezett plakátokkal, meghívókkal, erre az alkalomra készített logóval hívjuk fel a figyelmet. Az eseménysorozat már tavaly decemberben elkezdődött: akkor minden nap más-más meglepetéssel vártuk olvasóinkat. Új könyve megjelenése kapcsán vendégünk volt többek között Vámos Miklós² író és Pál Ferenc³ atya, mentálhigiénés szakember. Rendeztünk koncertet, születésnap online kvízzjátékot. Meghosszabbítottuk hatvan nappal a tagsági igazolványukat azoknak, akik ekkor iratkoztak be, „amnesziát” hirdettünk a régi adósoknak. Sőt olyan is volt (hiszen születésnap nem múlhat el e nélkül), hogy a könyvtárosok saját készítésű süteményekkel kedveskedtek az olvasóknak.

Évfordulós rendezvények egész évben

A 2013-as év bővelkedett az évfordulós rendezvényekben. Álljon itt felsorolás-szerűen néhány tétel az idei programunkból, kiemelve most csak az irodalmi, könyvszakmai jellegűeket. Februárban: Nyáry Krisztián-könyvbemutató⁴, a szerző részvételével, dedikálással egybekötve. Áprilisban: *Ők is könyvtárosok voltak* (Karl Maytól Immanuel Kantig, XI. Pius pápától Mao Ce-tungig) – kamarakiállítás az olvasóteremben a könyvtárosok világnapja alkalmából. Szintén áprilisban, a könyvfesztivál előtt: *Könyvkiadói találkozások* címmel több kisebb kiadónak biz-

tosítottunk bemutatkozási lehetőséget. Júniusban: „*Dobj el mindent, és olvass!*” – villámcsődület Szentendre főterén, az ünnepi könyvhéthez kapcsolódóan. Ugyanabban a hónapban: irodalmi beszélgetés Krúdy Gyula születésének százharmincötödik és halálának nyolcvanadik évfordulóján. Júliusban: *Az Áprily-völgy lakói* – irodalmi túra Visegrádra, a száz éve született Jékely Zoltán költőre és Gobbi Hilda színművésznőre emlékezve. A *Szentendre éjjel-nappal* városi rendezvénysorozat részeként augusztusban több programunk is volt: *Török világ Magyarországon* címmel diafilmvetítéssel egybekötött, játékos foglalkozás a gyerekkönyvtárban Gárdonyi Géza születésének százötvenedik évfordulója alkalmából, kiállítás az előcsarnokban, irodalmi beszélgetés az olvasóteremben Jékely Zoltán tiszteletére. Az országos könyvtári napok keretében októberben: Litkei-Móricz Imre könyvbemutatója⁵, Weöres Sándor versmondómaraton – a költő születésének centenáriuma. A felsoroltak közül két centenáriumi rendezvényre – *Százéves A vörös postakocsi* és *Látogatóban Jékely Zoltánnál* – most részletesebben is kitérek.

Egy ismert író ismeretlen életműve

Krúdy-képünk különös változásait foglalta össze az a beszélgetés, ami június 11-én zajlott le a könyvtár olvasótermében Bezeceky Gábor irodalomtörténész, Hradeczky Moni szerkesztő és Mészáros Sándor, a Kalligram Kiadó főszerkesztője között, Juhász Károly színművész közreműködésével. Az évfordulón kívül a műsor apropója az volt, hogy az ünnepi könyvhétre megjelent a Krúdy-életműsorozat legújabb kötete, *Elbeszélések 7.* címmel.⁶

Krúdy korán kezdett publikálni, első írásai tizennégy éves korában jelentek meg. A Nyíregyházáról Debrecenbe, Nagyváradra, majd Pestre költözött fiatal dzsentri minden alkalmat megragadott, hogy írjon a korabeli újságokba. Szándékainak kedvezett a korszak, a XIX. század második felében ugyanis valóságos sajtórobbanás ment végbe Magyarországon: a lapok száma nagyjából tízévenként megduplázódott. Az 1900-as években Budapesten hozzávetőleg harminc napilap létezett, és mindegyik közölt szépirodalmat. Krúdy törekedett rá, hogy minél több helyen – Pesten is, vidéken is – megjelenjenek az írásai, hiszen ebből élt. Módszere sajátos volt: ébredés után munkával kezdte a napját, majd szépen felöltözött és elment hazulról. Hajnaltájban tért haza.

Annak ellenére, hogy rengeteg elbeszélése jelent meg, fiataalkori művei alig ismertek. Az igazi népszerűséget az 1911-es Szindbád-novellák hozták el számára, valamint az a párbaj, amit Sztojánovics Viktor huszárcapitánnyal vívott, s amelyből győztesen került ki. Az eseményt a korabeli sajtó részletesen tárgyalta, és Krúdy egy csapásra ünnepelet „celeb” lett. Ezután következett *A vörös postakocsi*, az *Aszszonyságok dija*, a *Boldogult úrfikoromban* és a többi ismert regény. Sikeréhez nagymértékben hozzájárultak a magánéletét övező legendák és különleges életvitel, vonzó megjelenése is.

Részt vett az őszirózsás forradalomban, és 1919-ben riportot készített a kápolnai földosztásról. A húszas évek elején ezért a műveit csak elvétve adták ki, s bár továbbra is sokat dolgozott, haláláig (1933) gyakorlatilag nyomorgott. Márai Sándor 1940-ben megjelent regénye, a *Szindbád hazamegy* megtörte a hallgatást, a Krúdy-művek „kálváriája” a háború után mégis is folytatódott. Az ötvenes években a hi-

vatalos kultúrpolitika elítélte mint polgári csökevényt, de ez a vélemény hamarosan megváltozott, és újra megjelenhettek a művei. Az első életműsorozatot – még az ötvenes évek végén – a Magvető Kiadó adta ki.

A legnagyobb Krúdy-reneszánszt talán mégis egy film, az 1971-ben készült, Huszárik Zoltán-rendezte *Szindbád* hozta el. Szintén a hetvenes években újabb sorozat indult a Szépirodalmi Könyvkiadónál. Mindkét életműkiadást Barta András állította össze, ám egyik sem volt teljes – részben a Krúdy-bibliográfiák hiányosságai miatt, részben mert a szerkesztő megítélése szerint Krúdy korai írásainak nagy többsége nem ütötte meg azt a színvonalat, hogy érdemes lett volna közölni. (Osváth Ernő, Herczeg Ferenc, Kosztolányi Dezső és mások ezt már Krúdy életében sem így gondolták.)

A Kalligram Kiadó 2005-ben elsőként vállalkozott arra, hogy megjelentesse a teljes Krúdy-életművet, beleértve a regényeket, drámákat, elbeszéléseket és publicisztikai írásokat is. A sorozat igazi újdonsága, hogy körülbelül háromezer-ötszáz olyan Krúdy-írást tartalmaz, amelyek eddig kötetben még soha nem jelentek meg. Az ismeretlen Krúdy-írások nagyrészt a korabeli újságok tárcarovatában láttak napvilágot, és szorgos kutató-, gyűjtő-, rendszerező munka eredményeképpen kerültek elő Bezeczy Gábor irodalomtörténész jóvoltából. Ez rendkívül fontos eredmény mind az olvasóközönség, mind a szakma számára, hiszen egy életmű megítélése nem lehetséges annak pontos ismerete nélkül.

Krúdy Gyula neve szinte mindenki előtt ismert, de sajnos, ugyanez nem mondható el az írásairól. Akadnak szép számmal rajongói, akik (köszönhetően kalandos életének és a *Szindbád* című filmnek) anekdotákban könnyen fel tudják idézni az alakját, szerelmi életének epizódjait, sőt az étkezési szokásait – anélkül, hogy egyetlen sort olvastak volna tőle. Pedig helye tagadhatatlanul ott van legnagyobb íróink között. Csodálatosan sokszínű, kifürkészhetetlenül gazdag, hatalmas életműve ellenállt a beskatulyázásnak. (Ahhoz, hogy szeressük, szerencsére nem kell eldöntönnünk, hogy jobboldali volt-e vagy baloldali, romantikus vagy szecessziós, netán posztmodern. Épp elég, ha olvassuk a műveit.)

Látogatóban Jékely Zoltánnál

„Fegyelmezett, szikár, magas, kortalan férfi, éles metszésű arccal, divatot gondosan negligáló öltözékben. Aki először találkozik vele, zárkózottnak hihetné, a figyelmesebb szemlélő azonban hamar felfedezi a tartózkodó magatartás mögött az intenzív értelmi élet, a le nem higgadt szenvedélyesség jegyeit. (...) Író és költő, Áprily Lajos fia (...), a familia legendás művészteremtő vidékről való. Jeles formaművész. (...) Igazán széles körben pikareszk meseregényei váltak ismertté, és sokan találkoztak vele mint fordítóval, klasszikus és modern költemények, regények és drámák átültetőjével.”

Ezekkel az érzékletes szavakkal mutatja be beszélgetőtársát, vendéglátóját Lukácsy András egy 1968-as interjúbán. Az írás a *Sorsvállalás* című kötetben jelent meg még 1986-ban, több más interjúval és tanulmánnyal együtt. A különböző időpontokban rögzített beszélgetések láncolatára fűzte fel jubileumi kiállítását a Pest Megyei Könyvtár.

Környékünkhöz Jékely Zoltánt az köti, hogy gyakran időzött édesapja visegrád-szentgyörgypusztai nyaralójában, ahol az alkotómunka mellett kedvenc elfoglaltsága a horgászat volt. Számos verse örökíti meg ezzel kapcsolatos természeti élményt. A Jékely család 1929-ben hagyta el Erdélyt. A festői Dunakanyar visszahozta életükbe az elveszített szülőföld illúzióját. A nagyenyedi, kolozsvári gyermekkor után Jékely a pesti bölcsészkarra és az Eötvös Kollégiumba került. 1935-ben szerzett doktori fokozatot magyar irodalomtörténetből, művészettörténetből és művészetfilozófiából. Ezután az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott, majd néhány évig a kolozsvári egyetem könyvtárában – közben megismerte és feleségül vette az előadóművész Jancsó Adrienne-t. A háború után családjával együtt végleg Budapestre költözött. A Rákosi-korszak „szilenciumát” könyvtárosként vészelte át, 1954-től pedig haláláig, 1982-ig szabadfoglalkozású író és műfordító volt.

Dióhéjban ennyi a költő életrajza, amelyből a kiállítás próbál életszerű részleteket felvillantani. Emellett felvázolja azt az irodalmi környezetet, amelyben a művek keletkeztek. Családi fotók, íróársak, nagy elődök képei, kéziratmásolatok, levelek, rajzok, könyvcímlapok, műtárgy-reprodukciók, korabeli városképek, épületbelső, tájképek és más dokumentumok egészítik ki a hatvanas, hetvenes, nyolcvanas években keletkezett interjúk részleteit. A prezentáció nyolc nagyméretű tablón kíséri végig az írói pályát, több önálló témára bontva azt, mint például: *Irodalmi kapcsolatok*, *Poeta doctus*, *Költő az asztalfiókban*, *Stilus és nyelvezet*, *Romantika? Az álmok birodalma*, *A fordításról*, *Műfajok: vers vagy próza?*, *Szerelem*, *Széchenyi István* stb.

A bemutató túl is nyúlik a paravánokon, kiterjed a könyvtár épületének szinte egészére. A falakon, az olvasóterem polcainak végein kinyomtatott Jékely-verseket lehet olvasni. A kölcsönzőtérben Jékely Zoltán könyveiből gyűjtöttek össze a könyvtárosok egy vitrinre való. A kiállítást filmvetítés kísérte; versek hangzottak el felvételről, neves művészek előadásában, valamint egy beszélgetés Vallasek Júlia irodalomtörténésszel, az *Erdélyi Figyelő* című televíziós műsorból. Irodalmi beszélgetésre is sor került: a nemrég megjelent, *Jékely 100*⁷ című kötetet rendhagyó Lyukasóra keretében ismerhették meg az olvasók a könyvtárban, Lackfi János és Szabó T. Anna költő közreműködésével. A könyvbe kortárs magyar szerzők válogatták be legkedvesebb Jékely-verseiket, egy-egy rövid esszé kíséretében. Az antológia szerkesztője Péterfy Sarolt – Jékely Zoltán legfiatalabb unokája –, aki doktori disszertációját épp a Jékely-hagyaték feldolgozásából írja. Végül a témához kapcsolódott az a visegrádi kirándulás is, amelyet *Az Áprily-völgy lakói* címmel szerveztünk.

A könyvtár tehát – szerény lehetőségeihez mérten, minimális anyagi ráfordítással – igyekezett sokoldalúan megjeleníteni Jékely Zoltán életművét és emlékeztét. Ehhez segítséget kapott a családtól, amiért ezúton is köszönetet mondunk Péterfy Lászlóné Jékely Adrienne-nek és Péterfy Saroltnak.

Jékely Zoltánt 2000-ben a Digitális Irodalmi Akadémia posztumusz tagjává választotta, így művei elérhetők a Petőfi Irodalmi Múzeum honlapján⁸. Ha valaki kedvet kapott, és szeretne közelebbről megismerkedni ezzel a nagyszabású, ám eddig – méltatlanul – kissé háttérben maradt életművel, most itt az újabb alkalom: az Országos Széchényi Könyvtárban, a Budavári Palota F épületében október végén nyílt és januárig látogatható a centenáriumi Jékely-kiállítás.

Tanulságok, hatástörténet

A teljességre törekvő Krúdy-életműkiadás nagy nehézségek árán, de idén eljutott a huszonharmadik kötetéhez, és ezzel már túlhaladta a korábbi összkiadások teljes terjedelmét. Remélhetőleg a kiadó képes lesz folytatni a megkezdett munkát, és a sorozat eljut a tervezett ötven kötetig. A könyvtárban rendezett Krúdy-estnek számunkra közvetlenül érzékelhető eredménye is volt: nőtt az érdeklődés az ismeretlen Krúdy-elbeszélések iránt, és néhány olvasónk kereste nyomtatásban az ott elhangzott írásokat. A találkozó másik fontos hozadéka, hogy a Pest Megyei Könyvtár számba vette az állományában már meglévő Krúdy-könyveket, és beszerezte az új sorozat hiányzó köteteit. Ezt csak ajánlani tudjuk más könyvtáraknak is, hiszen több mint háromezer ismeretlen Krúdy-írás kerülhet így az olvasók elé.

Igazi nagy, tömegeket megmozgató rendezvény volt a flashmobunk, amelynek mottóját – „*Dobj el mindent és olvasd!*” – Gombos Péter azonos című könyve⁹ szolgáltatta. A pedagógiában sikerrel alkalmazott módszerből hatásos és látványos demonstráció kerekedett, amikor egy júniusi délelőtt – felhívásunkra – Szentendre főterét több száz diák lepte el, könyvvel a kezében. Varró Dániel szavai jól kifejezték kezdeményezésünk célját:

*„Üzenem hát, hogy ki-ki olvasson illőt az alkatához, ha egyszer úgy határoz, hogy könyvet kíván a kezébe venni. Röviden ennyi.”*¹⁰

Az eseményhez – amelyet filmre vettünk és megosztottunk az interneten¹¹ – Pest megye több könyvtára is csatlakozott.

A *Látogatóban Jékely Zoltánnál* című kiállítás november végéig megtekinthető volt Szentendren, a könyvtár előcsarnokában. Azután Visegrádra, az Áprily Lajos Általános Iskolába kerül, a névadójuk tiszteletére rendezett Áprily-hét alkalmából. Aki szán egy kis időt arra, hogy végignézze a paravánok fotóit, átfussa az interjúrészleteket, beleolvasson vagy belehallgasson a versekbe, prózai szövegekbe, a végén úgy érezheti, hogy szellemiekben gazdagodott, mert „látogatóban” járt a XX. század egyik legműveltebb és talán – klasszikus értelemben véve – egyik letragikusabb érületű magyar költőjénél, akinek világlátásából nem hiányzott az életszeretet és a szelíd humor sem.

A Weöres Sándor versmondómaraton a villámcsődülethez hasonlóan megmozgatta Szentendre szinte összes iskoláját, óvodáját. Egész nap érkeztek a felkészült csoportok, hogy – vidáman vagy feszengve, felszabadultan vagy kissé bátortalanul – előadják az általuk választott verseket. Rajtuk kívül felnőttek is sokan jelentkeztek, vagy a helyszínen kedvet kapva spontán módon bekapcsolódtak a versolvasásba. Voltak köztük könyvtárosok, tanárok, véletlenül odacsöppent olvasók, a városban élő színészek, előadóművészek, sőt Szentendre polgármestere is szakított rá néhány percre, hogy nyilvánosan felolvassa kedvenc Weöres-versét. Mindennek jó hátteret nyújtott az épület díszje: Barcsay Jenő *Szentendre* című mozaikja. Nagy örömünkre ehhez a rendezvényünkhöz is csatlakozott a megye több települése. Az eseményről természetesen fotók (és video) is készültek, amelyek megtekinthetők – többi rendezvényünk dokumentumaival együtt – a Pest Megyei Könyvtár honlapján¹².

JEGYZETEK

- 1 Pethő Németh Erika: 60 éves a Pest Megyei Könyvtár, I. = Szentendre és Vidéke, 2012. november 30.
- 2 Vámos Miklós: Szitakötő. Nemzedékünk regénye. Európa Könyvkiadó, 2012.
- 3 Pál Ferenc: A szorongástól az önbecsülésig. Kulcslyuk Kiadó, 2012.
- 4 Nyáry Krisztián: Így szerettek ők. Corvina Kiadó, 2013.
- 5 Litkei-Móricz Imre: Kirekesztetten. Móricz Imre, 2013.
- 6 Krúdy Gyula Összegyűjtött művei 23. Kalligram Kiadó, 2013.
- 7 Jékely 100. Szerkesztette Péterfy Sarolt. Holnap Kiadó, 2013.
- 8 www.pim.hu, DIA
- 9 Gombos Péter: Dobj el mindent, és olvasd! Pont Kiadó, 2013.
- 10 Varró Dániel: Üzenet az olvasóknak. = Magyar Narancs, 2003/1.
- 11 <http://www.youtube.com/watch?v=ra9-z1Sf4rk> – letöltve: 2013. 10. 31.
- 12 www.pmk.hu

Gaján Éva

3K 3K 3K 3K 3K
3K 3K

Tisztelt Olvasónk!

Az esztendő végén megköszönjük egész évi kitüntető érdeklődését.

Egyben felhívjuk szíves figyelmét, hogy ne felejtse el megújítani előfizetését a 2014. évre, az ismert elérhetőségeink valamelyikén:

telefonon: 06-1-224-3791;

e-mailben: 3k@oszk.hu;

postai címünkön: 1827 Budapest, Budavári palota F. ép.

A szerkesztőség

3K 3K 3K 3K 3K
3K 3K

A repozitóriumok világa szerzői jogi megközelítésben

„Jogot tehát az árnyalatnak, melyben a holnap rajza áll...”

(Illyés Gyula)

„A tudós jártában-keltében ugyanazt látja, mint a többi ember, de eközben olyan dolgok jutnak eszébe, mint őelőtte senki másnak.”¹ Miért ne lásson akkor minél többet? Nos, az Open Access (a továbbiakban OA) mozgalom épp ezt hivatott megvalósítani. A nyílt hozzáférés fontosságát napjainkban, 2013 őszén, úgy vélem, senki nem kérdőjelezi meg. Ezt bizonyítják az OA-folyóiratok, -repozitóriumok, valamint – Holl András kifejezésével élve – „megváltott”, más néven hibrid cikkek egyre növekvő száma is. Hazánkban jelenleg 27 OA-folyóirat² és 15 repozitórium³ található, és számuk várhatóan – amint az Harangiék⁴ tanulmányában áll – európai uniós (TÁMOP) pályázatok támogatásának is köszönhetően, egyre nő. Ezen túlmenően mind több kutatási alap, szervezet és egyetem követeli meg az általuk finanszírozott kutatások eredményeinek OA publikálását.

E kialakult folyamatban ránk, könyvtárosokra jut a segítségnyújtás nemes feladata. Ahogyan arra az egri vándorgyűlésen Holl András is rávilágított, a szakkönyvtárak fő feladata a jövőben már nem annyira az olvasók, mint inkább a kutatók segítése lesz. Segítségnyújtás a cikkfeldolgozási költségek (APC – Article Processing Charge) menedzselésében, és segítségnyújtás a cikkek metaadatokkal való ellátásában. Ehhez Holl András jövőképével teljesen egyetértve még hozzátenném a szerzői jogi háttér ismertetését is, hogy a kutatók publikációikat a lehető legnagyobb nyugalomban, biztos jogi háttér-információkkal indíthassák útnak a nyílt hozzáférés tengerén, válasszák akár az arany, akár a zöld utas megoldást. Cikkemben ez utóbbit kísérem meg, sorra véve mindazon szerzői jogi tudnivalókat, amelyek a repozitóriumok üzemeltetői és feltöltői oldalán egyaránt nélkülözhetetlenek.

A repozitóriumok a felsőoktatási és kutatási intézmények – általában azok könyvtárai által üzemeltetett – publikációs, illetve archiválási céllal létrehozott dokumentumszerverei, amelyek nyilvántartják, archiválják, visszakereshetővé és a nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszik az adott intézmény vagy tudományterület kutatóinak, dolgozóinak tudományos eredményeit. A repozitóriumokban a dokumentumokat teljes szöveggel tárolják, és a felhasználók is ebben a formában férhetnek hozzájuk. Természetesen helyet kaphatnak bennük korlátozottan hozzáférhető, vagy csupán metaadatokat tartalmazó rekordok is, azonban, mint arra a már említett Harangi–Holl–Drótos–Hoffmann-féle tanulmány is rámutat, a gyűjtemény nagyobb részére a teljes szövegűségnek és a nyilvánosságnak kell jellemző-

nek lennie. Amint azt látni fogjuk, e két lényeges kritérium lesz az, ami jogi szempontból érdekessé teszi a repozitóriumokat, de nem szaporítom tovább a szót, lásuk, mik azok a lényeges pontok, amikre az üzemeltetőknek és a kutatóknak szerzői jogi szempontból ügyelniük kell!

Alkalmazottak, hallgatók művei a repozitóriumokban

A repozitóriumokba a legtöbb rekord ma még önkéntes feltöltések formájában kerül be, de mint arra fentebb utaltam, világszerte egyre több intézmény kötelezi el magát az OA mellett, előírva alkalmazottai, hallgatói számára a nyílt közzététel kötelezettségét. Megtehetik-e ezt? – merülhet fel a kérdés sokakban. A válasz: részben megtehetik. Szerzői jogi törvényünk (a továbbiakban Szjt.) 30. §-a alapján ugyanis a munkaviszonyban vagy más hasonló jogviszonyban (és ide tartozik a hallgatói jogviszony is) készült mű átadásával a szerző a vagyoni jogait a munkáltatóra ruházza át. Az Szjt. 16. § (1) alapján pedig ez azt jelenti, hogy a munkáltató jogot nyer a mű *bármilyen formában* történő felhasználására, ide értve az OA-t is. Az ezzel kapcsolatos jognyilatkozatokat azonban minden esetben írásba kell foglalni,⁵ így a nyílt közzététel szándékát is! Vagyis az intézményeknek ez irányú előírásukat szerepeltetni kell a szakdolgozati, illetve disszertációs szabályzatokban, munkaköri leírásokban, megbízási szerződésekben.

Itt kell megemlítenünk a különböző kutatás-finanszírozó testületek, egyetemek által *támogatott kutatásokat* is. Az OA felé elkötelezett intézmények, szervezetek szerzői jogi politikájáról a Roarmap adatbázisából tájékozódhatunk,⁶ amelyben Magyarországot négy egyetem, valamint az OTKA és az MTA képviseli. Ehhez hasonló, de már sokkal részletesebb a Sherpa Juliet adatbázisa⁷ is, ami – bár véleményem szerint sokkal jobban használható – csupán a kutatás-finanszírozó testületek OA előírásait tartalmazza.

A hozzánk forduló kutatókban felmerülhet a kérdés, mi történik az olyan nemzetközi kutatások esetében, amelyeknek több finanszírozója is van. Előállhat ugyanis az a helyzet, hogy a kutatók közül egyeseknek OA kötelezettségük lesz, míg másoknak nem. Ebben az esetben, úgy vélem, a későbbi félreértések elkerülése végett a kutatóknak célszerű már az elején jeleznie ezt társainak, hogy a megbízási szerződéseket ennek ismeretében lehessen megkötöni.

Amennyiben azonban nem munkaköri kötelezettségből készült műről van szó, úgy az intézmények már nem kötelezhetik hallgatóikat, dolgozóikat műveik repozitóriumba történő feltöltésére. Így marad az alkalmazottak meggyőzése, rábeszélése. Ami, miután megtapasztalják a repozitórium nyújtotta előnyöket, már valószínűleg önkéntes alapon is működni fog.

Előzetesen már publikált művek esetén

Az első és egyben legfontosabb kérdés annak eldöntése: rendelkezésre bocsáthatjuk-e az adott dokumentumot repozitóriumunkban. Napjainkban egyre több kiadó engedélyezi a szerzők számára az egyidejű nyílt hozzáférést is műveikhez; akár térítésmentesen, akár a kiadó elmaradó hasznát előzetesen megtérítve (meg-

váltott vagy hibrid megoldás). Természetesen még mindig vannak – talán már nem sokáig – olyan kiadók, amelyek nem nézik jó szemmel, és így nem is engedélyezik a náluk megjelenő cikkek OA publikálását.

Cikkekkel és egyes konferenciakiadványokkal kapcsolatosan az eltérő kiadói álláspontokról a Sherpa RoMEO adatbázisa ad gyors felvilágosítást. A RoMEO a nyílt hozzáférésekhez való hozzáállás alapján négy típust: zöld, kék, sárga, és fehér kiadókat különböztet meg. A zöld kiadók engedélyezik a pre- és a post-print⁸ és/vagy a kiadói változat OA megjelentetését; a kék kiadók csak a post-printét és/vagy a kiadói változatét; a sárgák pedig csak a pre-print verzióit engedik. A fehér kiadók semmilyen módon nem engedélyezik a nyílt hozzáférést.⁹ Az adatbázisban jelenleg 24 magyarországi kiadó szerepel, összesen 106 folyóirattal.

A RoMEO azonban inkább csak tájékoztató jelleggel bír. Információik „*helytállóak, de jogi célból nem felhasználhatóak*”.¹⁰ Jogilag ugyanis minden esetben a kiadói szerződés tartalma a mérvadó. Ebből következően minden egyes dokumentumnál ellenőrizni kell a szerzőnek a különböző kiadókkal kötött felhasználási szerződéseit.

Felhasználási szerződések

A felhasználási és azon belül a kiadói szerződésekről szerzői jogi törvényünk 5. fejezete rendelkezik. Ennek alapján – ahol szükséges, a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban Ptk.) vonatkozó részeivel kiegészítve – nézzük végig, mely pontokra kell különösen figyelniük a szerződések felülvizsgálata során.

A szerződés alakja

Elsőként egy nagyon fontos dologra szeretném felhívni a figyelmet. Előfordulhat ugyanis, hogy nem áll rendelkezésünkre kézzelfogható szerződés. Szerzői jogi törvényünk 45. § (2)-e alapján ugyanis napilapban vagy folyóiratban megjelenő cikk esetében nem kötelező a szerződés írásba foglalása, tehát a szerződés a Ptk.-ban¹¹ foglaltak alapján szóban, illetve ráutaló magatartással is megköthető. Szerencsére ez csupán megengedő jogszabály, így az esetek többségében rendelkezésünkre áll az írásos dokumentum.

A szerződés időtartama

A kiadói szerződés határozott és határozatlan időre egyaránt szólhat. Amennyiben a szerződést határozatlan időre kötötték, úgy annak „*időtartama a szerződés tárgyát képező műhöz hasonló művek felhasználására kötött szerződések szokásos időtartamához igazodik.*”¹² Ez az általam megkérdezettek tapasztalatai alapján mintegy négy-öt év. Tehát a szerződés semmiképp sem a teljes védelmi időre szól. A benne foglalt határidő lejáta után, illetve a védelmi idő elteltével a szerződés érvényét veszti.¹³

Az átengedett felhasználási jogok köre

A legegyszerűbb dolgunk a web és a vele megszülető online hozzáférhetővé tétel megjelenése (1993. április 30.) előtt kötött szerződések esetében van, mivel az Sztj. 4.§ (2) bekezdésének értelmében a szerződés megkötésének időpontjában

még nem ismert felhasználási módokra nem köthető érvényes felhasználási szerződés, vagyis a szerző jogosult cikkét archiválni, vagy erre a repozitórium üzemeltetőjének engedélyt adni. Az 1993 májusától kötött szerződések esetében a bennük rögzített összes felhasználási módot sorra kell vennünk ahhoz, hogy megtudjuk, feltölthetjük-e az adott anyagot a repozitóriumba.

Szerencsére a napjainkban kötött szerződések az esetek többségében már tartalmaznak a nyílt közzétételre vonatkozó egyértelmű rendelkezéseket – akár a szerződés szövegébe foglalva azokat, akár kiegészítés formájában.

A szerződések külön csoportját alkotják azok, amelyekben a szerző az átengedett jogok terjedelmét csupán általánosságban határozza meg, úgy mint: *összes, a szerződés megkötésének pillanatában ismert, vagy a jövőben ismertté váló felhasználási mód*. A jövőben ismert módok esetét fentebb már levezettem, a többi átengedett jog esetében pedig szerzői jogi törvényünk 43. § (5) bekezdésére kell hagyatkoznunk, ennek értelmében így az engedély *„a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges felhasználási módra és mértékre korlátozódik”*. Ennek értelmében logikus, hogy a kiadói szerződés a kiadásra vonatkozik, és semmi többre. Azt gondolhatnánk, hogy a mű online kiadásának joga a szerzőnél marad. Az Szt. 56. § (2) bekezdése értelmében azonban *„a szerződés alapján gyakorolható kiadási jog – a gyűjtemények, valamint a napilapok és folyóiratok számára készült művek kivételével – kizárólagos”*. Kizárólagos szerződés esetén pedig – ellenkező kikötés hiányában – a szerző is elveszíti az adott felhasználásra vonatkozó jogát saját műve felett. Természetesen a fentiekből következik, hogy a napilappal vagy folyóirattal kötött szerződések tárgyát képező cikkek akár már másnap archiválhatók repozitóriumban.

A szerződések nyilvánvalóan utólag is módosíthatóak,¹⁴ így ha a hozzánk forduló szerző időközben meggondolta magát, és szeretné művét feltölteni repozitóriumba – a kiadóval történő egyeztetést követően – az adott szerződést kiegészítéssel ellátva vagy új, az eredeti iratot módosító megállapodást kötve, esetleg teljesen új szerződést készítve (amellyel az eredeti hatálytalanná válik), megteheti azt. Szerződés kiegészítésre a Hunor tájékoztató oldalán,¹⁵ valamint a REAL oldalán is találunk nagyszerű példákat,¹⁶ de a SPARC online elérhető programjának¹⁷ köszönhetően akár maguk a szerzők is elkészíthetik saját, személyre szabott szerződés-kiegészítésüket.

Amennyiben mindezek ellenőrzésén túl vagyunk, és a feltölteni kívánt dokumentumunk is megfelelt minden – a jog által támasztott és fentebb felsorolt – kritériumnak, nincs más hátra, minthogy a repozitórium üzemeltetői is megkössék saját felhasználási szerződésünket a feltöltővel.

A repozitórium üzemeltetője és a feltöltő közötti megállapodás

Szerződésünk központi elemeként először a szerző írásbeli nyilatkozatát kell kérnünk arra vonatkozóan, hogy a feltöltésre kerülő mű a saját szellemi tulajdona, továbbá, hogy rendelkezik azon jogokkal, amelyek révén a művet ily módon közzéteheti. Ez utóbbi – támogatott kutatásból született művek esetén – különösen fontos. Szerződésünknek szintén lényeges eleme a feltöltő arra vonatkozó kijelentése, hogy sem művével, sem ezen cselekedetével harmadik személy jogait nem sérti.

A fentieknek köszönhetően, ha a későbbiekben bármikor előállna az a helyzet, hogy jogsértés vádjával jelentkezik valaki, a szerződéssel a kezünkben máris védve vagyunk. Amennyiben ugyanis a közzététel volt sérelmes, úgy az Szjt. 94. § (3) bekezdése alapján nekünk „csupán” törölnünk kell az adott dokumentumot a rendszerből. Ha maga a mű volt sérelmes (gondolok itt például olyan szakdolgozatra, amely esetleg üzleti titkot vagy becsületet sért, mert ilyen a legnagyobb körülmények ellenére is előfordulhat), mivel így a dokumentum már nem felel meg a szerződésben foglaltaknak, nincs más dolgunk, mint szerződést bontani, és levenni a jogsértő művet a repozitóriumból. A sértett részéről esetlegesen felmerülő kártérítési igény¹⁸ pedig a szerzőt terheli.

Kiemelten fontos, hogy megállapodásunk tartalmazza azokat a licenceket, amelyeknek köszönhetően – azáltal, hogy azok egyértelműen behatárolják a lehetséges felhasználási módokat – mind a feltöltők, mind a felhasználók megkapják a jogi biztonságot. Ezek nevesítetten ugyan sem a Ptk-ban, sem az Szjt-ben nem jelennek meg, azonban így, hogy szerződésbe foglaljuk, mint a nyilvánosság számára átengedett, illetve megtagadott jogok köre, esetleges jogsértő felhasználás esetén a szerző a szerződésre hivatkozva pert indíthat a felhasználóval szemben, aki a felhasználás során elfogadja a repozitórium szabályait, vagyis a szerződés rá vonatkozó feltételeit.

Úgy vélem, a licencekről már a szerződés megkötése előtt fontos tájékoztatni a szerzőket, hogy a lehető legtöbb ismeret birtokában dönthessenek arról, milyen engedélyekkel, illetve korlátozásokkal kívánják műveiket online útjukra bocsátani. Több licenc is ismert, ezek közül kettőt szeretnék közelebbről bemutatni.¹⁹ Előszörként a legszélesebb körben használt, legelterjedtebbet.

Creative Commons

A *Creative Commons* (a továbbiakban CC) ötlete Lawrence Lessig, a Stanford Egyetem jogászprofesszorának fejéből pattant ki. Amint azt híressé vált könyvében írja: szerette volna, ha a „*minden jog fenntartva*” és a „*nincsen jog fenntartva*”, vagyis a közkinccs között is lenne egyfajta átmenet, amely kitölti az ott tátongó űrt. Egy „*néhány jog fenntartva*” opció, amelyben a szerző maga mondja meg, mely jogaihoz ragaszkodik és melyekről hajlandó lemondani.²⁰ Erre hivatottan jött létre a Creative Commons, amely rövid idő alatt nemzetközi mozgalommá nőtt.

Ahhoz, hogy egy licenc érvényessé váljon egy adott országban, honosítani kell.²¹ Ezt a CC esetében hazánkban a Budapesti Műszaki Egyetem Média Oktató és Kutató Központja kezdte meg 2005-ben. Ennek eredményeként alakult meg 2008 októberében a CC Magyarország Egyesület, amely célul tűzte ki a CC hazai szerzői jogi rendszerbe való beépítését, valamint annak megismertetését az emberekkel.

A CC hat licencet kínál, amelyek négy ismétlődő alapelem (nevezd meg!, ne változtasd!, ne add el!, így add tovább!) különböző csoportosításaiból állnak össze:

- **Nevezd meg!**

Az Attribution licenccel ellátott dokumentumok szabadon használhatóak mindaddig, míg azon a szerző nevét feltüntetik. Vagyis engedélyezett a másolásuk, terjesztésük, bemutatásuk és átdolgozásuk, még kereskedelmi céllal is.

- **Nevezd meg! Ne változtasd!**

A No Derivatives jelzéssel ellátott dokumentumokra az előző licenccben foglaltak érvényesek, azzal a kikötéssel, hogy azokon a felhasználó semmilyen változtatást nem eszközölhet.

- **Nevezd meg! Ne add el!**

Ezek a művek – a szerző nevének feltüntetése mellett – szintén szabadon felhasználhatóak, ameddig azok – a törvény jól ismert mondatát idézve – jövedelemszerzés, illetve -fokozás célját közvetve sem szolgálják. Azaz kereskedelmi célú felhasználásuk szigorúan tilos.

- **Nevezd meg! Ne add el! Így add tovább!**

Ezekre a dokumentumokra mindaz érvényes, ami a *Nevezd meg! Ne add el!* licenccel ellátott dokumentumokra, azzal a megszorítással, hogy a mű megváltoztatásával, átdolgozásával keletkező új művek csak az eredeti mű licencai alatt terjeszthetők.

- **Nevezd meg! Így add tovább!**

Ez a licenc szintén megegyezik az előzővel, azzal az engedménnyel, hogy engedélyezi a mű kereskedelmi célú felhasználását is. A Wikipédia szócikkei is ezt a licencet használják (a GNU Free Documentation License mellett²²).

- **Nevezd meg! Ne add el! Ne változtasd!**

Mind közül a legszigorúbb licenc: sem a változtatást, sem a kereskedelmi célú felhasználást nem engedélyezi. Vagyis csupán a mű általános felhasználása engedélyezett a szerző nevének feltüntetése mellett. Majdnem úgy, mint a szerzői jog által védett művek szabad felhasználása esetében, csupán a *célnak megfelelő mértékben* kitétel marad el.²³

Ahogy arra a már említett Egyesület honlapján figyelmeztet,²⁴ a szerzőknek érdemes alaposan végiggondolniuk, mely jognyilatkozattal kívánják művüket útjára bocsátani, ugyanis a licencek nem vonhatók vissza. Hiába gondolja magát tehát utólag az alkotó, lemondott jogait már nem szerezheti vissza.

* * *

Végezetül pedig szeretnék bemutatni egy olyan licencet, amely hazánkban ugyan még nem terjedt el, engem azonban örömmel töltene el, ha sikerülne ráirányítanom kicsit a szakma figyelmét, mivel egyszerűségénél és könnyen érthetőségénél fogva a CC kiváló alternatívájának tartom.

Digital-Peer-Publishing Licenc

A Digital-Peer-Publishing Licenc (a továbbiakban DiPP) Németországból származik, és három különböző licencet kínál a szerzők számára: az alaplicencet, a moduláris licencet, valamint a szabad licencet.

- A DiPP *alapllicence* engedélyezi a dokumentum elektronikus formában történő terjesztését és annak letöltését, viszont a módosítást és a nem elektronikus formában történő felhasználást már nem. A nyomtatott formában vagy más egyéb adathordozón történő felhasználásra vonatkozó jogok így továbbra is a szerzőnél maradnak.
- A *moduláris DiPP* licencre az alaplicencben foglaltak érvényesek, azzal a kivétellel, hogy ez a licenc már engedélyezi a mű – szerző által – megjelölt részeinek módosítását.

- A *szabad licenccel* ellátott dokumentumok szabadon megváltoztathatók és terjeszthetők (a változtatott formátumok is!).²⁵ Fontos kitétel azonban, hogy a szabad licenccel ellátott műből készült származékos művet is minden esetben szabad licenc alatt lehet csak terjeszteni, hasonlóan, mint a CC „*Így add tovább*” kikötést tartalmazó licenceivel ellátott dokumentumokat. Azzal a különbséggel, hogy ez a licenc – az alkotó külön kérésére – megengedi a névfeltüntetés mellőzését. Ezt, mivel itt már nem jogtulajdonosi funkcióban szerepel, a hatályos Szjt. engedélyezi. Az előző két licenccel ellentétben a szabad licenc már a mű más hordozón történő felhasználását (nyomtatott formátumban) is lehetővé teszi.

A DiPP licenccel – úgy vélem – érdemes lenne többet foglalkozni. Logikája – mint ahogy a német jogi gondolkodás általában – kontinentális voltánál fogva sokkal közelebb áll a magyarhoz, mint az angolszász jogi felfogás és így a CC licenccel is. Ennek köszönhetően esélyesnek tartom arra, hogy a hazai jogi kultúrában elfogadásra találjon, jogászaink komolyan vegyék; és talán, ha egyszer a döntéshozók is felfigyelnek rá, bekerüljön a szerzői jogi törvénybe, egy csapásra megoldva ezzel az OA keltette jogi problémák sokaságát.²⁶

JEGYZETEK

- 1 Szent Györgyi Albert
- 2 Directory of Open Access Journals. [adatbázis].
URL: <http://www.doaj.org/doaj?func=byCountry&uiLanguage=en>
[Megtekintés: 2013. szeptember 23.]
- 3 OpenDOAR : the Directory of Open Access Repositories. [adatbázis].
URL: <http://www.openoar.org/find.php>
[Megtekintés: 2013. szeptember 23.]
- 4 Holl András–Harangi Gabriella–Drótos László–Hoffmann Ádám: MTMT rendszerrel együttműködő repozitóriumok minősítésének ajánlásai: repozitóriumok minősítése [pdf dok.].
URL: https://www.mtmt.hu/system/files/mtak_tamop_repozitoriumok_101_v4c.pdf
[Megtekintés: 2013. szeptember 23.]
- 5 Szerzői jogi törvény (Szjt) 30. § (6)
- 6 Az adatbázis elérhető: <http://roarmap.eprints.org/>
- 7 Az adatbázis elérhető: <http://www.sherpa.ac.uk/juliet/index.php?la=en&mode=simple&page=browse>
- 8 A szakmai lektorálás előtti és utáni verzió.
- 9 Keresés : kiadói copyright szerződések és szerzői archiválás [táblázat].
URL: <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/search.php?la=hu&fIDnum=|&mode=simple>
[Megtekintés: 2013. szeptember 23.]
- 10 GYIK: Kiadói copyright szerződések és szerzői archiválás [html szöveg].
URL: <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/faq.php?la=hu&fIDnum=%7C&mode=simple>
[Megtekintés: 2013. szeptember 28.]
- 11 Ptk. 216. § (1), 205/B. § (1)

- 12 Szjt. 43. § (4)
- 13 Szjt. 54. §
- 14 Ptk. 240. § (1)
- 15 A minták elérhetősége: http://www.open-access.hu/?q=kiadoi_szerzodesek
- 16 A minta elérhetősége: <http://real.mtak.hu/eprints/aa.html>
- 17 Az angol nyelvű program elérhetősége: <http://www.sparc.arl.org/resource/complete-sparc-author-addendum-online>
- 18 Szjt. 94. § (2)
- 19 Ilyen licenc még pl. az Open Content License és a GNU Free Documentation Licence is.
- 20 Lawrence Lessig: Szabad kultúra: a kreativitás természete és jövője. Budapest, Kiskapu, cop. 2005.
Elektronikus változat: URL: http://www.szabadkultura.hu/htmlkonyv/free_culture.html
[Megtekintés: 2013. szeptember 28.]
- 21 Open-Content-licenc [html szöveg].
URL: http://www.open-access.hu/fenntartasok?q=open_content_licenc
[Megtekintés: 2013. szeptember 28.]
- 22 Wikipédia: Felhasználási feltételek [html szöveg].
URL: http://hu.wikipedia.org/wiki/Wikip%C3%A9dia:Felhaszn%C3%A1l%C3%A1si_felt%C3%A9telek
[Megtekintés: 2013. szeptember 28.]
- 23 A licenck [html szöveg].
URL: <http://creativecommons.org/licenses/>
[Megtekintés: 2013. szeptember 28.]
- 24 Mi van, ha meggondolom magam? [html szöveg].
URL: http://creativecommons.hu/?page_id=2
[Megtekintés: 2013. szeptember 30.]
- 25 Digital-Peer-Publishing-licenck [html szöveg].
URL: http://www.open-access.hu/fenntartasok?q=digital_peer_publishing_licenck
[Megtekintés: 2013. szeptember 30.]
- 26 Bővebb információ: <http://www.dipp.nrw.de/>

Stefanecz Mária

A Kovács Máté Alapítvány kuratóriuma 2012. októberi ülésén Kovács Máté emlékének ápolása, életműve megőrzése és feltárása céljából, az Alapítvány célkitűzéseinek előmozdítása érdekében Kovács Máté emlékének ápolásáért elnevezésű emléklakettet alapított. 2013. november 11-én, Kovács Máté születésének 107. évfordulója alkalmából az Akadémiai Könyvtárban rendezett ünnepi kuratóriumi ülésen került sor az emléklakett átadására – immár másodszer. Az elismerést **Arnóth Károly** nyugalmazott könyvtáros kapta, az ünnepségen elhangzott laudáció szerint azért, mert „megértette, elsajátította Kovács Máté törekvéseit, aszerint élt és munkálkodott, s környezetében felmutatta példáját”.

Bibzoom – a dán könyvtárak kulturális, zenei szolgáltató-ismeretterjesztő portálja

Mi is az a Bibzoom?

Korábban blogbejegyzésekben, a *3K* hasábjain és a *Könyvtári Figyelő* folyóirat-szemléjében is sok szó esett már a dán könyvtárak zenei szolgáltató portáljáról. A szolgáltatás mára nevet váltott, Netmusikból Bibzoom lett. A névváltás pedig komoly funkcióbővülést is takar, hiszen most már jóval szélesebb szolgáltatási kínálatot biztosít, mint amit a konzorcium partner könyvtáraiba beiratkozó olvasóknak a korábbi – ingyenesen letölthető, online módon zenét szolgáltató és zenei információs fórumként működő – portál nyújtott. A zenei portál funkció bővített formában továbbra is hozzáférhető, de két igen fontos új szolgáltatási réteg kapcsolódik hozzá, az alábbiakban részletezettek szerint.

A Bibzoom biztosítja a Dániába bevándorló főbb társadalmi csoportok digitális könyvtári ellátását a saját nyelvükön és kultúrájuk körében. Elektronikus könyveket, filmeket és zenét széles választékban szolgáltat a délszláv térségből, Indiából, Törökországból és Pakisztánból érkezett főbb bevándorló csoportok számára szerb, horvát, bosnyák, perzsa, török, urdu, pandzsábi és hindi nyelven.

Harmadik fő funkcióként nemzeti kulturális-történeti portálként működik. A dán történelemről, nyelvtörténetről, a reklámfilmek fejlődésének világáról számos érdekes információt nyújt szövegesen, (mozgó)kép és hang formában.

A három kulcsszó: zene, világ és kultúra, hűen visszaadják azt a három különálló szolgáltatási réteget, amelyre a portál szerkezete épül. Mindhárom szolgáltatási területnek önálló szerkesztősége van, ezek tagjai a szolgáltatást finanszírozó könyvtári konzorciumi tagok munkatársai közül kerülnek ki.

A címlap designelemei alapvetően a zenei portál rétegre vannak felfűzve, hiszen a dán könyvtárügy talán legnépszerűbb szolgáltatásáról és legerősebb márkájáról beszélünk ebben az esetben. A portál összes fontos szolgáltatási területe elérhető, a címlap tetején futó menü fő kulcsszavaira kattintva.

Hogyan működtetik?

Milyen felhasználói hozzáférési jogosultságokkal vehető igénybe?

A portál szolgáltatási infrastruktúráját a második számú dán nemzeti könyvtár, az aarhusi Állami Könyvtár (Statsbiblioteket) nyújtja. Ez az intézmény egyben az aarhusi egyetem könyvtáraként is funkcionál. Innen irányítják a legtöbb kistérség

(kommune) közkönyvtárát, illetve most már az egyre több tudományos (egyetemi) könyvtárat is felölelő konzorciumot. Ez a konzorcium köti meg a licencmegállapodásokat a szerzői jogdíj alá eső szolgáltatások körében.

Mint már említettem, a portál három területének tartalomfejlesztését irányító szerkesztőségek teljesen decentralizáltak. Ezek tagjai a konzorciumi tagkönyvtárak munkatársai közül kerülnek ki, akik virtuális környezetben dolgoznak együtt, és ilyen módon tartják a kapcsolatot a felhasználókkal.

A konzorcium mögött állami részről támogató tényezőként megjelenik a Dán Kulturális Hatóság (Kulturstyrelsen), amely a dán könyvtárügyet menedzseli. A szükséges forrásokat azonban döntően a kistérségeken keresztül a közkönyvtárakat helyi adókból finanszírozó önkormányzatok, illetve a konzorciumi tag tudományos könyvtárak fenntartói biztosítják.

A hozzáférés módja a Netmusik portál gyakorlatához képest kissé összetettebb lett. A kulturális portál dokumentumainak nagyobb része (a reklámfilmek archívumának kivételével) szabadon hozzáférhető. Böngészhetünk így a dán történelemhez kötődő hangos dokumentumok között. Elérhetjük a dán nyelvtörténettel, a különböző egykor létezett és ma is megtalálható dialektusokkal foglalkozó oldalakat is. A zenei terület hírei, cikkei szintén bárki számára olvashatóak. A Bibzoom minden főbb szolgáltatási területének legfontosabb hírei szabadon hozzáférhetőek a Facebookon is.

A portál többi szolgáltatásának használata regisztrációhoz kötött. A kulturális portál keretei között így módon érhető el a több mint ötvenezer tételből álló digitalizált reklámfilm-gyűjtemény. A zenei portál a kiadókkal, közös szerzői jogkezelő szervezetekkel együttműködésben szolgáltat mintegy tízmillió zeneszámot. A bevándorló csoportok nyelvén elérhető digitális dokumentumok is ebbe a szolgáltatási körbe tartoznak.

A Bibzoom elindulásakor volt egy féléves próbaidő, amikor dán állampolgárként bárki regisztrálhatott és kipróbálhatta a kibővült szolgáltatásokat. Ezt követően a korábbi Netmusik portál által is alkalmazott hozzáférési szabályok léptek újra életbe. Ingyenes felhasználói jogosultságot kap az összes konzorciumi tag (tagsági követelményként a portál finanszírozásban részt vállaló) könyvtár minden regisztrált felhasználója. A közkönyvtárakba lakóhelytől függetlenül bárki beiratkozhat. A szolgáltatások többsége az adott könyvtárban ezt követően bármely dániai lakóhellyel bíró állampolgár számára ingyenesen elérhető. A Bibzoom finanszírozásához viszont a konzorcium tagjává váló könyvtárak fenntartói, a kistérségi önkormányzatok lakosságárányosan járulnak hozzá. Így csupán a könyvtárnak otthont adó kistérség területén regisztrált lakcímmel rendelkező felhasználók kapnak hozzáférést a Bibzoom portálhoz.

A zenei könyvtári portál réteg újabb fejlesztései, a szolgáltatás összehasonlítása kereskedelmi versenytársakkal

Az online zeneszolgáltatás mellett a könyvtárosok által szerkesztett zenei hírportállal is találkozhatunk rögtön a Bibzoom címlapjára érkezve. A zenei portál tartalmi fejlesztését az ország minden részében dolgozó zenei könyvtárosok látják el. Ők készítenek podcastokat, cikkeket írnak zenei irányzatokról, alkotásokról. A

résztevők között elvegyülve tudósítanak az összes fontosabb országos és helyi jelentőségű zenei eseményről, fesztiválról.

Az online zenei szolgáltatás keretében ismerkedésként regisztráció nélkül is bele lehet hallgatni a portál által szolgáltatott összes zenei állományba néhány másodperc erejéig. Ez a betekintő funkció 128 kbps bitrátájú MP3 állományok formájában érhető el. A kiválasztott albumokat vagy zenei állományokat továbbra is időköddal ellátott, másolásvédtett, WMA formátumban lehet kölcsönözni és meghallgatni PC-n, illetve a másolásvédelmi technológiát támogató hordozható eszközökön. A kölcsönzési idő egy hét, ami kétszer hosszabbítható. Ezt követően az adott felhasználó által ugyanazok a tételek nem kölcsönözhetőek újra harminc napon belül.

A korábbiakhoz képest fontos változás, hogy egy önálló keretprogram készült el Windows alapú PC-re és Macintoshra. Így a portál főbb funkciói már nem csupán webes böngészőn keresztül érhetőek el. A keretprogram az alábbi főbb szolgáltatásokat nyújtja: ki lehet válogatni és vezérelni lehet a letöltéseket; böngészni lehet a zenei portál anyagai között; széles kategóriák szerinti lejátszási listákat lehet készíteni a letöltött anyagokból. A keretprogramon keresztül elérhetőek a portál másik két fontos szolgáltatási területének (kulturális portál, bevándorlók portálja) cikkei, ajánlói, letölthető dokumentumai is.

A másik fontos újdonság az iPhone és Android platformokra készült Bibzoom rádióalkalmazás. A rádiócsatornák elérhetőek a Windowsra és Macintoshra fejlesztett keretalkalmazás segítségével is. A rádiózáshoz nem kell regisztráció, Dániában (dán IP címmel) ingyenesen elérhető bárki számára a szolgáltatás. A zenei rádiós műfajon belül különböző stílusokhoz, időszakokhoz, földrajzi régiókhoz köthető kínálathoz férhetünk hozzá. Tematikus csatornákat találunk a frissen megjelenő dán pop, klasszikus zene és jazz albumok népszerűsítéséhez. Más rádióállomások inspirációt nyújtanak a különböző nagy dániai zenei fesztiválok kínálatára való felkészüléshez is. A csatornák zenei kínálatát Dánia legfelkészültebb zenei könyvtárosai állítják össze azokból a felvételekből, amelyeket a kiadók rádiós sugárzásra engedélyeznek.

A zenei anyag a partnerkiadók jóvoltából naprakészen frissül újabb és újabb tételekkel. A zenei kínálat gazdagsága tekintetében szinte semmiben sem marad el például a Google új zeneszolgáltatásától, a Google Play Musictól. A fontos különbség, hogy a konzorciumi tagkönyvtárak felhasználói a Bibzoom révén a zenéhez ingyenes (habár korlátozott idejű kölcsönzést elérhetővé tévő) letöltési hozzáférést élveznek. A Google Play Music szolgáltatása esetében havi átalánydíjat kell fizetniük. Emellett másolásvédtetten, Android alapú hordozható eszközre is letölthető a zene, időköd nélkül, az előfizetés teljes időtartamában. A Bibzoom esetében a rádióadásokat a könyvtárosok szerkesztik. A Google Play Music automatikusan szerkesztett rádióadást biztosít az általunk kiválasztotthoz hasonló stílusú zenei tételekből. A Bibzoom fontos előnye, hogy gazdag zenei információs tartalmat és szakemberek által szerkesztett rádióadó-kínálatot is nyújt. A milliányi zeneszám szolgáltatásán túl a könyvtárosok által biztosított szellemi hozzáadott érték az, amivel a Google előtt járnak. S akkor még nem is vettük számításba ráadásként a portál többi szolgáltatási elemét. Kínálata pedig sokkal konzisztensebb, mint amit a Google kínál. A kereskedelmi szereplők esetében a kiadók kereskedelmi politikájának függvényében országoként más és más zenei kínálattal találkozhat a fel-

használó. Ez néhol fontos szűkítésekkel jár, az egyes előadók diszkográfiájának töredékei férhetők csupán hozzá. A Bibzoom esetében az adott előadótól, a szerződésben álló partnerkiadóknál megjelent összes album elérhető. A zenei életművek így a legtöbb esetben a maguk teljességében tanulmányozhatók.

Epilógus

Megítélésem szerint a Bibzoom manapság – a kereskedelmi szereplőkkel kötött megállapodások által teremtett korlátok mellett is – az európai, könyvtárak által nyújtott digitális tartalomszolgáltatás egyik csúcsteljesítménye. A portál igényes szórakoztató, tájékoztató tartalmat nyújt a zenei terület révén. Digitális könyvtári szolgáltatásokat prezentál anyanyelvükön a bevándorló rétegek számára. Betekintést nyújt a dán kulturális és nyelvi örökség fontos szeleteibe.

Mindezt pedig egy olyan szolgáltatási modell keretében nyújtja, ahol a finanszírozás alulról szerveződve biztosított, a konzorciumi tagkönyvtárak fenntartóin (végső soron a szolgáltatást használó lakosság által fizetett helyi adón) keresztül. A tartalomszerkesztés munkája mindeközben felöleli az egész ország könyvtáros közösségét. A technikai működtetés feladatait pedig központilag, nemzeti könyvtári feladatkörben látják el Aarhusból.

Véleményem szerint a könyvtári és a piaci szféra együttműködésének, valamint a könyvtári területen belüli intézményi együttműködésnek igen példamutató eredményéről van itt szó. Ez a modell, még ha nem is mechanikusan, átültethető más országok szolgáltatási gyakorlatába, de nagyon figyelemre méltó értéket képvisel európai szinten is. Különösen abban a szakmai környezetben, ahol számos fontos kihívással szembesülünk, amelyeket az alábbiakban foglalok össze: A könyvtárak szerepének újragondolása; a különböző szolgáltatási tevékenységeinek újra elhelyezése a fizikai és a virtuális térben; a külső partnerségi formák kialakítása és gondozása.

Érdeemes lesz a Bibzoom portál további fejlődését – mint a fentebb vázolt főbb könyvtári kihívásokra adott ígéretes válaszlehetőséget – a későbbiekben is nyomon követnünk.

Németh Márton

A magyar ex libris-szakirodalom óriása, Galambos Ferenc

1988. szeptember 13-án, 25 éve hunyt el Galambos Ferenc (1910–1988, eredeti nevén Gruber Ferenc) jogtanácsos, irodalomtörténész, bibliográfus, a Kisgrafika Barátok Köre (KBK) egyik alapító tagja, a *Kisgrafika Értesítő* (majd annak jogutódja, a *Kisgrafika*) szerkesztője, a magyar ex libris-szakirodalom óriása. A *Könyvtáros* folyóirat két állandó rovatának – „Könyvtárosok és bibliográfusok”, „A Könyvtáros galériája” – egyik leggyakoribb munkatársa volt.

Több száz művészettörténeti publikációt írt hazai és külföldi (olasz, spanyol, portugál, dán, holland) lapokban. Számos albumhoz írt bevezetőt, művészéletrajzot, kiállítási katalógusokhoz ismertetőt. 1961-ben védetté nyilvánított kb. 16 ezres könyvtárában számos bibliofil ritkaságot őrzött, főként a bibliográfiai, könyvtártudományi, szociológiai, irodalom- és művészettörténeti tárgyú könyveket és folyóiratokat gyűjtött. „*Könyvtáram nemcsak gyűjtőszenvedélyemet tükrözi, hanem nélkülözhetetlen segédanyag is munkámhoz*” – vallotta.

A könyvtárban található *kéziratok* magyar hírességek, írók, költők levelezésébe, egy-egy írásába nyújtanak betekintést, például Ambrus Zoltán (1861–1932) író, kritikus, műfordító; Berczik Árpád (1842–1919) novellista, színműíró; Baróti Szabó Dávid (1739–1819) költő és nyelvújító, paptanár; Arany János (1817–1882) költő; Batsányi János (1763–1845) költő; Berda József (1902–1966) költő; Emőd Tamás (1888–1938) költő, újságíró, színházigazgató; Füst Milán (1888–1967) író, költő, drámaíró, esztéta; Illyés Gyula (1902–1983) költő, író, drámaíró, műfordító; József Attila (1905–1937) költő; Juhász Gyula (1883–1937) költő és mások.

Galambos Ferenc jelentékeny *irodalomtörténeti és könyvészeti* munkásságot fejtett ki, irodalomtörténeti tanulmányokat írt, bibliográfusi munkát végzett, foglalkozott régi folyóiratok, újságok repertóriumainak elkészítésével. Élete végéig ötvennél több bibliográfiát készített. Legjelentősebb munkája a *Nyugat* repertóriuma volt. Ezt követte az *Irodalomtörténet*, az *Irodalomtörténeti Közlemények*, a *Magyar Könyvszemle*, a *Könyvtári Szemle*, a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* repertóriuma. Az OSZK Gyarapítási Osztálya 1959-ben megvásárolta Galambos Ferencről az általa készített, kéziratos folyóirat-mutatókat (*Magyar Könyvszemle*, Kisebb könyvészeti folyóiratok, *Irodalomtörténeti Közlemények*, *Irodalomtörténet*, *Szép Szó*, Kassák Lajos folyóiratai, Kisebb felvidéki folyóiratok I–II., *Válasz*, *Kalangya*). Nagy hetilapokat is feldogozott: *A Hét*, *Magyar Génius*, *Új Idők*, *Vasárnapi Újság*. Személyi bibliográfiái közül kiemelkedik Herman Ottó, Takáts Sándor, Károlyi Mihály műveinek jegyzéke, a tematikus bibliográfiák közül pedig *A magyar reklámirodalom bibliográfiája*, *A magyar ex libris irodalom bibliográfiája*. Pályáján kiemelkedő támogatója volt Köves Béla, aki lektorként állt mellette. Az Országos

Széchenyi Könyvtár bibliográfusai közül sokat konzultált Kozocsa Sándorral. Bibliográfiai munkásságával a tudományos kutatást kívánta elősegíteni, közben hatalmas szakműveltségre téve szert.

Szépirodalommal is foglalkozott, verseket írt. Költészeti munkásságába nyújt betekintést az a kis kötet, amely neje, Galambos Ferencné Perjési Ilona (1912–1972) számára írt szerelmes verseket és létverseket tartalmaz *Aranyvirág* címmel (1936). Felesége halála után ugyancsak hozzá írta az *Asszonysírató* (1972) című kötet verseit, amelyek több emlék ex libris kíséretében kerültek kiadásra, ezek Andruskó Károly, Bordás Ferenc, Grazina Didelytő, Diskay Lenke, Fery Antal, Gyarmati Lea, Kónya Sándor, Menyhárt József, Póka György, Reich Károly, Stettner Béla alkotásai.

Ex libris irányú munkássága egyik csúcspontjának tekinthető, hogy 1920-tól 1970-ig terjedően összeállította *A magyar ex libris irodalom bibliográfiáját*. Ennek magyar változata a Nemzetközi Könyv- és a XIV. Helsingöri Ex libris Kongresszus alkalmából a Heves Megyei Könyvtár füzetei sorozatban, Egerben került kiadásra 1972-ben, Ebergényi Tibor könyvtárigazgató bevezetésével. Német változata a dán Klaus Rödel által már négy évvel előbb, 1968-ban kiadásra került ötven példányban, *Bibliografi ever ungarsk ex libris litteratur* címmel. Jelentősége abban áll, hogy a kisebb hazai kezdemények után (Fitz József cikke a *Könyvtári Szemle* 1934/35. évi számában, Soó Rezső írása a *Magyar Ex libris* 1935/1. számában) átfogóan összegzi, rendszerezi a magyar ex libris-művészet irodalmát. Ex libris vonatkozású személyi bibliográfiát egyébként Galambos már korábban is készített, például *Arady Kálmán ex libris irodalmi munkásságáról (Kisgrafika Értesítő, 1965. április, 158–159. p.)*. Az átfogó ex libris-bibliográfia időhatára 1920–1970; tematikailag pedig nemcsak az ex libris, hanem tágabb körűen a kisgrafikák, alkalmi lapok irodalmáról is szó van a műben. A bibliográfia főbb szerkezeti egységei: *I. Bibliográfiák; II. Az ex librisről* (cikkek különféle helyi és országos lapokban); *III. Ex libris és kisgrafika mappák; IV. A magyar ex libris és kisgrafika története* (1. Általános rész; 2. Művészek); *V. Ex libris és kisgrafika kiállítások* [1. Hazai kiállítások – a) Általános rész, b) Egyes kiállítások év szerint; 2. Külföldi kiállítások]; *VI. Kongresszusok (1957–1970); VII. Egyesületek* (1. Hazai egyesületek, 2. Külföldi egyesületek).

A bibliográfia a szerző, Galambos Ferenc 189 művészeti tárgyu, a sokszorosítható kisgrafikával összefüggő írását sorolja fel. Ezen írások nagy része a *Kisgrafika* folyóiratban jelent meg. Nem véletlen, hiszen Galambos több mint tizenhárom éven át, 1962-től 1976-ig volt a *Kisgrafika Értesítő* (később *Kisgrafika*) folyóirat szerkesztője. Ebbéli munkásságáról 1976-ban rossz egészségi állapotára hivatkozva mondott le. Cikkei főbb típusai, példákkal: Az ex libris gyűjtéssel foglalkozó elmélet írás, például *Egy és más az ex libris gyűjtésről (Kisgrafika Értesítő, 1963. május, 33–35. p.)*. Átfogó történeti bemutatás – magyar és külföldi vonatkozásban is: *A Szent György céh és a magyar exlibris gyűjtés 1909–1923 (Kisgrafika Értesítő, 1964. december, 128–133. p.)*, *A lengyel exlibris-élet legutóbbi két évtizede (Kisgrafika Értesítő, 1964. augusztus, 110–114. p.)*. Magyar és külföldi grafikusok bemutatása: *Nagy Arisztid (Kisgrafika Értesítő, 1968. augusztus, 489–491 p.)*, *Tempinszky István (Kisgrafika Értesítő, 1969. augusztus, 577–581 p.)*, *Paul Ambur (Kisgrafika Értesítő, 1963. december, 61–62 p.)*. Kiállítási beszámoló hazánkban

és külföldön: *II. Miskolci grafikai biennálé Miskolc 1963* (*Kisgrafika Értesítő*, 1964. április, 90–92. p.), *Ex libris kiállítás Tarnowban* (*Kisgrafika Értesítő*, 1964. április, 77. p.). Kongresszusi beszámoló: *A párizsi Ex libris világkongresszus* (*Kisgrafika Értesítő*, 1962. október, 2–3. p.), *Magyarok a X. krakkói Nemzetközi Ex libris kongresszuson 1964* (*Kisgrafika Értesítő*, 1964. december, 122–123. p.). Rezümé, könyvismertető: *Könyv Gáborjáni Szabó Kálmánról* (*Kisgrafika Értesítő*, 1964. április, 101. p.); *Lengyel ex libris bibliográfia* (*Kisgrafika Értesítő*, 1963. május, 35. p.). Nekrológ: *Arady Kálmán* (*Kisgrafika Értesítő*, 1965. április, 154–157. p.), *Lyka Károly* (*Kisgrafika Értesítő*, 1965. augusztus, 186–187. p.).

Ezek mellett a *Hírek* rovat állandó írója, szerkesztője volt, kiemelt figyelmet fordítva a magyarokról szóló nemzetközi híradásokra (*Hírünk a világban*). Cikkeit néha Galambosnak, vagy G. F. monogrammal írta alá, máskor a –bos rövidítést használta.

A KBK tízéves jubileumi évkönyvében többek között Drahos Istvánról, Gara Arnoldról, Fery Antalról, Kopasz Mártáról, Nagy Árpádról, Perei Zoltánról, Vadász Endréről jelent meg írása (*A Kisgrafika Barátok Köre jubileumi évkönyve 1959–1969*, Bp., 1969). Két cikke a *Magyar Könyvszemle* különnyomataként is napvilágot látott: *A magyar exlibris legutóbbi húsz éve* (*Magyar Könyvszemle*, 1965/3. sz.), *A budapesti XIII. Nemzetközi Ex libris Kongresszus* (*Magyar Könyvszemle*, 1971/2–3. sz.).

A kisgrafika, ex libris-téma népszerűsítésére a magyar mellett írásai jelentek meg olasz, spanyol, dán, portugál, holland folyóiratokban is. Például Nagy Árpádról a dán *Nordisk Exlibris Tidsskrift* 1957. és 1959. évi számaiban szerepeltek cikkei: *Árpád Nagy. En ungarsk exlibriskunstner*, illetve *Árpád Nagy (1894–1959)* címmel. Rákóczy Ferencről a *Nordisk Exlibris Tidsskrift* 1966/4. számában: *Ferenc Rákóczy. En ung ungarsk exlibriskunstner* címmel írt, amely műve magyarul a *Kisgrafika Értesítő* 1969. áprilisi számában is napvilágot látott: *Rákóczy Ferenc. Egy fiatal magyar ex libris-művészről* címmel. Bordás Ferencről *Ferenc Bordas, Exlibris og lejlighedsgrafik* (*Bordás Ferenc, Ex libris és alkalmi grafika*) címmel 1978-ban jelentetett meg kiadványt dánul (*Exlibristen*. Frederikshavn, Klaus Rødel). Ez dán, német, angol, francia nyelvű életrajzi bevezetőt, és a művész 18 grafikáját tartalmazza.

Nagy szerepe volt az 1960-as években az Országos Széchényi Könyvtárban Bélley Pál által rendezett ex libris-kiállítások megvalósításában, katalógusok összeállításában, például *Magyar írók, művészek és tudósok ex libriseinek kiállítása* (1964), *Fery Antal ex libris kiállítása* (1965), *Mai észt ex libris* (1965), *Diskay Lenke ex libris kiállítása* (1966), *A szovjet ex libris 50 éve (1917–1967)* stb. Ezek mellett számos budapesti és vidéki ex libris és kisgrafikai kiállításról tudósított cikkeiben: például *KBK kiállítás* (Dürer-terem, 1965), *Mai lengyel ex libris* (Lengyel Kultúra Háza, 1966), *Intergraphik '67* (Mücsarnok, 1967), *Gácsi Mihály grafikai és ex librisei* (Dürer-terem, 1967), *Mai magyar grafika* (Magyar Nemzeti Galéria, 1968) stb.

Hatalmas munkabírását igazolja, hogy mindezen munkákat főhivatású jogtanácsosi állása mellett végezte. Életfilozófiája szerint „*az embert a munka élteti, ez ad értelmet az életnek*”.

Kisgrafikai (ex libris és alkalmi grafika) gyűjteménye kb. 50 ezer darabot számlál(t). Nagy csereanyaggal és a témában komoly szakirodalmi anyaggal rendelkezett. Kiterjedt levelezést folytatott Európa csaknem minden országának gyűjtőivel, szakembereivel, de az Egyesült Államokban, Kanadában, Brazíliában, Japánban is volt ismeretsége. Évente kb. 300 levelet írt francia és német nyelven.

A magyar ex libris-anyagban a teljességre törekedett, még külföldön élő magyarok alkotásait is igyekezett megszerezni, pl. Buday György Angliában készült műveit, a Dél-Afrikába kikerülő Kónya Sándorral is készítettett két bennszülött tárgyú ex librist.

Galambos Ferenc kb. 180 saját nevére szóló lapot készítettett. Ezek egy része olyan alkotás, amelyeknél az ábra direkt módon utal a név jelentésére, azaz ún. beszélő ex libris. A fő motívumuk értelemszerűen a galamb: könyvoszlopon álló galamb, rózsafa két galambbal, magányos galamb, galamszerű repülő nőalak, nőalak galambokkal stb. Több ex libris készült a portréjával, alkalmi grafikák születtek a 60. és a 70. születésnapjára (Dániel Viktor, Stettner Béla grafikái). Utóbbi alkalomra Andruskó Károly grafikus külön minikönyvet is készített a számára, minilibrisekkel, *Galambos Ferenc 70 éves* címmel.

A magyar származású alkotók közül Andruskó Károly, Bordás Ferenc, Drahos István, Fery Antal, Kónya Sándor, Menyhárt József, Nagy Arisztid, Nagy Árpád, Nagy Árpád Dániel, Perei Zoltán, Póka György, Stettner Béla, Takács Dezső, Varga Mátyás, Varga Nándor Lajos, Várkonyi Károly és mások műveivel találkozhatunk a gyűjteményben. Kiemelkedő Perei Zoltán az aradi vértanúk emlékére készített, Galambos nevére szóló portré ex libris sorozata. Drahos István több újévi köszöntő lapot készített Galambos Ferenc és családja számára. Az alkotók közt szerepelnek lengyel, orosz, lett, olasz, észt és német grafikusok is: B. J. Tomecki, J. Szuszkiewicz, E. Grabowski, K. Kozlovskij, G. Ratner, P. Upitis, E. A. del Grosso, E. Okas, F. Kühn stb.

Mindezen ex librisekből az örökös, Gácsi Kornélia jóvoltából 2013 folyamán 500 darabos ajándékban részesülhetett az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtára, egyúttal a gyűjteményt felmérő szakemberek betekintést nyerhettek a neves gyűjtő könyv-, kézirat-, és kisgrafikai hagyatékába is egykori lakásán, a Budapest, Wesselényi u. 30. alatt. Köszönet a nemes célú ajándékozásért, amely anyag méltó módon állít emléket a magyar ex libris-szakirodalom óriására, Galambos Ferenc gyűjtői tevékenységének!

(A cikk a Kisgrafika Barátok Köre Egyesület 2013. október 2-ai összejevetelén Vasné Tóth Kornélia: *Galambos Ferenc, a szakíró és ex libris gyűjtő* címmel tartott vetítettképes előadásának rövidített változata.)

Vasné Tóth Kornélia

Írás, könyv, olvasás

Dialogus

*B. I. (1914–2007) és B. M. (1944–2005)
emlékére*

Pelonius: Drága barátaim, foglaljatok helyet itt az árkádok közt, vár a lenvászonnal takart kerevet, legyetek oldottak, hisz’ tudjátok, az estidő kinyitja lanyhuló érzékeinket, agyunkat felfrissíti a végre enyhülő levegő, máris jönnek a finom italok – csak intsetek hű szolgáltnak –, hogy kedvetek legyen velem diskurálni, vagy disputálni, ha úgy jobb. Talán ma is megfejtünk valamit a megfejthetetlenből. Miért ír az ember, kire hagyja, ki miért olvassa, mi végre a könyv, van-e tudás, vagy csak sötétben tapogatózunk, mint egykor képzetlen eleink, vagy észak mai barbárja?

Dorosius: Kedves és kegyes szavad, hű Peloniusom, máris enyhíti fáradságunkat. Bizony, jól jön az esti szellő, bizony, jó az örök változás, mit egyrészt ismerünk, hisz’ – hányadszor már – a nap kél, majd delel, s utána nyugodni tér. Ugyanakkor minden változik, s nem tudod, mai ételed holnap is ízleni fog-e, mai barátnőd holnap is lágyan pillant-e még rád. Mai tudásod ér-e holnap valamit is, vagy már fabatkát sem, mert új divat söpör végig szigeteink és hegyeink fölött... Netán új hitetket ír elő a hatalom.

Fabiolus: És vajon agyunk elég harapós-e ekkora téma, ekkora „áldozat” látán? Írás, könyv...

A régi bölcselő erősen kétellette, érdemes volt-e feltalálni az írást, hisz’ ennek következtében szerinte renyhébb lett koponyánk, mi addig a tartalmat is őrizte, a változatokat is forgatta, elemezte.

Most meg hány külső eszköz mankója segíti, hát ebből nem kerekedhet jó, tökéletesedés – így vélte Graecia szomorú sorsra jutott bölcselkedője.

Pelonius: Igyatok pár kortyot, nem lesz könnyű dolgotok, mert ma megdolgoztatlak titeket, ha nem is a megérdemelt kényelemért, de a virtus végett.

Kezdjük, kissé talán mondén módon, egy mai, fűzfa sípot szorongató poéta – mondják, Catullus barátja lenne – sorából idézek elétek párat, ő most épp a kis Suffenusocskát szólítja imígyen:

*Furcsa viasztáblácska vagy ám magad is: telifirkált,
újra lenyalt, telerótt, megmaszatolt, letörölt!
Satnya viasztáblácska, te rossz stylus által idéetlen
módra bekarcolt lap! Lágy viaszemberi váz!
Néha belédolvasnak az istenek, egyszer elunnak,
s mintha viasztáblát, úgy lekapar közönyük.*

Nem zavar titeket, poétánk milyen póriasan emlegeti szép és még új készségünket, az írást meg a viasztáblát, s a stylust, mivel a könnyű viaszba lehet írni? Ki hallott lenyalt viasztábláról? – csak nem a lánykára érte igéjét, ejnye?!

Fabiolus: Peloniusom, aggódom: öregszel tán, mi ütött beléd hirtelen? Erénycsósznek készülsz, maholnap a Fórumon fogsz jámbor ígét hirdetni? A tudás egyik unokatestvére – ha nem nagynénje – a játék, itt talán az érték épp e játék a szavakkal, nemde, a könnyed varázs?

Hadd idézzek elétek egy újabb bölcszet:

A kereteket majd bizonyára tágitani fogja a jövő fejlődés, ha még nem is látjuk: hogyan. Az örök tanulság: a tudás nem statikus, zárt, hanem élő, fejlődő valami; bárhogyan próbáljuk zárt formába merevíteni, talál magának rést: elevenen robban ki belőle.

Számomra a kérdés továbbá az is, ha csak viasztábla őrzi a futó érzést, új gondolatot, maradandó eszmét, ki tudja elolvasni később? Jóval később? Régen ezer évig álló kőbe vésték az ígétet, míg a szegényebbek talán fakéregre. A nyírfa kérge épp alkalmas, oly fehér, persze ez is romlandó. Meg hány kalmár írja cserépdarabra szerződését a másikkal. Majd kitalálták a papyros szárának oly kezelését, hogy már egész könyveket lehet rá írni, tíz-húsz rőf hosszan. Legyen tintád, tudjál te vagy okos rabszolgád, libertinusod írni, már csak ez a kérdés. És mit? Akár százszor száz sor, s kész az eposz, dicső vagy furfangos elődök feledhetetlen hőstetteiről. Avagy próféták intelmeiről. Melyik népnek mi fontosabb.

De meddig őrzi a papíros? Hány példányban terjed el? Magányos tekercs a thékában? Ez valahogy nem vonzó perspektíva.

Dorosius: Kétségtelen, ez akkora kérdés, hogy akár tíz nemzedék múlva is törheti rajta fejét utódunk. Miközben vannak itt hiú remények is: a könyv mint jó barát? Hallgassatok csak bele ez újabb költői zengedménybe:

*Atticus, te csak tudod,
hogy jobb a könyv, hisz hallgatag tekint rád:
vár, kitérül, válaszol,
mert párbeszédre kész a polcodon rég...*

*Társalogni jobb a könyv,
hűségesebb tán száz hamis barátnál:
el nem árul, föl sem ad.
Bölcsőbb a könyvtekercs – s gerincesebb is.*

Pelonius: Kissé rátelepszik a szövegre itt a moralizálás. És igaz-e: a „könyv nem árul el”, hm, „bölcsebb is”, mi több, „gerincesebb”. Tipikus antropomorf gondolkodás, mondaná görög bölcsünk. Mindenre kivetítjük nagy egónkat. Nézzétek, feljött Venus csillaga, reánk ereszkedik az éj, jöhetnek talán mostantól merészebb, akár érdesebb gondolatok is. Mit szóltok például ehhez:

az emberek hamarosan torkig lesznek az olvasással, meg az írókkal is, és egy nap a tudós szerző rájön, hogy meg kell írnia a végrendeletét és meghagyja:

holttestét égezzék el könyveivel együtt. És ha az erdő egyre kevesebb és kevesebb, vajon nincs-e közel az idő, amikor a könyvtárakat egyszerűen csak fának és egyéb építőanyagának tekintik? Ha a legtöbb könyv a fejekben gomolygó füstből és gőzből keletkezett, akkor váljon ismét füstté és gőzzé. És ha a könyvekben nincs tűz, akkor ezért büntesse meg őket a tűz, Lehet, hogy valamelyik kései században éppen korszakunkat nevezik majd sötét időszakknak, mivel e termékekkel olyan szorgalmasan tüzelt a kályhákban.

Fabiolus: Na tessék, megérkeztünk: minden idő magát tekinti origónak, innen pillant vissza az elmúltra, meghökkenve a felismeréstől, hogy az aranykor, oh jaj! már mögöttünk van, „sötét korszak” lettünk, s előttünk egyedül a végletes hanyatlás, a zuhanás, még akár bénító mámorral is fűszerezve. Én azt mondom: örülünk, hogy vannak könyvek, szerzőink írnak, könyvtáraink, ha kissé szegényesen is, de gazdagodnak e kincsekkel, persze, néha csak afféle lim-lommal. A fiatalokat mindig vonzza majd a könyvek nyújtotta új világ, a mindennapitól eltérő, mi pedig érett fővel, figyeljük meg, hogyan reagálnak, mit értenek meg, s gondolkodjunk el a jövőről, de nem a pusztulás démonaitól kísértve. Amivel én itt vitatkoznék, egy másik passzus, mely szerint nyilvánvaló

a művelődő ember önzése, amely a kultúra támogatását igényli, ám ugyanakkor igyekszik célját kitűzni és mértékét megszabni. Innen származik a kedvelt tétel és következtetés, mely nagyjából így hangzik: minél többi ismeretet és műveltséget, mert így magasabb lesz az igény, növekszik a termelés, no meg a nyereség és a boldogság – így szól e félrevezető képlet. A műveltség hívei szerint a művelődés, a műveltség lenne az az eszköz, amelynek segítségével minden igényt kielégíthetnénk, egyre kor-szerűbbek lehetünk, mindezekelőtt ajánlatos azonban a műveltség útján minél előbb, minél több pénzt keresni.

Nem folytatom, értitek, hisz' jártasok vagytok a régi és új gondolatokban. A műveltség értelmezése ezerféle lehet, olyan művelődés is létezik, amely magányossá tesz vagy épp azt oldja, ám mindenképp távol áll mindenféle pénzszerző hajcihőtől. De minek is magyarázzam...

Dorosius: Próbáljunk meg legalább kissé rendet tartani, mert szétszaladnak épp formálódó gondolataink. Kell-e tudás? Maga a kérdés kissé horzsol, ha szabad képszerűen kifejeznem magam. Tegyük fel, nem tudnánk tüzet gyújtani, hogy finom ételeket fogyaszthassunk. Nem tudnánk hajóval átkelni nagy tengereinken, mi által árukat cserélünk, halat fűszerre, elefántcsontot medvebőrre. Nem tudnánk szép ruhát szőni, hogy kedveseink abba öltözzenek? Nem tudnánk hős elődeinket felidézni rapszodosszal, eposszal? Kicsit leegyszerűsíttem a dolgot, nem kétlem, de a mindenben való kételkedés hamar sötétséghez vezethet. Tévedek-e? Márpedig annak ki örülhet? Előről kezdeni száz vagy ezer nemzedék küzdelmét?

Fabiolus: Dorosiusunk lenyomta a határcöveket: innen idáig, és nem tovább. Elfogadom: a tudás szükséges, a gondolkodás hasznos és nélkülözhetetlen. Csak a fél tudást, a félműveltséget, csak azt tudnám feledni... Bár azt még pontosítsátok, mindenkire áll-e ez a lehetőség, jog, netán kötelesség. Avagy csak a kiválóknak, az

arra érdemeseknek engedélyezzük? Szerintem legyen egy vezető, nevezzük consulnak vagy bárminek – ám pater patriae-nak talán mégsem! –, legyen senatus, más szóval okos emberek tanácskozó testülete. S legyen joga a plebsnek, a népnek, cíviseinknek, szabad polgárjainknak, hogy néha, a fontos, a lényegbevágó kérdések felmerülésekor hangjukat hallassák, s így időnként beleszóljanak a consul és a szenátorok által felvetett kérdések megoldásába. Továbbá a consulok és szenátorok igazságos megválasztásába. Monarchikus, arisztokratikus és demokratikus elvek együttesen – egymást támogatva és nem elnyomva – teszik az államot erőssé, halottam egyszer egy nálam bölcsőbb ismerősömtől.

De mielőtt elkalandoznék fő témánktól: szerintem mindezen együttműködés alfája és omegája a tisztességes tájékoztatás a dolgok állásáról. Nem a consul vagy a szenátorok szája íze szerint, hanem a valóságos helyzetet tükrözni igyekezve. Kutya nehéz ez utóbbi, bocsanat, néha talán póriasan is szólhatok. Canus és kánikula egy töről fakad. Ma kaptunk kánikulát, s mily jó, hogy múltóban ereje.

Dorosius: Ha Fabiolusnak igaza van, s én hajlok támogatására, akkor az elmondottakból számunkra több dolog következik. A plebs tájékoztatása mindenek fölötti érdek. A szenátorok és még inkább a consul olyan közegben mozognak, hogy óhatatlanul látják minden felmerülő kérdés csínját-bínját, megvizsgálhatják színéről és visszajárul egyaránt. Ám ha a plebs úgy nyilvánít véleményt perdöntő kérdéstről, hogy közben – szándékosan vagy akaratlanul, de félrevezetik – nincs felkészítve tisztességesen, akkor lépre csalhatják, márpedig abból az állam csak veszíthet. Ha nem előbb, hát hosszabb távon. Birodalmak jöttek, nőttek és elmúltak, ne feledjük. Ezért kellene a jó könyvek, a gyors tájékoztatás, s a könyvtár, a bibliotheca publica, ahol mindenki hozzáférhet ahhoz az információhoz, ami érdeklő, vagy ami a közösség számára épp elérendő napirendi kérdéssel kapcsolatos. Más szóval: a művelődés és műveltség nem elsősorban a meggazdagodás forrása, hanem még inkább az állam egészséges és hosszabb távon is megbízható működésének előfeltétele. Nem beszélve a polgárok tudatáról és önbizalmáról.

Pelonius: Brávó, barátaim, én csak ülök és bámulok, ti aztán belejöttetek, s gondolataitok már úgy hasítják a sötét leget, mint a legszebb nyári hullócsillag. Tudásotok egyre inkább ércnél maradandóbb, ám az előbb azt hallottuk, hogy nem létezhet statikus tudás, *bárhogyan próbáljuk zárt formába merevíteni, talál magának rést: elevenen robban ki belőle.* Vagy az a kiút, hogy az arra érdemesek és arra vállalkozók mindent – sine ira et studio – vizsgáljanak meg újra és újra: mindaz, ami elfogadott, bevett, vajon helyes-e még; helytállónak tűnik-e az új és még újabb körülmények közt is?

Továbbá, elégséges-e, hogy információink csak a papyroson olvashatók, és mi jön, ha már nem a papyrus lesz könyveink hordóanyaga? Mire írunk majd, azt hogyan lehet tárolni, ki fogja gyermekeinket megtanítani az új lehetőségekre? Ha valamit tudunk, akkor még több kérdés tolul lelki szemeink elé. Úgy tűnik, ez a világ rendje.

S ki fog fizetni az új és még újabb információs eszközökért, a bennük és általuk kínált tudásért?

Dorosius: Jó kérdés, tényleg húsba vágó.

Polisunk-e vagy maguk a polgárok, a cívisek, kik választanak és választhatók, netán az állam felülről? Melyiknek van rá kerete, milyen haszna mutatkozik, s legfőképp: mik a veszélyek?

A szegényebb polgár vállat rándíthat, most erre épp nincs pénzem, ruhát kell vennem lányomnak, esküvőre készül.

A polisok közt tengernyi a különbség: az egyik kereskedésből is hasznot hajthat, így gazdagodik, másiknak folyóktól távoli, sanyarú, köves a földje, az élelmszert is alig tudja megtermelni: ekkora különbségek lesznek a könyvtárak közt is?

Ha az állam lenne a fizető, ám neki más gondja, netán más értékrendje nem engedi a könyvtárakat szóhoz jutni? Hadseregét akarja erősíteni, esetleg új amfiteátrumokat építeni, hisz' az olyan látványos.

Lám, ahogy fejlődünk, úgy gyarapodnak a kérdések. Egy rabszolga aligha töpreng ilyen kérdéseken, este örül, ha holtfáradt fejét szegényes gúnyjára hajthatja. Ám mi azt szeretnénk, hogy gyermekeink és azok gyermekei is jólétben élhessenek.

Pelonius: Itt azonban szünetet javaslok.

Dorosiusom, Fabiolusom, köszönöm értékes fejtegetéseiteket. Hadd búcsúzzam végül még egy okos ember gondolatával, amelyről esetleg legközelebb váltunk eszmét.

Kultúrák, amelyek már csak megőrizni akarnak, elhalnak. Élő kultúrák örök-ké építenek.

Jöjjön a lakoma dúsabb része, szóljon a lyra, a lant és a pánsíp. Lássunk táncot, serdülő lányok karcsú testének finom mozgását.

Dorosius: Peloniusunk szava előbb ösztönző volt, most meg dicsérő: egyszerre simogató és csábító. Követjük tanácsodat. Legyen lakoma: jöjjön a zene, lássuk a táncot. A poharat is szívesen ragadjuk meg újra.

Fabiolus: De siettek. Előbb megígéritek-e, hogy legközelebb nálam folytatjuk? Kezdhethük az *élő kultúrák* építkezésével?

Gondolkodnunk: kötelesség, szórakoznunk: lehetőség.

Csak nem lesz egyszer épp fordítva?

A szöveget a fellelhető töredékekből emendálta:

Sonnevend Péter

Somkuti Gabriella
(1929–2013)

Életének 84. esztendejében elhunyt Somkuti Gabriella. Villódzóan színes, csodálatosan gazdag személyiség volt.

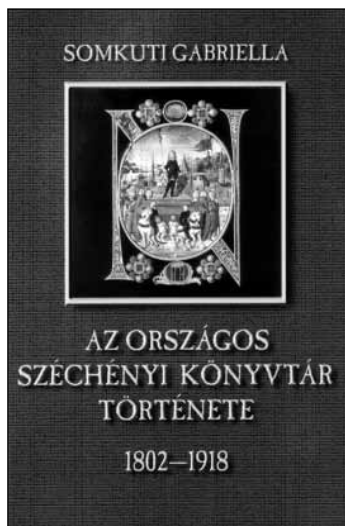
Egy rosszul sikerült, igen rövid ideig tartó házasság után haláláig maga maradt, egyedül élt. Azaz dehogyan élt egyedül. Mindenkori igen nagy társaság vette körül, és éppen nem csak sok évtizedes munkahelyének, az Országos Széchényi Könyvtárnak munkatársai tartották vele a kapcsolatot, jártak fel hozzá, találkoztak vele, hanem a magyar könyvtárügy szinte minden területéről voltak meghitt, biztos ismeretségei, barátságai. De nem csak a könyvtárügy területére terjedtek ki kapcsolatai. Igen sok történést és irodalmárt ismert, köztük olyan kiemelkedő nagyságokkal is szoros kapcsolatban volt, mint például az akadémikus Engel Pál. Sokat és sokfelé járt, fellelhető volt a Gellért szálloda éttermében vagy sörözőjében, kiskocsmákban, ahová barátai hívták meg, vagy épp sportrendezvények lelátóin. Igen, mert jóllehet, legfőbb szenvedélye az olvasás volt, a sport is érdekelte, bár nem éppen a futball. Szép és gazdag élete volt, amit idős korára csak szemének súlyos megromlása árnyékkolt be. De ezzel az olvasó, a szenvedélyesen olvasó ember számára talán legtragikusabb bajjal is megküzdött, illetve folyamatosan küzdött. A legkülönbözőbb olvasást segítő eszközöket szerezte be és használta, számomra követhetetlenül bonyolult nagyító-kombinációkat alkalmazva és használva, hogy olvashasson – mindhalálig.

Azt írtam volt, hogy villódzóan színes egyéniség volt. Most magamra kell cáfolnom. Hiszen Somkuti Gabriella elsősorban szürke eminenciás volt, az Országos Széchényi Könyvtár szürke eminenciása. Sok-sok éven át vezette, irányította a nemzeti könyvtár igazgatási osztályát. Nos, osztályvezetőnek lenni egy olyan hatalmas intézményben mint a nemzeti könyvtár, nem éppen kiemelkedő stallum. Több tucatnyi társa van. Azonban egészen más az igazgatási osztályt vezetni, mint bármely más szakosztályt. Az igazgatási osztály vezetője valóban szürke eminenciás. Ő és a vezetése alatt álló kicsiny stáb készít elő minden tervet, anyagot, vitatémát, ami megtárgyalásra kerül a vezetői értekezleteken, ahol a főigazgató, a főigazgatóhelyettes(ek), a különböző igazgatók és főosztályvezetők, valamint az épp fennforgó témákban érintett munkatársak és szakértők tanácskoznak. Ez az előkészítés va-

lami hihetetlenül bonyolult és összetett feladat. Ismerni – és persze pertraktálni – kell az értekezletre az összes előzményt, ezek száma pedig légió. Elő kell terjeszteni a kérdéskör kapcsán felmerülő, felmerülhető szakmai és jogi problematikát, fel kell sorolni a lehetséges (és persze a lehetetlen) alternatívákat, szinte sugallni kell a megoldások lehetséges módozatait, illetve dehogyan kell, dehogyan lehet sugallni az ilyesmit, épp csak sejtetni lehet, hogy mi lehetséges és kívánatos, mi aligha lehetséges, bár talán kívánatos lenne, minek mi lehet a következménye, milyen döntés milyen folyományokkal járhat stb. Iszonyú nagy munka ez, ráadásul hatalmas ismeretanyagot feltételező. Nemcsak a szakmai kérdésekben, a könyvtárügyi, könyvtár-politikai kérdésekben való hatalmas jártasságot kíván, de a jogszabályok, a sokszor a könyvtárügytől távoli területek rendelkezéseinek ismeretét is. Somkuti Gabriella megfelelt, kiemelkedő módon megfelelt ezeknek a követelményeknek. Az ilyenféle előkészítő munkának persze viszonylag csekély nyoma marad. De ha valaki áttekinthető az Országos Széchényi Könyvtár irattárát, egy hatalmas életműre elegendő anyagot találna – Somkuti Gabriellától.

A szürke eminenciásról szólva nem tudom megállni, hogy – sokak nyomán – én is el ne mondjak egy anekdotát (nem valódi anekdota, inkább hiteles történet) Eötvös Józsefről. Amikor Ferenc József magához rendelte a magyar miniszterelnököt, Andrássy Gyulát, az Eötvös társaságában vonatra szállt. Bécsig volt idő bőségesen, azalatt megtudakolta társától, végül is milyen ügyben utaznak Bécsbe. Eötvös részletesen beszámolt az ügy meritumáról. Amikor Andrássy az iránt érdeklődött, milyen álláspontot célszerű ebben az ügyben kialakítani, érvényesíteni, Eötvös azt is részletesen elmagyarázta. Majd, immár az uralkodó előtt – Eötvös mondta volt – Andrássy zseniálisan képviselte az ügyet, meg- és elnyerve az uralkodó tetszését is. Nos, valami ilyesmit tett huzamosan Somkuti Gabriella is, a különböző Andrássyék mellett, mögött, szinte láthatatlanul.

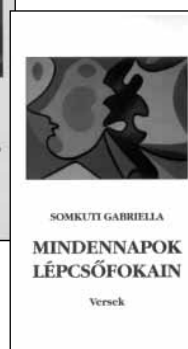

Somkuti Gabriella nem könyvtárosnak készült, történész szeretett volna lenni. Mint nemzedékének annyi társát, őt sem engedték azzá válni, amivé válni óhajtott, könyvtáros lett belőle. Remek, igazi könyvtáros. Kitanulta, a legfelsőbb szinten a szakmát. És – mint láttuk – ismereteit a legfelső szinten gyakorolta. Ám nem halt ki belőle a történész sem. Amikor az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Nemzeti Múzeum alapításának 200. évfordulója kapcsán igény mutatkozott egy, a nemzeti könyvtár történetét feldolgozó munkára, Somkuti Gabriella volt az első, aki szóba jöhetett mint szerző. A természetes az lett volna, ha az 1918-tól napjainkig tartó időszakot választja, benne azt a korszakot is, amelynek ő volt egyik kulcsszereplője. De nem, ő az első, az alapítástól 1918-ig tartó lustrumot választotta. Részbe lehetett ebben annak is, hogy magáról, az ő időszakáról nem kívánt írni. Az öndokumentációhoz soha semmiféle érzelme nem volt. Szinte betegesen irtózott az egyébként mindenkinek oly jóleső öndicsérettől. De

volt – talán – valami más is e választás mögött. Az OSZK legelső időszakáról készült egy magisztrális, több mint félezer oldalas monográfia (a szerző nagydoktori címet nyert vele), Berlász Jenő tollából. Ez az opusz talán kihívást jelentett Somkuti Gabriella számára. Összefoglalása (*Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1918*, Bp., 2002.) egészen más, mint Berlászé. A Domanovszky-tanítvány nagy történésze egészen a klasszikus pozitívizmus szellemében és gyakorlatában született. Somkuti – a sokszorosan rövidebb terjedelem ellenére – hatalmas európai művelődési és könyvtártörténeti tablót rajzol, e tabló előterében jeleníti meg az Országos Széchényi Könyvtárat. Igazi nagy történészi produkció a mű; forgatván óhatatlanul arra kell gondolnunk, hogy – a korszak minden gonoszsága ellenére – Somkuti ifjúkori álma valóra vált: igazi történészként búcsúzatott a világtól.

De van még valami sokáig rejtegetett titka is a Somkuti-életműnek. Legjobb ismerői sem sejtették, hogy Gabriella költő. Már jócskán nyugdíjasként jelent meg első verseskötete. Nagy feltűnést nem keltett, de az értők körében sikere volt, nem akármilyen irodalmárok méltatták meleg hangon, nagyrabecsüléssel. Az első kötetet továbbiak követték, az idős Somkuti jelentős költőnek bizonyult. Vezető folyóiratok sem zárkóztak el versei közlésétől.

Említettük, hogy Somkuti Gabriella szinte sohasem szólt önmagáról – a versek persze kivételek. Volt azonban egy kislánycori élménye, amelyről szívesen vallott. Annak idején, egy nagyobb társaságban maga Teleki Pál kérte fel táncolni. Ez az élmény késő öregkoráig frissen maradt meg Somkuti emlékezetében. Ha, az ő mindenkor megőrzött hite értelmében odafent találkozna, a nagy államférfi bizonyosan a legnagyobb szeretettel fogja fogadni az őerte kislánycént annyira rajongó Gabriellát. Úgy legyen!

Vajda Kornél

Urbán László (1935–2013)

Türelemmel és méltósággal viselt hosszú betegség után 2013. szeptember 13-án elhunyt Urbán László, a Könyvtári Intézet nyugalmazott tudományos főmunkatársa, aki az elmúlt évtizedekben elsősorban könyvtárépítési és -berendezési szaktanácsadói munkája révén volt ismert és elismert személyisége a magyar könyvtárügynek.

Budapesten született 1935. május 31-én. A középiskola elvégzése után tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen folytatta, ahol 1959-ben magyar nyelv és irodalom szakos tanári és könyvtárosi diplomát szerzett. Első munkahelye a Vízgazdálkodási Kutató Intézet könyvtára volt, 1959–1963 között itt alapozta meg szakmai gyakorlati ismereteit. Sajátos, speciális érdeklődésére jellemző, hogy egyetemi diplomával a zsebében 1961-ben beiratkozott Kvassay Jenő Hídépítő Technikumba, ahol 1964-ben mély- és magasépítési technikus oklevelet kapott.

Urbán László könyvtárépítéssel iránti érdeklődése hamar megmutatkozott: már 1960-ban az Országos Széchényi Könyvtár *Új otthonunk a budai várban* című pályázatára benyújtott munkája III. díjban részesült. 1963-ban az OSZK – Könyvtár-tudományi és Módszertani Központba (KMK) került, és itt, valamint jogutódjában, a Könyvtári Intézetben dolgozott különböző beosztásokban egészen 2001-ig, nyugdíjba vonulásáig.

A KMK-ban az első fontosabb munkaköre a könyvtári statisztika készítése volt. Sokat tett a különböző statisztikai módszereknek a hazai könyvtárakban való elterjesztéséért. Számos dolgozatban, tanulmányban tette közzé vizsgálódásainak eredményeit. Kiemelkedő a *Sztochasztikus kapcsolatok vizsgálata a közművelődési könyvtárak statisztikájában* című, II. díjjal jutalmazott pályaműve, valamint *A könyvtári munka tervezése* címmel 1967-ben summa cum laude minősítéssel megvédett doktori disszertációja. Kidolgozta a hazai könyvtárak statisztikai adatait feldolgozó és nyilvántartó rendszert, és 1969-ben útjára indította a *Települések könyvtári ellátása* (TEKE) néven ismertté vált, évente megjelenő kiadványt, amely bővített tartalommal és más formában ma is él.

A '70-es évektől kezdve egyre inkább a könyvtárépítés és -berendezés, valamint a célszerű könyvtári bútorok kialakításának kérdései foglalkoztatták. Önműveléssel, hazai és nemzetközi konferenciákon való részvétellel, számos külföldi könyvtár felkeresésével bővítette ez irányú ismereteit. Az elmúlt évtizedekben tekintélyes szakirodalmi alkotó tevékenysége mellett közvetlen tanácsadással segítette, hogy az újonnan épülő hazai könyvtáraknál, illetve átalakításoknál érvényesüljenek a sajátos könyvtárszakmai szempontok. Tevékenysége az egész országra kiter-

jedt; referenciáinak száma – maga nyilatkozta egy visszaemlékezésében – meghaladta a 140-et. Nevéhez fűződik a közművelődési könyvtárak számára kimunkált tervkatalógus, a könyvtári bútorok típussterveinek kidolgozása, több raktározási rendszerre vonatkozó szabadalom. Több évtizedes könyvtárépítési tapasztalatait *Könyvek a térben* című, 2003-ban megjelent kötetében foglalta össze.

Urbán László tevékeny ember volt. A szűkebb szakmai feladatokon túl múltunk és napjaink számos kérdése izgatta. Például kitartóan kutatta a Corvina könyvtár történetét, amelyre vonatkozó nézeteit 1990-ben önálló könyvként *Képek a Corviniana világáról* címmel publikálta. De foglalkoztatták a római Pantheon építésének körülményei, tervezésének sajátosságai is. A problémák, feladatok megoldását gyakran a megszokottól eltérően, újszerűen, a maga egyéni nézőpontjából közelítette meg, amelyet aztán környezete olykor értetlenül fogadott. Mindezek azonban nem szegték a kedvét; a különös „rejtélyek” okainak megfejtése végigkísérte egész életét.

Személyiségének legfőbb vonása a segítőkészség és a kötelességtudás volt. Jó barát és kiváló kolléga volt. A hozzá fordulók ügyes-bajos dolgait meghallgatta, s ha tudott, mindig segített.

Emlékét gazdag szakirodalom, a számos általa „patronált” könyvtárépület és berendezés, valamint barátai és kollégái őrzik.

Szabó Sándor

Juhász Jenő
(1937–2013)

Június 6-án délután a váli temetőben, szülei sírjában helyezték el Juhász Jenő hamvait. Az egyszerű gyászszertartáson a családon és a rokonságon kívül csak a szakmabeli barátok szűk köre vett részt, akik meghatottan hallgatták Kosztolányi Dezső *Halotti beszéd* című versét Latinovits Zoltán előadásában.

Juhász Jenő rövid tanárkodás után a dunaujvárosi vasmű könyvtárában kezdte pályafutását. 1961 októberétől a Szakszervezetek Fejér Megyei Tanácsa Könyvtárának lett a vezetője. Ahogy Szenté Ferenc emlékezett ezekre az időkre: „*Kedves, barátságos természetével jó munkahelyi légkört teremtett, amelyben szép barátságok is születtek. (...) Valahányszor náluk jártam, mindig tapasztaltam a fenntartó gazdák elégedettségét. Büszkéek voltak a könyvtárukra, kiváltképpen, amikor az országban a legelsők közt ott jött létre önálló folyóirat-olvasó részleg, és később,*

amikor könyvtárosaik bekapcsolódtak a szakszervezeti könyvtárak országos fejlesztési irányelveinek gyakorlati előkészítésébe.” Jó évtized múltán a Művelődési Minisztérium Könyvtári osztályának munkatársa lett, 1979-től pedig az osztály vezetőjévé nevezték ki. Erről a korszakáról így írt Sente Ferenc személyes hangú emlékezésében: „Az egyre súlyosbodó gazdasági válság közepette sikeresen érvényesítette a tárcán belül a könyvtári érdekeket, köszönhetően a politikai struktúrában vállalt szerepének és a helyzethez kitűnő taktikai érzékkel alkalmazkodó egyéniségének. Gondoskodó figyelemmel kísérte különösen a vidéki könyvtári ellátás fejlődését.” Ugyanakkor bántotta, hogy mégsem egészen szándékai szerint alakultak a honi könyvtárügy dolgai. Talán ezért is távozott a minisztériumból, ahogyan erről ugyancsak Sente Ferenc tudósított: „Építő, gyarapító ember volt. Erősen hitt a fejlődésben és gyötrődött a szűkös lehetőségek miatt kénytelen-kelletlen viselt tehetetlenségtől. Egyebek mellett ez volt az ok, hogy a nyolcvanas évek vége felé váltott, és új pályát kezdett az akkor még Állami Gorkij Könyvtár néven szereplő intézményben.” 1988-tól tehát a mai Országos Idegennyelvű Könyvtár elődjének igazgatója lett. „Azonnal hozzálátott a teljes körű felújításhoz. (...) Kilincselte az önkormányzatoknál, a pénzügyi szerveknél, hogy a patinás bérházból cserével kiköltöző lakók helyére terjeszkedhessen a könyvtár, és ezzel új szolgáltatásokat nyithasson meg. Létrehozta a belváros talán egyik lehangulatossabb könyvtári környezetét, benne egy izgalmasan gazdag nemzetközi olvasmánykínálatot” – írja Sente. Munkája elismeréseként 1989-ben Szinyei József-díjban részesült. 2004-ben az Országos Idegennyelvű Könyvtár címzetes főigazgatójává nevezték ki, miután Mender Tiborné váltotta a főigazgatói székben.

Én 1994-ben kerültem az Országos Gorkij Könyvtárba, ahol tudományos titkári beosztásban dolgoztam, később marketing-vezető lettem, majd egészen nyugdíjba vonulásomig a Nemzetiségi osztályt vezettem. Főnököm, Juhász Jenő – az apróbb szakmai viták ellenére és mellett – munkámban mindig önállóságot adott, azaz „hagyott dolgozni”. Értékelte és jóváhagyta ötleteimet, elképzeléseimet, mint például rendezvények szervezése, részvétel a Frankfurti Könyvvásáron, a nemzetiségi adatbázisok építése és kiadása, a nemzetiségi könyvtári ellátás fejlesztése vagy éppen reklámfilm forgatása a könyvtárról. Ha hibáztunk, szigorú kioktatást kaptunk, de beosztottjait becsülte, kedvelte, sőt még magánjellegű problémáik megoldásában is mindig kész volt segíteni.

Kitűnő házigazda és szőlősgazda volt a jó hangulatú szüretkező alkalmával Váiban, ahová meghívta kollégáit is. Egyik legemlékezetesebb élményem az volt, amikor 1999-ben a váli szőlődombról csodáltuk meg a napfogyatkozást, bográcszással kísérve.

Nyugdíjba vonulása után fokozatosan kivonult a szakmából, és kifejezetten családjának élt, lányát, vejét és okos, élénk, talpraesett unokáit segítette. Betegsége idején többször beszélünk telefonon. Fájón érintette, hogy a könyvtárosság mint ha elfeledkezett volna róla, volt kollégái ritkán érdeklődtek felőle. Pedig kitűnő emberként és jó vezetőként élte le az életét.

Legyen könnyű neki a föld!

Lukács Zsuzsanna

Többet ér ezer szónál

A zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár történetének képeskönyve CD-ROM-on

„Könyvtárfenntartási hitelkeretek nyitására kaptak lehetőséget azok a városok, amelyekben eddig csak megyei könyvtárak működtek” – olvashatjuk a Gerő Gyula által összeállított, *Magyar könyvtártörténeti kronológia 996–2007* című kiadvány 1960. január 1-jei dátumánál. Ezt a lehetőséget kihasználva jöttek létre a megyeszékhelyek többségében a hatvanas évek folyamán (sőt még a hetvenes évek elején is) a városi költségvetésből fenntartott, önálló városi könyvtárak. Közéjük tartozott a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár is. Épületének alapkövét 1962. november 7-én helyezték el, ünnepélyes felavatására 1963. augusztus 20-án (tehát ötven éve) került sor.

Természetes, hogy egy könyvtárra, amelyik „megszületik”, fejlődik (s remélhetőleg nem hal el) mint élő organizmusra tekintünk: számon tartjuk „életének” fordulópontjait, működési idejének kerek évfordulóit. Ezt történt Zalaegerszegen is, ahol a városi könyvtár a harmincadik évfordulójára évkönyvet, a negyvenedikre emlékkönyvet jelentetett meg. Idén pedig elérkezett az ötvenedik évforduló is, amelyet az intézmény szeptember 12-én ünnepelt meg – a *Zalai Hírlap Online* megfogalmazása szerint: „Számos vendég részvételével, mégis családias légkörben”. Az esemény alkalmára most nem nyomtatott kötet, hanem digitális kiadvány jelent a meg „A jövő betűiből épül...” *A József Attila Városi Könyvtár történetének képeskönyve 1963–2013. 50 év a város szolgálatában* címmel. A kiadványban valójában egy jól megszerkesztett 78 oldalas „könyvet” láthatunk, csak hogy nem papíron, hanem Adobe Acrobat Documentként, pdf fájlban. Kiadója a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, mivel a korábban önálló városi könyvtár 2013. január 1-jétől ennek az intézménynek a tagkönyvtáraként működik.

A CD-ROM tartalmának szerkesztői, Kereki Judit, Kiss Gábor és Nitsch Erzsébet nemcsak egyszerű képeskönyvvel gazdagították hazai könyvtártörténeti kiadványaink sorát, hanem követték a korábbi jubileumi kiadványok tematikai hagyományát is: történetet írtak, munkatársak névsorát tették közzé, bibliográfiát állítottak össze, és nem utolsó sorban élvezhető képanyaggal kedveskedtek a CD-lemezt gépükbe behelyezőknek.

A bevezető megírására Gyimesi Endrét kérték fel, aki 1981–1986 között a könyvtár igazgatója volt, s aki később a levéltár igazgatójaként, majd több mint másfél évtizedig a város polgármestereként érezkelhette a könyvtár munkatársainak a város lakossága érdekében végzett elkötelezett, lelkiismeretes munkáját. Kitűnő vá-

lasztás volt, hiszen az egykori igazgató (jelenleg országgyűlési képviselő) *Ötven év a zalaegerszegiek szolgálatában. Fél évszázados a József Attila Városi Könyvtár* című írásában csak annyiban érinti személyes vonatkozásait, amennyire az éppen szükséges. „Az idő múltával eredmények mehetnek feledésbe, ha a történet, az erőfeszítéseket holt betű nem rögzíti” – kezdi szövegét a szerző, akitől nem visszaemlékezést, hanem teljes körű fejlődéstörténetet kapunk, olyant, amelyik a maga komplexitásában írja le az intézmény ötven évét, bemutatva a folyamatokat, a nehézségeket, az eredményeket. Szükségtelennek tartom most ezt a mozgalmas ötven évet akár kivonatossan, akár részleteiben ismertetni, annyit azonban itt is el kell mondani, hogy a zalaegerszegi József Attila Városi Könyvtár nemcsak a zalaegerszegieket szolgáló, helyi fiókhálózatot működtető „egyszerű” városi könyvtár volt, hanem fokozatosan átvette a városkörnyéki könyvtárak szakmai-módszertani felügyeletét, e könyvtárak központosított ellátórendszerének működtetését is.

A könyvtártörténet után következik – *Munkatársaink* fejezetcím alatt – annak a nyolcvanegy munkatársnak a neve betűrendben, akik 1963-tól napjainkig „működtették” az intézményt. Nevük után szerepel munkavégzésük kezdő, illetve záró éve. A jelenleg is alkalmazásban állóknál természetesen nincs záró év, megkülönböztetésül az ő adatsoruk félkövér betűkkel van kiemelve. Külön csoportot képez az öt jelenlegi fiókkönyvtáros, akiknél a fiók neve is szerepel.

A korábbi évfordulós kiadványokhoz hasonlóan – *Rólunk írták* címmel – itt is megtalálható egy bibliográfia a könyvtárra vonatkozó közleményekről. A bibliográfia tételei – a könyvtár Gárdonyi Géza utcai építéséről szóló 1963. júniusi hírlapciktől kezdve – éves bontásban láttatják a könyvtár elhelyezésének változásait, a szolgáltatások fejlődését, az olvasókkal való foglalkozás különböző formáit, a város lakóinak, a felnőtt és gyermekolvasóknak szóló programok sokaságát – egészen a gyerekek számára szervezett Könyvtár-net tábor bemutató, 2013. június 6-i hírlapi beszámolóig. A szinte kizárólag a helyi médiumokból való 544 tételes válogatás látványosan reprezentálja, hogy a könyvtár tevékenysége mennyire részévé vált (az idő haladtával egyre fokozódó méretben) a város kulturális életének. Bizonyítja ezt az is, hogy amíg a hatvanas, hetvenes évek többnyire egy, vagy maximum négy tétellel szerepelnek, addig a 2011-es évre vonatkozóan már negyvennégy cikket lehetett beválogatni, és a 2012. év is negyven közlemény leírását tartalmazza.

A bibliográfia feltehetően a korábbi két évfordulós kiadvány anyagára épül, és valószínűleg ebből adódik egyenetlensége is. Ugyanis hiányzik a szerzőségi közlés az 1993-ig megjelent cikkeknél, az 1993–2003 közöttiek viszont tartalmaznak ilyen adatokat, majd a 2004 utáni tételeknél ismét elmaradtak mind az újságíró, mind a könyvtáros szerzők nevei. Az valóban helyes megoldás, hogy az összegyűjtött anyag egy válogatás után került közlésre, de az nehezen érthető, hogy miért maradhatott ki néhány érdemi közlemény, olyan, mint például a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* 1993. decemberi számában megjelent, *Visszatekintés a József Attila Városi Könyvtár 30. évére* című, Major Árpád által írt folyóiratcikk. Ugyanakkor – korunk információ-szóródásának megfelelően – már szerepelnek azok a webes közlemények is, amelyek a Zalaegerszegi Televízió, a Zala Media Online információs és üzleti portál, illetve a Zalaegerszeg megyei jogú város hivatalos portálja oldalán érhetőek el.

A bibliográfiát követő oldalak után érkezünk el a címben megnevezett műfajhoz, azaz a képeskönyv részhez. Ha igaz az a szolás, hogy egy kép többet ér ezer szónál, akkor kiszámítható, hogy hány ezer szónak felelne meg az a – a digitális formátum technikai lehetőségeivel élő – kiváló minőségben megtekinthető (nagyítható, kimásolható), föliratokkal ellátott 197 kép, amelyik a kiadvány terjedelmének több mint a felét adja.

A képanyag alapvetően két időrendi fejezetre oszódik, amelyet a városi könyvtár elhelyezése határozott meg. A első „*A könyvtár a Gárdonyi utcában*” címmel tizenhat, többségében még fekete-fehér képben mutatja be az épület alapkövének letételétől az 1980-ig tartó időszakot. A legelső képeken láthatjuk a helyi alakulat katonáit, amint az építkezésen dolgoznak, majd ott álnak az avató ünnepségen is. A következők már a könyvtár elkészült épületét, majd az átépített, kibővített épületét mutatják. Készült kép az első olvasókról is, akik a könyvállványok még félig üres polcai előtt válogatják az olvasnivalót. A gyermekfoglalkozások színhelyét, valamint a felnőtt részleg szabadpolcos terét bemutató képek után három csoportos gyermekfoglalkozás ábrázolása után ezt a részt a könyvtár korabeli kiadványainak címoldalai zárják.

A második nagy egység *A könyvtár a Landorhegyen* címmel, a városi könyvtár 1981 utáni időszakáról tematikus csoportosításban, többségében már színes fotókkal nyújt teljes körű áttekintést. Csak néhány kép az, amelyik a belső tereket mutatja meg (a fekete-fehér képekből következőleg valószínűleg még a nyolcvanas évek eleji állapotokban), majd az ezt követő szakaszok már a felnőttek számára szervezett irodalmi és ismeretterjesztő rendezvényekről (32 fotó), internethasználói, szövegszerkesztői tanfolyamokról (3 fotó) készült képeket tartalmaznak. Kisebbségi csoportok képeznek a középiskolás olvasókat mozgósító rendezvények (6 kép), a kiállítások (5 fotó), a fiókkönyvtárak rendezvényei (2 fotó), a Kárpát-medencei kapcsolatok (4 fotó), a szakmai napok (6 fotó) képei. A könyvtár vendégkönyvének hét kézírásos bejegyzését olvashatjuk a rendezvényekre meghívott íróktól, színészekről, előadóktól.

A gyerekeknek szóló rendezvények 55 fotója (az összes képnek közel harminc százaléka) hat fejezetbe lett beosztva: *Együtt a család; Író-olvasó találkozók; Mesék nyomában; Öröm kör; Táborok; Versenyek, vetélkedők, játékok*. Öröm nézni a rendezvényeken, foglalkozásokon résztvevő gyerekek arcát, arra gondolva, hogy a könyvtárosok munkálkodása nyomán bizonyára a későbbiekben sem szakadtak el a könyvtártól, az olvasás élményétől, az ismereteket közlő dokumentumok használatától.

Tizenhét kép mutatja be a városi könyvtár ellátó-körzetébe tartozó könyvtárakat, majd az egykori, illetve a jelenlegi munkatársak csoportképei után a városi könyvtár öt eddigi igazgatóját ábrázoló képet láthatjuk. A képeskönyv egy oldalt és négy képet szán a Bartók Béla utcai Keresztury-házra. (Keresztury Dezső hagyatékának gondozása és az épület alkotóházként való üzemeltetése is a városi könyvtár feladata.)

Borítóképek utalnak a könyvtár sorozati, illetve monografikus kiadványaira, s a lemezen látható képanyagot a könyvtár két korábbi, valamint a jelenlegi logója zárja. Az utolsó oldalak a használatot segítik avval, hogy itt található a képek jegyzéke, valamint a tartalomjegyzék.

Amit külön meg szeretnék jegyezni a képanyag kapcsán az az, hogy természetesen itt is válogatásról van szó, hiszen az utóbbi évekből még rengeteg további kép tekinthető meg a könyvtár honlapjának *Galéria* menüpontja alatt. Ez a válogatás egyben tükrözi a könyvtár ötven évének ars poeticáját is, ugyanis nem az épületek, nem a raktárak, nem a könyvtárosok, és nem a könyvtári technika, hanem a használók, a gyerekek, a diákok, a felnőtt olvasók, a könyvtári rendezvények résztvevői dominálnak a képanyagban. Azok, akiket a könyvtár már ötven éve szolgál.

Az ismertetés befejezéséül egyetértően veszem kölcsön Gyimesi Endre történeti összefoglalójának záró gondolatait:

„A hajdani egy szem részfoglalkozású dolgozóval szemben egy sokoldalúan képzett szakembergárda – a hagyományos feladatok elvégzésén túl – igyekszik eredményesen megbirkózni az információs társadalom követelményeivel. Tudják, hogy ez egy olyan szakma, ahol az ember soha nem tud eleget, mindig tanul és nem veszi észre az idő múlását. Tudják, hogy minden korosztály számára lehet nyújtani olyan sajátos élményt, amelynek hatására egy életre elkötelezett könyvtárhasználóvá válik. Az olvasók tisztelete, szeretete tette a József Attila Városi Könyvtárat azzá, ami. Ehhez a közösséghez mindig bizalommal fordulhatott a városlakó, tudta: kedvességet, emberséget, lelkiismeretes hozzáállást kap.”

(„A jövő betüből épül...” [elektronikus dok.]. A József Attila Városi Könyvtár történetének képeskönyve 1963–2013. 50 év a város szolgálatában. Szerk. Kereki Judit, Kiss Gábor, Nitsch Erzsébet. Zalaegerszeg, Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, 2013. 1 CD-ROM, 12 cm. Szöveg és képek. Működési követelmények: Adobe Reader.)

Kégli Ferenc